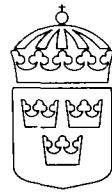

Regeringens proposition

1987/88:66

om Sverige och den västeuropeiska integrationen

Prop.
1987/88:66

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 17 december 1987 för de åtgärder och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anita Gradin

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa riktlinjer för Sveriges medverkan i det västeuropeiska integrationsarbetet.

Det övergripande målet är att åstadkomma ett gemensamt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde som omfattar samtliga EFTA- och EG-länder. EFTA:s ställning stärks. Förbindelserna med EG utvecklas på en rad olika områden. Det nordiska samarbetet fördjupas. En bred informationsverksamhet initieras.

I propositionen lämnas också en redogörelse för utvecklingen av det västeuropeiska samarbetet på olika områden.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 december 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Gradin

Proposition om Sverige och den västeuropeiska integrationen

1 Inledning och sammanfattning

Sverige är en del av Europa. Här har vi vår geografiska hemvist. Här har vi våra historiska och kulturella rötter. Utvecklingen i vår europeiska omvärld är också av stor betydelse när vi skall utforma dagens och morgondagens politik.

Som européer är vi angelägna om att söka bidra till att motsättningarna i Europa överbryggs. Den delning av Europa som blev ett resultat av det andra världskriget är inte historiskt given för all framtid. Sverige vill, efter måttet av sin förmåga, bidra till att främja ett brett europeiskt samarbete och öka utbytet mellan öst och väst. Vi vill utveckla förbindelserna med alla europeiska stater. Neutralitetspolitiken stärker våra möjligheter att aktivt verka för att öka förtroendet och vidga samarbetet över blockgränserna. Vårt engagemang i Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) och i FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) är ett led i denna politik.

Som européer känner vi också stark sympati för det mödosamma arbete som lagts ned på att återuppbygga ett krigshärjat Europa och läka de sår som två världskrig åstadkommit. De demokratiska idealen och respekten för mänskliga rättigheter har förankrats i Europarådet. Rådet har också stora möjligheter när det gäller att utveckla förbindelserna med Östeuropa.

Samarbetet i Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD, tidigare OEEC), i de Europeiska gemenskaperna (EG) och den Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA) har verksamt bidragit till att frigöra handeln och betalningsströmmarna och därmed också främja den ekonomiska utvecklingen inom Västeuropa. Ett brett samarbete har etablerats, som befördrar avspänning och fredlig samlevnad i vår världsdelen. Den historiska roll som EG har spelat i denna process förtjänar att särskilt understrykas. Mellan forna fiendestater har ett så nära samarbete byggts upp att nya krig mellan dem framstår som otänkbara.

För Sverige har det varit naturligt att engagera sig i det breda västeuropeiska samarbetet. Detta har skett under ständigt hänsynstagande till vår neutralitetspolitik, som vi ser som ett väsentligt bidrag till fred och stabilitet i

norra Europa. Vi är neutrala i säkerhetspolitiskt hänseende – alliansfria i fred med sikte på neutralitet i krig – men det innebär inte att vi vill isolera oss. Och det rör sig inte om någon ideologisk neutralitet.

Sveriges starka uppslutning kring det nordiska samarbetet, vårt medlemskap i OECD och EFTA och vårt frihandelsavtal med EG har till viss del drivits fram av våra ekonomiska intressen. Men det speglar också en känsla av samhörighet som har flera andra dimensioner än de rent ekonomiska. Där finns en värdegemenskap som omfattar begrepp som demokrati och försvar för mänskliga rättigheter. På denna grundval har ett vidsträckt samarbete byggts upp på en rad olika områden. Växande turistströmmar, intensifierat studentutbyte, ökad migration och ett större kulturellt och vetenskapligt utbyte är andra uttryck härför.

Sett i detta perspektiv är det naturligt att intresset i Sverige för de västeuropeiska integrationsfrågorna är omfattande. Det är inte heller överraskande att intresset för dessa frågor har vuxit på senare tid, eftersom integrationen nu går in i en ny fas.

Årsskiftet 1983/84 var något av en milstolpe för Sveriges del. Från den tidpunkten råder full tullfrihet för alla industrivaror i handeln mellan EFTA och EG. Därmed deltar alla EFTA- och EG-länder i ett frihandelsområde, som omfattar 350 miljoner människor.

Nu går arbetet vidare. EG har för sin del lagt fast ett ambitiöst program för utveckling av det interna samarbetet. Fysiska, tekniska och fiskala hinder skall avlägsnas. Målet är att skapa en fri rörlighet för varor och tjänster, människor och kapital. Detta har kombinerats med en ökad öppenhet emot EFTA-länderna.

Luxemburgdeklarationen från år 1984 är det främsta uttrycket för EG- och EFTA-ländernas gemensamma strävan att bygga ut samarbetet. Den har följts upp av andra uttalanden. Konkret arbete har inletts på att undersöka förutsättningarna för att fördjupa samarbetet på en rad olika områden. Det gemensamma målet är att skapa ett dynamiskt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, a dynamic European Economic Space (EES).

Utvecklingen sedan tillkomsten av Sveriges frihandelsavtal med EG år 1972 har löpande redovisats för riksdag och allmänhet. Regeringens deklara- tioner i de årliga utrikes- och handelspolitiska debatterna är uttryck för rege- ringens politik. Detsamma gäller andra offentliga dokument som återges i utrikesdepartementets årliga utgåva av Utrikesfrågor. Utrikesdeparte- mentet publicerar vidare årsrapporter om utvecklingen i EG och om Sveri- ges förbindelser med EG. Där berörs även samarbetet EFTA-EG. Dess- utom gav dåvarande handelsdepartementet ut ett antal skrifter med basfakta om Sverige och EEC inför förhandlingarna i början av 1970-talet.

Med hänsyn till att arbetet har intensifierats, såväl inom EG och EFTA som internt i Sverige, och till att riksdag och allmänhet visat ett ökat intresse för hithörande frågor, finner jag det angeläget att nu ge en samlad redovis- ning av Sveriges roll i det västeuropeiska integrationsarbetet. Härvid har jag samrått med alla berörda statsråd.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att Sverige har ett starkt intresse av att medverka i ett brett västeuropeiskt samarbete. Jag föreslår att följande *riktlinjer* skall ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Vi skall gå vidare i det nordiska samarbetet, vi skall stärka EFTA samtidigt som vi skall bredda och fördjupa samarbetet med EG så långt detta är förenligt med neutralitetspolitiken. Den bedömning som gjordes år 1971 att medlemskap i EG inte är förenligt med neutralitetspolitiken står fast.

Vi skall medverka i EFTA:s och EG:s arbete på att skapa ökad rörlighet för varor, tjänster, människor och kapital i Västeuropa.

Vi skall verka för att utveckla det västeuropeiska samarbetet på forsknings- och utvecklingsområdet.

Vi skall verka för att den sociala dimensionen ges en ökad tyngd i det västeuropeiska samarbetet. Detta innebär att vi skall främja sysselsättning och social trygghet och samverka inom ekonomisk politik, arbetsmiljö- och miljöpolitik liksom konsumentpolitik.

Med detta för ögonen skall regeringen

- arbeta för att en gemensam marknad, omfattande samtliga 18 länder i EFTA och EG, upprättas i Västeuropa.

- arbeta för att EFTA:s ställning stärks som ett medel att uppnå denna gemensamma marknad

- arbeta för ett nära och gott samarbete med EG:s olika institutioner på alla områden utanför det säkerhets- och utrikespolitiska

- särskilt arbeta för ett fortsatt och fördjupat samarbete mellan de nordiska länderna

- initiera en bred informationsverksamhet om det västeuropeiska integrationsarbetet

- fördjupa kontakterna i Europafrågor med löntagarorganisationerna och näringslivet.

Härutöver avser regeringen

- förstärka den interna samordningen inom regeringskansliet i fråga om Europasamarbetet

- verka för smidiga och effektiva samverkansformer med och mellan statliga verk och myndigheter i det internationella harmoniseringsarbetet.

I min fortsatta framställning kommer jag att i kapitel 2 och 3 redovisa Sveriges ekonomi i ett västeuropeiskt perspektiv och göra en historisk återblick. Jag kommer i kapitel 4 att översiktligt belysa hur långt den västeuropeiska integrationen har nått och vilka planer som finns för framtiden. I kapitel 5 redovisar jag på motsvarande sätt var Sverige står och vilka utgångspunkter regeringen har för det fortsatta arbetet. Därefter följer i kapitel 6–13 en mera detaljerad genomgång av olika sakområden. I samband därmed redovisar jag de överväganden och bedömningar som utgör underlag för de av mig förordade riktlinjerna.

2 Sveriges ekonomi i ett västeuropeiskt perspektiv

Prop. 1987/88:66

För hundra år sedan var Sverige fortfarande ett av de minst utvecklade och fattigaste länderna i Europa. Vi hade visserligen en råvarubaserad exportsektor som tidvis var mycket lönsam, men den var liten. Huvuddelen av befolkningen var sysselsatt i ett lågproduktivt jordbruk.

Sysselsättnings- och försörjningsproblemen tvingade periodvis betydande delar av den förvärvsarbetande befolkningen att utvandra.

Utvecklingen sedan slutet av 1800-talet har emellertid medfört att Sverige nu tillhör de rikaste länderna i Europa. Jordbrukets andel av sysselsättningen har sjunkit till några få procent. De råvarubaserade exportindustriernas betydelse har också successivt minskat. I stället har en internationellt sett konkurrenskraftig och mångsidig industri intagit rollen som en viktig tillväxtmotor i den svenska ekonomin.

Denna industriella utveckling har i sin tur lagt grunden för en ekonomisk och social standardutveckling, som genom en aktiv fördelningspolitik kommit de breda grupperna i landet till del. Den har möjliggjort en snabb expansion inom den offentliga sektorn. Detta har, i varje fall sett över längre perioder, kunnat förenas med en balans i landets utrikesaffärer.

En snabb produktivitet utveckling inom industrin har gjort det möjligt för de svenska företagen att bära högre lönekostnader än företagen i flertalet andra jämförbara länder. De svenska löntagarnas privata konsumtion är vid en internationell jämförelse betydande.

Det är självfallet en rad olika faktorer som ligger bakom denna framgångsrika utveckling i Sverige. I ett tidigare skede spelade tillgången på inhemska råvaror inom främst järnmalmens och skogens område en viktig roll – likaså den tillgång till billig energi som utbyggnaden av vattenkraften innebar.

En rad tekniska innovationer spelade också en väsentlig roll under åren kring 1900 – t.ex. uppfinningarna av säkerhetständstickan, kullagret, separatoren och dynamiten.

Men i takt med att dessa faktorer sjunkit tillbaka i relativ betydelse har i stället den allmänna teknologiska utvecklingen och en allt mer solid industriell tradition kommit att spela en växande roll. En i många avseenden gemensam syn mellan arbetsgivare och fackliga organisationer om behovet av teknisk utveckling och rationaliseringar har bidragit till att göra Sverige till en avancerad och teknologiskt stark industrination.

Hela detta utvecklingsförlopp har emellertid som en avgörande grundförutsättning haft att den svenska industriproduktionen inte begränsats till den egna hemmamarknaden utan kunnat avsättas på världsmarknaderna. Den svenska hemmamarknaden har allt sedan 1900-talets början varit för liten för att marknadsmässigt sett utgöra basen för de framgångsrika exportföretag som spelat så stor roll för den industriella utvecklingen i landet. Tillgången till marknader i andra länder har varit en förutsättning för att vår egen exportindustri har kunnat konkurrera med industrier i betydligt större länder, som har konkurrensfördelar i form av en större hemmamarknad.

Det finns ett klart samband mellan den svenska industrins snabba utveckling, särskilt under åren efter andra världskriget, och den successiva liberali-

sering av utrikeshandeln som ägde rum under dessa år. Det Allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) spelade en väsentlig roll genom att en serie globala tullsänkningar kunde förhandlas fram inom dess ram under främst 1960- och 1970-talen.

Väl så viktigt var emellertid etablerandet av ett frihandelsområde inom Västeuropa. Över två tredjedelar av exporten från Sverige går i dag till den västeuropeiska marknaden.

Bildandet av EFTA och vårt frihandelsavtal med EG har inneburit att vi nu åtnjuter fullständig tullfrihet för två tredjedelar av industriexporten från Sverige. Även tullarna på importen från detta länderområde har eliminerats. Detta har sänkt produktionskostnaderna för de företag som är beroende av importerade produkter. Det har också sänkt priserna på de konsumtionsvaror som vi importerar från dessa länder.

Frihandeln har också lett till en långtgående strukturomvandling. Det är det pris som ett land med en öppen ekonomi får betala för att delta i den internationella arbetsfördelningen. Icke konkurrenskraftiga näringsgrenar slås ut. Varvsindustrin, liksom delar av textil- och stålindustrierna, är exempel härpå.

Sett i ett samhällsekonomiskt perspektiv är detta en nödvändig utveckling för att vi skall kunna hävda oss i den internationella konkurrensen. Men för anställda och ägare i de utsatta industrierna kan en sådan omstrukturering innebära svåra påfrestningar. Det gäller i synnerhet i tider av arbetslöshet, när det kan vara svårt att finna annan sysselsättning.

I sådana lägen brukar de protektionistiska krafterna växa sig starka. Och visst har det funnits lägen då vi också på svensk sida har vidtagit åtgärder mot importen för att skydda regionala eller sektoriella intressen, något som för övrigt kan vara motiverat om syftet är att lindra effekterna av en omställning under en övergångsperiod. Men det är ändå utmärkande för Sverige att frihandelspolitiken har förts med fasthet och konsekvens. Både företagens och fackföreningsrörelsens agerande har präglats av en insikt om behovet av en strukturrationalisering, och detta har också avspeglats i en grundläggande positiv inställning till den västeuropeiska integrationen, till EFTA och till EG.

En viktig förutsättning för denna hållning är att det i Sverige har förts en politik som givit stöd åt de människor som drabbas av strukturomvandlingen. Det råder ingen tvekan om att vår arbetsmarknads- och regionalpolitik har inneburit en långt gående strävan att strukturomvandlingens påfrestningar skall bäras solidariskt och inte endast av de enskilda som drabbas. En rättvis fördelning av välfärd ger tillsammans med en social trygghet goda betingelser också för industriell förnyelse.

Ett påtagligt resultat av denna utveckling är att var tredje svensk industriarbetare idag är sysselsatt med att direkt producera varor för den västeuropeiska marknaden. Därtill kommer många andra som indirekt berörs, såsom underleverantörer, distributörer och transportörer.

Det görs ibland gällande att EG-marknaden är betydligt viktigare för Sverige än den svenska marknaden är för EG:s medlemsländer. Det är naturligtvis riktigt i den meningen att en stor marknad – vare sig det rör sig om ett land eller en ländergrupp – i och för sig har större attraktionskraft än en li-

ten. Men därmed är inte sagt att EG:s intresse att utveckla samhandeln nödvändigtvis är mindre än Sveriges eller övriga EFTA-länders. Handeln är i absoluta tal lika stor i båda riktningarna, och båda parter har vunnit på en ökad handel och ett förstärkt ekonomiskt samarbete. Dessutom är EFTAländerna som grupp, eller för den delen Sverige, ingalunda någon obetydlig handelspartner för EG. I själva verket är EFTAländerna, tillsammans, EG:s viktigaste handelspartner och en större exportmarknad än USA. Sverige är, närmast efter USA och Schweiz, EG:s tredje viktigaste handelspartner och en nästan dubbelt så stor exportmarknad som Japan.

Ser man till tjänsteområdet är det inte lika lätt att belägga integrationen med siffror. Men man kan peka på att kvantiteten exporterat och importerat gods i Västeuropahandeln har mer än fyrdubblats under den senaste 25-årsperioden och att transporterna alltmer ses som en del av en integrerad produktions- och leveransprocess. Detsamma gäller finansiella tjänster av olika slag. Också här är det fråga om en mycket påtaglig integration. Betalningsströmmarna har ökat på ett närmast dramatiskt sätt, och bank-, börs- och försäkringsverksamheterna blir alltmer internationaliserade. Den ökade turismen spelar därtill en inte obetydlig roll i den ökande tjänstehandeln.

En annan dimension av den fortskridande integrationen i Västeuropa är den ökade rörligheten över gränserna. För vår egen del är den fria arbetsmarknaden i Norden det kanske främsta exemplet härpå. Men både antalet svenskar som arbetar i andra länder i Västeuropa och antalet medborgare från andra länder i Västeuropa som arbetar i Sverige har ökat kraftigt, mycket som följd av näringslivets tilltagande internationalisering. Studentutbytet har växt, liksom turistströmmarna. Och för de tågloffande ungdomarna känns nationsgränserna inte på långt när så påtagliga som för bara 25 år sedan.

En följd av allt detta är att den svenska ekonomin har blivit alltmer inblandad i den internationella och då i första hand den västeuropeiska. Våra möjligheter att påverka den egna ekonomiska utvecklingen är fortfarande stora – det visar inte minst de senaste årens ekonomiska utveckling i Sverige – men vårt manöverutrymme är begränsat. Konjunkturväxlingar i ett land tenderar att långt snabbare än tidigare fortplantas till andra länder och kontinenter. Betydande instabilitet i fråga om växelkurserna kan verka hämmande på handeln. Därför ökar behovet av ekonomisk-politiskt samarbete. För Sveriges del spelar Internationella valutafonden (IMF), OECD och den s.k. 10-gruppen, i vilken de större industriländerna inkl. Sverige är företrädna, viktiga roller. Men också det ekonomisk-politiska samarbetet i EFTA och de reguljära konsultationerna med EG är från denna synpunkt av betydelse.

I takt med att företagen internationaliseras blir det även allt svårare för nationella myndigheter och fackliga organisationer att överblicka deras verksamhet. Beslut och åtgärder i enskilda företag som ingår i internationella koncerner kan ofta förstås först när de sätts in i ett större koncernstrategiskt sammanhang. Nationella regelsystem blir allt mer otillräckliga när det gäller att ge insyn och medbestämmande i internationella koncerners verksamhet. En ökad integration bland västeuropeiska företag skärper därför kraven på mellanstatligt och fackligt samarbete över gränserna.

Så minskar betydelsen av nationsgränserna: Nationella problem tenderar alltmer att bli internationella. På det ena området efter det andra fördjupas det västeuropeiska samarbetet. Ekonomiska, sociala och kulturella frågor "europeiseras". Miljöhoten känner inte heller några nationella gränser. Även här ökar behovet av internationellt samarbete.

Rörelseriktningen är alltså klar. Men ändå är steget till en helt integrerad marknad stort. Kravet på att gå fram snabbare gör sig nu allt starkare gällande framför allt inom EG – av både politiska och ekonomiska skäl.

Bakom detta ligger en växande känsla av att det är svårt för Västeuropa att hävda sig i konkurrensen med USA och Japan – de två supermakterna på det ekonomiska området. Tecken härpå är att tillväxttakten är lägre i Europa, att sysselsättningsproblemen är större och att satsningarna på sådana centrala områden som forskning och utveckling inte bara är mindre utan också mer splittrade än i USA och Japan. En starkt bidragande orsak härtill anses vara att den västeuropeiska marknaden med sina 350 miljoner konsumenter trots allt är alltför splittrad för att kunna mäta sig med hemmamarknader som den amerikanska med närmare 250 miljoner konsumenter eller den japanska med drygt 100. Om inte integrationstakten ökar, så riskerar Västeuropa att hamna på efterkälken.

Så går resonemangen i EG, och det är sådana tankar som ligger bakom ansträngningarna att före ingången av år 1993 skapa en inre marknad utan gränser för varor, tjänster, människor och kapital. Nationella olikheter skall inte – och kan inte – suddas ut, men ett "gränslöst" EG kan bli en realitet. Och redan här finns stora fördelar att hämta. Bara gränskontrollerna beräknas inom EG fördyra varorna med 5 à 10 %, dvs. ofta mer än de tullar som förhandlats bort. Sammantaget har dessa ofullkomligheter beräknats kosta motsvarande 300 miljarder dollar, eller 1,5 % av EG:s bruttonationalprodukt (BNP).

En del har ifrågasatt EG:s möjligheter att hålla tidtabellen för att förverkliga den inre marknaden. Och säkert kommer detta inte att bli lätt. Men för oss måste arbetshypotesen vara att målen i sina huvuddrag kommer att nås före utgången av år 1992.

För svensk del kan vi konstatera att vi hittills har varit framgångsrika i vår uttalade strävan att bli en del av denna västeuropeiska marknad. Det beror framför allt på att vi aktivt har medverkat i ansträngningarna att bygga upp samarbetet i Norden, där integrationen i vissa avseenden t.o.m. har gått längre än i EG, och i EFTA och att vi i likhet med de andra EFTA-länderna har avtalat om frihandel med EG. Men det beror också på att integrationen i EG har gått långsammare än planerat.

När nu EG har föresatt sig att gå snabbare fram än tidigare, och genom olika beslut har markerat att det ligger allvar bakom orden, så är det för oss av utomordentlig vikt att vi kan knyta an till denna process. För även om EFTA är av stor betydelse så är det ett faktum att EG:s marknad är i runda tal tio gånger större än EFTA:s.

Strävan måste vara att se till att konkurrensvillkoren – i den utsträckning de bestäms av den gemensamma marknaden – blir desamma för svenska företag som för EG-företag. Men också att se till att svenskt näringsliv får medverka i ansträngningarna att bygga upp ett ekonomiskt starkt och mot om-

världen konkurrenskraftigt Europa – eller, för att använda Luxemburgdeklarationens ord, att skapa ett dynamiskt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde. Det är med detta för ögonen som vi från svensk sida har gjort klart att vi är beredda och intresserade att diskutera ett fördjupat samarbete på alla områden utom det utrikes- och säkerhetspolitiska.

Ibland framförs den synpunkten att svensk industri nog kommer att klara sig ändå, eftersom den redan nu har en stark ställning på EG-marknaden. I så motto kan det nog vara riktigt som att många svenska storföretag redan har förlagt en stor del av produktionen till EG-marknaden. Men för vår samsättning och välfärd är det väsentligt att investeringsbeslut bestäms av grundläggande konkurrensförutsättningar och inte av förmenta eller verkliga hot om diskriminering av svenska företag. Och för små och medelstora svenska företag, för vilka en internationalisering knappast ter sig som ett realistiskt alternativ, är det föga tröst att andra företag finner vägar att komma över marknadshindren.

Förutsättningarna växlar från bransch till bransch och från område till område. Många företag har åtminstone i det korta perspektivet sina produktionsresurser låsta i Sverige, och för deras del gäller frågan i vilken mån de från denna bas kan vinna insteg på andra marknader. För andra företag åter kan lokalisering till utlandet vara ett alternativ till fortsatt eller utbyggd verksamhet i Sverige. I båda fallen ställer den tilltagande internationaliseringen ökade krav på oss att vid utformningen av vår egen politik beakta förhållandena i vår omvärld och då i första hand på de viktigaste marknaderna i Västeuropa.

Detta innebär också att vi måste vara beredda på att vår egen industri kommer att utsättas för ökad konkurrens utifrån. Enskilda regioner, enskilda branscher och enskilda företag kan komma i kläm. Det är en ofrånkomlig följd av en fördjupad integration. Vi måste liksom hittills försöka mildra ev. omställningsproblem. Men att hindra en strukturomvandling innebär en uppenbar risk för att vi hämmar de krafter som fört oss till främsta rangen bland Västeuropas industrinationer.

För vår ekonomiska styrka och för vår ekonomiska välfärd är det av avgörande betydelse att Sverige fortsatt kan medverka i den västeuropeiska integrationen.

Perioden efter andra världskriget har i Västeuropa präglats av en vilja till ökat ekonomiskt och politiskt samarbete. Dessa integrationssträvanden inleddes mycket snart efter krigsslutet. Man ville bort från mellankrigstidens bilateralism och protektionism, och man strävade efter att skapa en bestående fred mellan tidigare fiender. Under de 42 år som gått sedan krigsslutet har intensiteten och inriktningen i integrationsprocessen skiftat.

De sista åren av 1940-talet kom att präglas av Europas stora återuppbyggnadsbehov. År 1948 inleddes en intensiv samverkan mellan sexton västeuropeiska länder, däribland Sverige, inom ramen för Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC), vars huvudsakliga syfte inledningsvis var att administrera den s.k. Marshallhjälpen, dvs. de medel USA ställde till förfogande för Europas återuppbyggnad. OEEC ombildades år 1960 till Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) med vidgad medlemskrets och delvis andra mål och arbetsuppgifter.

Samtidigt var enhetstanken levande. Visionen av ett Europas förenta stater växte fram och låg bl.a. bakom skapandet av Europarådet år 1949. Den övernationella roll som initiativtagarna tänkt att organisationen skulle få blev dock aldrig verklighet. Europarådet kom i stället att bli ett forum för samarbete på en lång rad områden. Av särskild vikt var organisationens värnande om den demokratiska värdegemenskapen och mänskliga rättigheter. Sverige valde att från början spela en aktiv roll i uppbyggnaden av det internationella samarbetet. Våra erfarenheter stärkte oss i vår övertygelse om betydelsen av ett utvidgat mellanstatligt samarbete. I detta syfte var vi angelägna att medverka i europeiska och mer vittomspännande internationella samarbetsorganisationer. Vi tillhörde initiativtagarna till Europarådet och vi deltog i bildandet av OEEC.

Under 1950-talet kom det handelspolitiska samarbetet i Europa att stå i centrum. Inom ramen för OEEC inleddes en successiv avveckling av de kvantitativa handelshindren och betalningsrestriktionerna. Detta arbete kompletterade de förhandlingar som på världsvid basis samtidigt fördes inom det Allmänna tull och handelsavtalet (GATT) om en successiv reducering av tullarna. År 1951 beslöt sig Västtyskland, Frankrike, Italien, Belgien, Nederländerna och Luxemburg att gå samman i den europeiska Kol- och stålgemenskapen (CECA). Organisationen avsåg att samordna kol- och stålmarknaden i de sex medlemsländerna. Syftet var emellertid både ekonomiskt och politiskt. Ekonomiskt skulle gemenskapen bidra till ekonomisk expansion och främja sysselsättningen. Politiskt avsåg man att genom samordning göra väpnade konflikter omöjliga och jämna vägen mot ett enat Europa. Mellan länderna växte sig snart allt starkare en strävan mot ett mer omfattande samarbete. Ett försök att bilda en försvarsallians med en gemensam armé misslyckades dock år 1954.

År 1957 inleddes en ny fas i den europeiska integrationsprocessen. Då undertecknades Romfördraget om den Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC). Strävan att skapa en gemensam europeisk marknad kom att sätta sin prägel på de följande åren. Genom Romfördraget åtog sig de sex medlemsländerna i Europeiska kol- och stålgemenskapen inte bara att bilda en tull-

union utan att därutöver successivt gå mot ett alltmer intensivt ekonomiskt och politiskt samarbete. För detta ändamål skapades ett antal institutioner med överstatlig kompetens. Samtidigt med Romfördraget undertecknades också fördraget om Europeiska atomenergigemenskapen (EURATOM).

För att undvika att det planerade EEC skulle leda till en splittring av Väst-europa inleddes redan år 1956 överläggningar inom OEEC:s ram som syftade till att bilda ett frihandelsområde omfattande alla sjutton medlemsländerna. Dessa s.k. Maudlingförhandlingar blev resultatlösa och avbröts i slutet av år 1958. Sju av länderna utanför EEC, däribland Sverige, tog då upp överläggningar om att skapa ett frihandelsområde av mer begränsad omfattning. År 1959 slöts den s.k. Stockholmskonventionen genom vilken den europeiska frihandelsammanslutningen EFTA bildades. Organisationen hade två mål, dels att mellan medlemsländerna skapa ett frihandelsområde för industrivaror, dels att skapa ett bättre utgångsläge för eventuella förhandlingarna med EEC.

Parallellt med strävan att utvidga det handelspolitiska samarbetet i Väst-europa i slutet av 1950-talet pågick i Norden ett omfattande arbete, som syftade till att skapa en gemensam nordisk marknad. Ett brett nordiskt samarbete hade inletts redan år 1952 genom Nordiska rådets tillkomst. Viljan till ett djupare samarbete på det ekonomiska området resulterade år 1954 i att en handlingsplan utarbetades. Den kom dock aldrig att genomföras. Ett väsentligt element, tullfriheten mellan de nordiska länderna, kunde dock förverkligas genom EFTA:s tillkomst.

Sommaren 1961 ansökte Storbritannien om medlemskap i EEC. Danmark och Norge följde det brittiska exemplet medan Sverige, Schweiz och Österrike ansökte om s.k. association. Förhandlingar inleddes, men avbröts redan i början av år 1963 efter ett franskt veto mot ett brittiskt inträde.

I gengäld drevs det interna arbetet inom både EFTA och EEC med stor framgång. Frihandeln mellan medlemsländerna var i EFTA genomförd år 1966. Inom ramen för EEC skapades en tullunion samt en gemensam jordbruks- och handelspolitik.

År 1967 ansökte Storbritannien tillsammans med Norge, Danmark och Irland återigen om medlemskap i EEC. Även Sverige förnyade sin ansökan, och denna gång uteslöts ingen av de former för samarbete som Romfördraget förutser. Det avgörande för svensk del var att de förbehåll som neutralitetspolitiken föranledde kunde tillgodoses. Denna öppna ansökan får ses mot bakgrund av den nedtoning av det överstatliga elementet i samarbetet, som blivit följden av den s.k. Luxemburgkompromissen från år 1966 genom vilken medlemsländerna gavs vetorätt i frågor som betraktades som vitala från nationell synpunkt. Några egentliga förhandlingar kom inte till stånd denna gång och samtalen avbröts återigen på grund av ett franskt veto mot ett brittiskt inträde.

I detta läge aktualiserades än en gång frågan om ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete. I februari 1970 presenterades den s.k. NORDEK-planen som syftade till bl.a. en tullunion. Enighet uppnåddes mellan de nordiska länderna om planens innehåll liksom om upprättandet av en organisation för nordiskt ekonomiskt samarbete. NORDEK kom dock aldrig att förverkligas. Den finska regeringen förklarade i mars samma år att man vid

denna tidpunkt inte kunde underteckna dess traktat. År 1971 bildades emellertid det Nordiska ministerrådet. Detta organ för samarbete mellan de nordiska länderna kom att få stor betydelse för det framtida nordiska arbetet.

En tredje framstöt mot en utvidgning av EEC gjordes år 1969. Förhandlingar om medlemskap inleddes med Storbritannien, Irland, och Danmark, vilka utmynnade i att dessa länder inträdde i Gemenskapen den 1 januari 1973.

Även Norge undertecknade anslutningsakten, men sedan en majoritet av valmanskåren i en rådgivande folkomröstning uttalat sig mot en anslutning valde Norge att inte ratificera den.

Jämsides med dessa förhandlingar fördes överläggningar mellan EEC och de återstående EFTA-länderna. Syftet var att bevara den frihandel som redan uppnåtts genom EFTA och att utsträcka den till de ursprungliga EEC-länderna. Från svensk sida gick vi in i dessa förhandlingar utan några andra förbehåll än dem som föranleddes av den svenska neutralitetspolitiken. Varken tullunion eller deltagande i den gemensamma jordbrukspolitiken uteslöts. Liksom vid 1967 års ansökan lämnades formen för samarbetet öppen.

Vid slutet av år 1970 blåstes nytt liv i enhetstanken mellan de sex genom Davignon- och Wernerrapporterna. Där drogs riktlinjerna upp för ett närmare utrikespolitiskt resp. ekonomiskt-politiskt samarbete mellan medlemsländerna med syfte att på lång sikt uppnå samordning på dessa områden.

Därmed ändrades förutsättningarna också för Sveriges position i de påbörjade förhandlingarna. Regeringen konstaterade att neutralitetspolitiken inte kunde förenas med ett närmare utrikespolitiskt samarbete i enlighet med Davignonrapportens slutsatser. Därtill satte neutralitetspolitiken gränser för hur långt Sverige kunde medverka inom en ekonomisk och monetär union, som innebar uppgivande av betydelsefulla områden av nationell beslutanderätt. Slutsatsen blev att ett svenskt medlemskap inte längre var aktuellt.

Förhandlingarna mellan Sverige och EEC avslutades i juli 1972. De resulterade i ett frihandelsavtal för industrivaror. Avtalet trädde i kraft den 1 januari 1973 (prop. 1972:135, UU 20, rskr. 311). Liknande bilaterala frihandelsavtal slöts med övriga EFTA-länder. Genom avtalen bevarades i stort den frihandel som uppnåtts mellan EFTA-länderna och utsträcktes successivt till att omfatta hela EG-området.

År 1973 kom oljekrisen och de ekonomiska förutsättningarna för Europas industrialiserade länder fördunklades. Tillväxten minskade samtidigt som inflation och arbetslöshet sköt i höjden. Nationella problem fick förtur framför internationellt samarbete. I EFTA-samarbetet var Stockholmskonventionens ambitioner på frihandelsområdet i huvudsak infriade. Tonvikten låg nu på att undanröja tekniska handelshinder. En del framsteg gjordes men takten i arbetet var inte påfallande hög.

EG-arbetet präglades under större delen av 1970-talet och början av 1980-talet av budgetfrågan, som kom att försvåra samarbetet i övrigt. Det visade sig svårt att inordna Storbritannien i den gemensamma jordbrukspolitiken och dess finansiering. Integrationsprocessen gick långsamt. Dock kan det

noteras att det informella politiska samarbete som Davignonrapporten lagt grund för utvecklades. Ett förstärkt europeiskt valutasamarbete, EMS, inleddes år 1978. År 1981 utvidgades gemenskapen med Grekland.

Från svensk sida styrdes förhållandet till Europa i hög grad av frihandelsavtalet inom EFTA. Samtidigt genomfördes gradvis frihandel för industrivaror också gentemot EG:s medlemsländer.

Den 1 januari 1984 var den successiva tullavecklingen mellan EG och EFTA:s medlemsländer genomförd. Därmed hade ett frihandelsområde för industrivaror omfattande 350 miljoner människor skapats. Ett nytt viktigt steg i relationerna mellan EFTA-länderna och EG togs i april 1984, då ett första gemensamt ministermöte EG/EFTA hölls i Luxemburg. Ministrarna enades vid mötet om en deklaration, som lade den politiska grunden för ett utvidgat samarbete mellan EG och EFTA:s medlemsländer med yttersta mål att skapa ett dynamiskt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (European Economic Space, EES) omfattande hela Västeuropa. Sverige tillhörde initiativtagarna till deklarationen. Den 1 januari 1986 inträdde Spanien och Portugal i Gemenskapen.

EG-kommissionen lade i juni 1985 fram en s.k. vitbok med sammanfattande förslag om hur Gemenskapens ursprungliga målsättning borde kunna uppnås. Denna sammanfattades i begreppet inre marknad, vilken enligt vitboken skulle vara genomförd till utgången av år 1992. Senare samma år höll EG:s medlemsländer en konferens om revidering av beslutsreglerna i bl.a. Romfördraget. Härvid enades man om den s.k. europeiska enhetsakten, som förutom en ändring av Gemenskapens beslutsregler också innehåller bestämmelser om EG:s inre marknad, valutapolitik, regionalpolitik, forskning och utveckling, utrikes- och säkerhetspolitik, socialpolitik, miljövård och förhållandet mellan EG:s institutioner. Enhetsakten trädde i kraft den 1 juli 1987. Genom den skapades de institutionella förutsättningarna för att genomföra bl.a. vitbokens målsättning.

Nu går det västeuropeiska integrationsarbetet vidare. Flera mellanstatliga organisationer, såväl europeiska som mer vittomspännande, är direkt eller indirekt berörda. Processen omfattar snart sagt alla samhällsområden, även om ambitionsnivån och takten i framstegen är olika på skilda områden.

Två organisationer har särskild betydelse för den fortsatta utvecklingen. EG, som i kraft av sin storlek och sina uttalade integrationsmål, har tagit på sig rollen av drivkraft i integrationsprocessen inte minst genom beslutet att till utgången av år 1992 upprätta en verklig gemensam marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, människor och kapital. EFTA, vars viktigaste uppgift sedan Luxemburgdeklarationen år 1984 har blivit medlemsländernas samarbete med EG.

Förutom dessa två finns en rad andra mellanstatliga organisationer som inom sina resp. områden är delaktiga i den pågående västeuropeiska integrationsprocessen. De nordiska samarbetsorganen, Europarådet liksom ett antal europeiska fackorganisationer arbetar med det gemensamma målet att bidra till ökad förståelse och ökat samarbete mellan Västeuropas länder. Slutligen har det arbete som görs inom ramen för FN med underorgan. GATT, OECD och ESK betydelse för en ökad europeisk integration.

4.1 Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet har breda syften och en stark förankring hos de nordiska folken. Genom detta har man uppnått bl.a. omfattande lagharmonisering och rättsgemenskap, passfrihet, gemensam nordisk arbetsmarknad, ett omfattande samarbete på kultur-, utbildnings- och forskningsområdena, social trygghet för nordiska medborgare som är bosatta i annat nordiskt land än det egna och gemensamma insatser på en rad andra samhällsområden. I många fall kan det tjäna som förebild och därigenom skynda på bredare europeiska harmoniseringsåtgärder. Norden som grupp får genom samarbetet därtill större möjligheter att göra sin stämma hörd än vad som vore möjligt för varje enskilt land.

Det mellanstatliga samarbetet i Norden bedrivs inom ramen för Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Nordiska rådet är ett samarbetsorgan för de nordiska ländernas parlament och regeringar. Rådet har som uppgift att vara initiativtagare och rådgivare till de nordiska regeringarna. Nordiska ministerrådet är de nordiska regeringarnas samarbetsorgan. Ministerrådet har ingen överstatlig kompetens utan alla beslut skall fattas enhälligt.

Samarbetet mellan de nordiska länderna fördjupas och utvidgas fortlöpande. Under senare år har betydelsefulla framsteg gjorts. År 1985 fattades beslut om en handlingsplan för ekonomisk utveckling och full sysselsättning, vilken nu håller på att genomföras.

Handlingsplanen är ett uttryck för en ökad ambitionsnivå i det nordiska samarbetet. Planen innefattar åtgärder för att åstadkomma en mer rationell resursanvändning, öka den nordiska samhandeln, förnya industrin och öka den nordiska ekonomiska integrationen. Bland konkreta åtgärder som ingår i handlingsplanen kan nämnas samordning av investeringar i vägar och järn-

vågar för att förbättra person- och godstransporter mellan och genom de nordiska länderna, etablerandet av en ny utlåningsordning hos Nordiska investeringsbanken, ökade anslag till Nordiska projektexportfonden och upprättandet av en utvecklingsfond för Västnorden. Ytterligare insatser förbereds inom ramen för en ny ekonomisk handlingsplan som kommer att ta vid när den nuvarande planen löper ut år 1989. År 1987 trädde den nordiska språkkonventionen i kraft, vilken innebär att en nordisk medborgare vid behov skall kunna använda sitt eget modersmål i kontakter med myndigheter i annat nordiskt land. Även i fråga om samarbetet på datateknologiområdet, avskaffandet av handelshinder, miljöfrågor m.m. har samarbetet stärkts.

4.2 Den Europeiska frihandelssammanslutningen

När den europeiska frihandelssammanslutningen EFTA bildades hade den två huvudsakliga syften. Organisationen skulle dels verka för att frihandel för industrivaror upprättades mellan medlemsländerna, dels utgöra en plattform för de fortsatta diskussionerna med EG. Däremot syftade EFTA, till skillnad från EEC, inte till att skapa en för medlemsländerna gemensam tull-, handels- och jordbrukspolitik. Efter hand som det första målet, frihandelsområdet, realiserats, har tyngdpunkten i arbetet förskjutits till att huvudsakligen gälla frågor som rör samarbetet EG-EFTA.

Rådet är EFTA:s högsta beslutande organ och sammanträder regelbundet på minister- eller tjänstemannanivå. Det har mycket begränsad övernationell kompetens, då praktiskt taget alla beslut skall fattas enhälligt.

Under Rådet har ett antal *biträdande kommittéer* upprättats. Exempel är handlexpertkommittén och kommittén för tekniska handelshinder. Vidare har en kommitté upprättats där företrädare för medlemsländernas parlament träffas liksom den rådgivande kommittén, där bl.a. företrädare för arbetsmarknadens parter ingår. Rådet med underställda organ betjänas av ett sekretariat på ca 70 personer.

Det finns en naturlig koppling mellan interna och externa EFTA-frågor, som också reflekteras i organisationens arbetsprogram.

På det interna området inriktas arbetet främst på att strama upp organisationens struktur på enskilda områden, bl.a. genom förbättrade notifikationsordningar vad gäller tekniska föreskrifter och statsstöd. Arbetsformerna generellt håller också på att ses över, inbegripet upprättande av ett EFTA-kontor i Bryssel. Syftet med dessa aktiviteter är att stärka EFTA som organisation och att anpassa dess arbetsformer till de krav som det vidgade multilaterala samarbetet mellan EFTA och EG ställer.

På det externa området ägnar sig EFTA främst åt att följa upp Luxemburgdeklarationen. Länderna utnyttjar härvid EFTA som ett organ för att samordna och i största möjliga utsträckning få till stånd eniga EFTA-ståndpunkter på de olika samarbetsområdena. Detta bygger på en uppfattning hos EFTA-länderna att det stärker deras position om de kan uppträda samlat i förhållande till EG. Även EG eftersträvar i allmänhet ett samarbete med EFTA-länderna som grupp. Däremot har EFTA-länderna sinsemellan inte bundit sig för att i alla lägen uppträda på enad front, detta i insikt om att intressena inte alltid sammanfaller.

Möten mellan EFTA:s ministrar och ledamöter av EG-kommissionen har hållits varje år sedan år 1985 i samband med EFTA-ministrarnas vårmöte. Mellan EFTA-länderna och EG har en styrgrupp inrättats (High Level Contact Group, HLCG) som hittills träffats två gånger per år. Ett femtontal expertgrupper EFTA-EG har upprättats, vilka täcker drygt ett tjugotal olika ämnesområden. Till dessa hör förenklad ursprungs- och tulldokumentation, offentlig upphandling, exportrestriktioner, statsstöd, forskning och utveckling (FoU), miljö, utbildning och finansiella tjänster för att nämna några. HLCG utfärdar direktiv för nya eller existerande grupper och förbereder möten mellan EFTA:s ministrar och representanter för EG-kommissionen.

Arbetet med att följa upp Luxemburgdeklationen kommer att vara krävande och tidsödande. På alla områden kommer det inte att bedrivas med samma intensitet eller med samma tidshorisont i sikte. Ett mål har dock satts, nämligen att skapa ett dynamiskt Europeiskt Ekonomiskt Samarbetsområde (EES).

Den mycket snabba utvecklingen av samarbetet mellan EFTA-länderna och EG har naturligtvis ställt EFTA på stora prov. En styrka för organisationen är att medlemmarna utgörs av en liten grupp länder med likartad politisk, ekonomisk, och social struktur och på ungefär samma ekonomiska utvecklingsnivå.

4.3 De Europeiska gemenskaperna

De Europeiska gemenskaperna (EG) är inte en organisation. I stället är EG ett sammanfattande namn för alla de tre gemenskaperna EEC, CECA och EURATOM. År 1967 slog man samman de institutioner som administrerar gemenskaperna. Dessa institutioner, bl.a. Kommissionen – ”de ekonomiska gemenskapernas kommission” – administrerar således alla tre gemenskaperna.

Den första gemenskapen – Kol- och stålgemenskapen, CECA – hade som ekonomisk målsättning att länderna sinsemellan skulle avskaffa tullar och andra handelshinder för kolindustrin och en stor del av stålindustrin. För dessa industrier skapades också gemensamma konkurrensregler och ett pris-sättningsystem vars efterlevnad övervakades av överstatliga myndigheter.

Målen med EEC var mer långtgående. De gick bl.a. ut på att skapa fri rörlighet mellan medlemsländerna för varor, tjänster, människor och kapital. För att uppnå detta skulle man

- avveckla tullar och handelshinder för såväl industri- som jordbruksvaror,
- åstadkomma gemensamma tullar mot omvärlden, dvs. en tullunion, och en gemensam handelspolitik,
- skapa en gemensam arbetsmarknad,
- åstadkomma fri rörlighet för tjänster och kapital,
- skapa en gemensam jordbrukspolitik,
- skapa en gemensam transportpolitik,
- införa en enhetlig lagstiftning (harmonisering) i den mån det krävs för att uppnå Gemenskapens mål, t.ex. beträffande utbildningskrav för vissa yrkeskategorier, säkerhetsbestämmelser för varor m.m.

Rådet är EG:s högsta beslutande organ. Rådet består av en regeringsmedlem från varje land. Det sammanträder oftast i Bryssel, där dess sekretariat ligger, och vissa perioder i Luxemburg. Allmänna och övergripande frågor behandlas av utrikesministrarna som möts ungefär en gång i månaden. Dessutom hålls möten med de ministrar som är ansvariga för ett visst område, t.ex. transport- eller jordbruksministrarna. Rådet kan fatta för medlemsstaterna bindande beslut. Dessa fattas beroende på ämnesområden med enkel majoritet, varvid varje land har en röst, med kvalificerad majoritet, varvid medlemsländerna har olika antal röster beroende på landets storlek, eller med enhällighet. Möjligheterna till majoritetsbeslut har blivit större genom enhetsakten. De viktigaste beslutsformerna är *förordningar* som är direkt giltiga i medlemsländerna och *direktiv* som är bindande för medlemsländerna med avseende på de mål som skall uppnås. Rådets beslut förbereds av de *ständiga representanternas kommitté*, COREPER, som består av medlemsländernas ambassadörer hos EG, och av åtskilliga arbetsgrupper under dessa.

Kommissionen ensam föreslår åtgärder och verkställer Rådets beslut. Den övervakar att de genomförs i medlemsländerna och att EG-fördragen följs av dessa. Kommissionen består av 17 ledamöter, som oftast är f.d. ministrar, men som skall vara oberoende i förhållande till sina hemländer. Till sitt förfogande har Kommissionen en förvaltnings- och utredningsapparat på bortåt 11 000 personer, däribland många tolkar och översättare.

Parlamentet består av 518 medlemmar, som är direktvalda på fem år efter resp. lands valregler. Parlamentet har begränsade befogenheter. Det får yttra sig över Kommissionens förslag innan de föreläggs rådet. När parlamentet yttrat sig över förslagen i en "andra läsning" kommer Rådet enligt enhetsakten bara att kunna ändra dem enhälligt. Parlamentet kan också inom vissa gränser påverka en del av Gemenskapernas utgifter men inte deras intäkter. Parlamentet kan begära misstroendevotum mot Kommissionen eller med två tredjedels majoritet avsätta hela Kommissionen.

Domstolen har sitt säte i Luxemburg. Den avgör tvister om tolkningen av förpliktelseerna i fördragen och i de beslut som fattas av Gemenskapens institutioner.

Europeiska rådet eller "EG:s toppmöte" har tillkommit senare. I detta ingår medlemsländernas stats- eller regeringschefer och Kommissionens president. Detta forum ger politiska impulser i arbetet och behandlar större frågor. Det möts för närvarande två gånger per år. Europeiska rådet omnämns inte i något av fördragen men behandlas i enhetsakten.

Ekonomiska och Sociala Kommittén är rådgivande organ i beslutsprocessen med representanter från bl.a. arbetsmarknadens parter och producent- och konsumentintressen.

Vitboken och enhetsakten

Flera av Romfördragets målsättningar har i huvudsak uppnåtts. Det gäller t.ex. avveckling av tullar och kvantitativa begränsningar mellan medlemsländerna, tullunion och gemensam handelspolitik samt gemensam jordbrukspo-

litik och gemensam arbetsmarknad. På andra områden har man ännu inte uppnått Romfördragets mål. En rad hinder kvarstår för handeln och för enskilda personers rörlighet över nationsgränserna.

EG har under senare år påbörjat en kraftsamling för att uppnå det ursprungliga målet att åstadkomma fri rörlighet för varor, tjänster, människor och kapital eller, med andra ord, att fullborda den inre marknaden. Den ökande arbetslösheten och det växande teknologiska gapet till USA och Japan bidrog till att skapa ett politiskt tryck, som utlöste flera viktiga initiativ. Under hösten 1985 förhandlades den europeiska enhetsakten, som drar upp riktlinjerna för den inre marknads förverkligande. Enligt enhetsakten skall arbetet med den inre marknaden vara genomfört till utgången av år 1992. Parallellt härmed är man inriktad på att som ett led i arbetet på att skapa ett "medborgarnas Europa" vidta ett antal åtgärder som gör att enskilda människor blir delaktiga i integrationen. Så vill man t.ex. göra det lättare för personer att röra sig över gränserna och införa ett EG-pass.

I den s.k. vitboken från år 1985 har EG-kommissionen lagt fram förslag om hur den inre marknaden skall genomföras. Målet är som sagt att till utgången av år 1992 avveckla de hinder för rörlighet som finns mellan medlemsländerna. För att detta skall vara möjligt skall man undanröja orsakerna till dessa hinder, t. ex. skillnader i miljö- och säkerhetsföreskrifter, regler för transportmedel, utbildningskrav, skattesatser för moms och andra varuskatter. Harmoniseringen skall dock begränsas till sådant som är absolut nödvändigt för att avskaffa gränskontrollerna, bl.a. väsentliga säkerhetskrav. I övrigt skall principen vara att en produkt eller tjänst som framställts i ett land enligt de regler som gäller där också skall godkännas i de andra medlemsländerna. De kontroller som fortfarande behövs skall i huvudsak göras i ursprungslandet och inte vid de inre gränserna. Samtidigt skärps i vissa fall kontrollen vid de yttre gränserna. Vitbokens innehåll har i princip godtagits av medlemsländerna, och arbete pågår med de olika delförslagen.

En av de viktigaste reformerna i enhetsakten gäller beslutsreglerna vid harmonisering av lagstiftning. Hittills har det krävts enhällighet. I fortsättningen blir det möjligt att fatta beslut med kvalificerad majoritet även i frågor om lagstiftning som rör den inre marknaden. Ett land som av hälso-, säkerhets- eller miljöskäl anser det nödvändigt att tillämpa strängare bestämmelser än de som beslutats med kvalificerad majoritet skall dock kunna göra det, om det inte innebär godtycklig diskriminering eller leder till dolda handelshinder. Frågan prövas i sista hand av EG:s domstol. Det kan tilläggas att enhällighet alltså kommer att krävas för beslut rörande skatter och monetära frågor, personers fria rörlighet samt integration av arbetsmarknaden.

Genom den europeiska enhetsakten har EG:s samarbete vad gäller forskning och utveckling, miljöskydd och arbetsmiljö samt monetära frågor tagit sig fastare former. Stor vikt läggs också vid social och ekonomisk utjämning mellan Gemenskapens rika och fattiga delar. De sydliga medlemsländerna anser sig inte kunna medverka till genomförandet av inre marknaden utan en sådan utjämning, och Kommissionen har därför föreslagit en fördubbling av de s.k. regionalfonderna. Dessa krav, liksom kraven på ökade forskningsanslag för att stärka den europeiska konkurrenskraften, framförs dock vid en tidpunkt då EG befinner sig i en akut budgetkris till följd av kraftigt

ökade kostnader för jordbrukssubventionerna. En plan för att ge EG de ökade resurserna har lagts fram av kommissionspresidenten Delors. Denna ställer krav på sträng budgetdisciplin och nedskärningar av jordbrukssubventionerna, vilka för närvarande svarar för två tredjedelar av EG:s budget. En ny formel för beräkning av medlemsländernas bidrag, baserad på bl.a. bruttonationalproduktens utveckling, föreslås också i syfte att skapa en bördefördelning, som bättre motsvarar resp. medlemslands ekonomiska bärkraft. Förhandlingar i denna fråga pågår sedan början av detta år. Utgången av dessa kommer att bli av stor betydelse för det fortsatta arbetet med den inre marknaden.

Ett viktigt led i arbetet med inre marknaden är att underlätta gränskontrollerna för personer. Detta arbete har dock försvårats av att medlemsstaterna under senare tid känt ett ökat behov av att kontrollera gränserna för att komma tillrätta med terrorism, narkotikasmuggling och illegal invandring. En koppling har därför uppstått mellan ansträngningarna att lätta på gränskontrollerna EG-länderna emellan och det arbete som EG:s inrikes- och justitieministrar bedriver i den s.k. Trevigruppen för att stärka och harmonisera gränsskyddet mot utomstående länder.

Också EG:s politiska samarbete (EPS) har fått en fastare form genom enhetsakten. Det har samtidigt givits en förstärkt struktur genom att ett permanent sekretariat inrättats i Bryssel. EPS behåller sin karaktär av mellanstatligt samarbete för ömsesidig information och samråd i utrikespolitiska frågor. Medlemsstaterna åtar sig dock att så långt möjligt söka harmonisera sina positioner i såväl utrikes- som säkerhetspolitiska frågor. Det har dock, på Irlands uttryckliga önskemål och med hänsyn till landets neutralitetspolitik slagits fast att detta gäller säkerhetspolitikens politiska och ekonomiska aspekter och därmed inte de militära. I sammanhanget är det viktigt att notera att den irländska neutraliteten är betingad av andra historiska och geografiska omständigheter än vår.

Inom ramen för EPS blir så gott som alla internationella tvistefrågor, liksom utrikespolitiska frågor i allmänhet, föremål för överläggningar. Dessa leder ofta till gemensamma uttalanden.

Det är ännu för tidigt att bedöma om EPS kommer att ändra karaktär till följd av att samarbetet fått en fastare struktur och att man formellt gjort nämnda samordningsåtaganden. Samarbetet har med åren blivit mer omfattande. Kontakterna med andra regionala grupper har stärkts. Således har t.ex. EG:s utrikesministrar årliga politiska överläggningar med sina kollegor från de centralamerikanska staterna och Contadorgruppen. En dialog i politiska, ekonomiska, sociala och kulturella frågor är också etablerad med Arabförbundet. Därutöver finns ett intresse för ett närmare samarbete med Gulf Cooperation Council (GCC). Utrikesministrarna har också vid flera tillfällen, då EG befunnit sig under starkt tryck utifrån, gjort förhållandevis långtgående och operationella uttalanden, t.ex. mot Libyen våren 1986 och mot Syrien senare samma år efter den s.k. Hindawi-rättegången. I februari 1987 tillskrev den sovjetiske utrikesministern sin belgiske kollega i dennes egenskap av ordförande i EG:s råd med begäran om EG:s stöd för förslaget om en internationell fredskonferens för Mellanöstern. Detta brev uppfattades som det första officiella sovjetiska erkännandet av EPS.

Förslag har vid olika tillfällen framförts, framför allt från politiker i EG:s sex ursprungliga medlemsländer, om att även försvarspolitiska frågor borde diskuteras i EPS. Det framhålls att en gemensam försvarspolitik är oundgänglig i en politisk union av det slag som beskrivs som det långsiktiga målet för EG. Dessa tankegångar har dock hittills inte fått någon genomslagskraft. Avsikten är i stället att de försvarspolitiska aspekterna på säkerhetspolitiken i första rummet kommer att diskuteras i den västeuropeiska unionen (WEU). EG-samordning förekommer dock i ESK-förhandlingarna även i frågor som har viss försvarspolitisk beröring.

Under senare år har ett politiskt viktigt närmande mellan EG och de öst-europeiska länderna påbörjats. Förhandlingar om en samarbetsdeklaration EG-SEV pågår parallellt med förhandlingar mellan EG och enskilda östeuropeiska SEV-stater om ömsesidigt diplomatiskt erkännande. Flera SEV-stater förhandlar dessutom med Kommissionen om handels- och samarbetsavtal. EG:s målsättning är att dessa olika förhandlingar skall slutföras samtidigt, vilket sannolikt kommer att ske under första halvåret 1988.

EG har ingått handels- eller associationsavtal med en rad främst utomeuropeiska länder. En stor grupp bland dessa utgör de s.k. ACP-staterna (Countries of Africa, the Caribbean and the Pacific) som är associerade till EG genom de s.k. Lomé-konventionerna. Den senaste, Lomé III, gäller perioden 1985-90. Genom konventionen kanaliseras omkring en tiondel av EG-ländernas samlade bistånd till ACP-länderna. Utöver biståndet innefattar Lomé-konventionen särskilda handelspreferenser (GSP) för ACP-ländernas export till EG, ett system för stabilisering av exportpriser samt krediter genom European Investment Bank och European Development Fund.

4.4 Övriga organisationer

En rad andra organisationer deltar också i den europeiska integrationsprocessen. *Europarådet* spelar här en viktig roll. 21 västeuropeiska stater är medlemmar i Rådet. Samarbetet inom organisationen sträcker sig över en lång rad områden som mänskliga rättigheter, sociala frågor, utbildning, kultur, ungdomsfrågor, hälsofrågor och naturvård.

Rådets viktigaste organ är ministerkommittén, den parlamentariska församlingen och sekretariatet. Under ministerkommittén sorterar ett hundratal olika expertkommittéer och arbetsgrupper, vilkas ledamöter utses av medlemsstaternas regeringar. Kommittéernas arbete har bl.a. lett till att ett stort antal konventioner har antagits med bindande verkan för de medlemsländer som ratificerat dem. Den viktigaste av dessa är den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, med säte i Strasbourg, prövar och avgör tvister om påstådda kränkningar av konventionen.

Den parlamentariska församlingen utses av respektive medlemsstats nationella parlament. Dess beslut har formen av rekommendationer till ministerkommittén eller resolutioner och verkar aktivt och pådrivande i en rad frågor. Den europeiska värdegemenskapen förstärks genom de kontakter mellan medlemmarnas parlamentariker och regeringsledamöter som organisationens arbete ger.

Europarådet har också en särskild roll som brobyggare mellan EG:s medlemsstater och de övriga medlemmarna i Europarådet. Prop. 1987/88:66

De europeiska fackorganisationernas betydelse kommer att framgå av min följande redogörelse. Den västeuropeiska integrationsprocessen påverkas också av utvecklingen och diskussionerna i mer vittomspännande organisationer som GATT, OECD och FN och dess underorgan.

Sverige har ett starkt intresse av att medverka i ett brett västeuropeiskt samarbete. Vi vill gå vidare i det nordiska samarbetet, vi vill stärka EFTA och vi vill bredda och fördjupa samarbetet med EG så långt detta är förenligt med vår neutralitetspolitik. Så kan man i största korthet sammanfatta regeringens politik.

Denna politik ligger i linje med tidigare svenska ställningstaganden. Den speglar vårt intresse av ett långtgående ekonomiskt samarbete med alla länder i vår nära omvärld. Den understryker det faktum att det västeuropeiska samarbetet tenderar att spänna över ett allt bredare fält. Neutralitetspolitiken gör det visserligen inte möjligt att delta i EG-samarbetet på det säkerhets- och utrikespolitiska området, men detta bör enligt svensk mening inte hindra oss från att delta i ekonomiskt och annat samarbete inom Västeuropa.

Den starka tonvikt som vi lägger på det västeuropeiska samarbetet står på intet sätt i motsättning till vår allmänna strävan att bredda förbindelserna med andra länder i Europa och med omvärlden i övrigt. Att vi genom vårt samarbete med EFTA och EG driver frihandeln längre än vad som för närvarande är möjligt med andra länder innebär inte en ökad slutenhet gentemot dessa. I vår allmänt frihandelsvänliga politik ligger att vi vill verka för ett Västeuropa som är öppet mot omvärlden. Däri ligger inte minst en önskan att utveckla handeln med de östeuropeiska länderna. Denna politik beaktar också u-ländernas utsatta ställning.

En ökad frihandel i Västeuropa innebär inte att hinder för handeln med omvärlden växer. Tvärtom bör den ökade integrationen tillåta en allt mer liberal politik mot omvärlden. Ett ekonomiskt starkt Västeuropa är väl skickat att bedriva en sådan politik, bl.a. inom ramen för GATT.

Norden

Norden är en hörnsten i våra ansträngningar att utveckla förbindelserna med omvärlden. Även om det mest långtgående försöket att åstadkomma en omfattande nordisk integration – NORDEK-förhandlingarna i slutet av 1960-talet – inte gick att förverkliga är likväl de resultat som har uppnåtts i det nordiska samarbetet imponerande. På område efter område har banden stärkts. Den ekonomiska integrationen har i praktiken gått så långt att Norden för många företag i de nordiska länderna betraktas som en hemmamarknad. Och i några avseenden, som t.ex. när det gäller passfrihet, gemensam arbetsmarknad och social trygghet har de nordiska länderna gått längre än övriga länder i Västeuropa.

Sverige har givit hög prioritet åt det nordiska samarbetet. Vi har t.ex. deltagit i utarbetandet av den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning från år 1985, liksom arbetet med att utveckla Norden som hemmamarknad. Detta senare arbete är långsiktigt och drivs på bred front. Det tar bl.a. sikte på att avveckla icke-tariffära handelshinder,

konkurrensnedvidande industristöd och andra hinder för en ökad industriell integration. Ett annat viktigt mål är att liberalisera reglerna för gränshandeln.

Mycket av det arbete som pågår inom ramen för det nordiska samarbetet bedrivs parallellt med aktiviteterna i andra internationella sammanhang. Inom exempelvis EG och EFTA är arbetet med att avskaffa handelshinder och utveckla marknaden högt prioriterat. Det nordiska arbetet på dessa områden skall inte ses isolerat utan som ett komplement till motsvarande arbete i en vidare västeuropeisk ram. Med den nära gemenskap som råder mellan de nordiska länderna, inte minst i det ekonomiska livet, kan det i vissa fall finnas förutsättningar att nå snabbare resultat än som är möjligt i vidare internationella sammanhang. Sådana resultat kan också bidra till att påskynda ett bredare internationellt samarbete.

EFTA

Redan när EFTA bildades var det klart att organisationen skulle tjäna ett dubbelt syfte. Det var dels att lägga en grundval för frihandel mellan de deltagande länderna, dels att skapa ett bättre utgångsläge för samarbete med EG. I båda dessa avseenden har organisationen visat sig vara framgångsrik.

Efter hand som målen på frihandelsområdet har uppnåtts inom EFTA har tyngdpunkten i arbetet förskjutits till att huvudsakligen gälla frågor som rör förhållandet till EG. Detta har kommit till uttryck i att kontakterna med EG breddats och att samarbetet efter Luxemburgdeklarationen multilateraliserats.

EFTA-samarbetet tillmätts från svensk sida utomordentligt stor roll när det gäller det utvidgade och fördjupade samarbetet med EG. Många av de samarbetsområden som nu diskuteras lämpar sig bäst för multilaterala diskussioner och lösningar. Detta gäller sådana samarbetsområden som förenklad ursprungs- och tulldokumentation, offentlig upphandling, exportrestriktioner och statsstöd. Det är därför Sveriges strävan att så långt som möjligt hålla samman EFTA-länderna som grupp. Det pågående arbetet med att stärka EFTA både vad gäller struktur och arbetsformer stöds helhjärtat från svensk sida. Förbättrade notifikationsordningar avseende tekniska föreskrifter och statsstöd förbättrar situationen internt i EFTA, men ger också en god grund för framtida arrangemang mellan EFTA och EG på dessa områden. De förändringar som gjorts beträffande arbetsformerna, inbegripet beslutet att upprätta ett EFTA-kontor i Bryssel, kommer att effektivisera arbetet.

EG

Det har redan tidigare konstaterats att både EFTA-länderna och EG nu siktar på ett intensifierat samarbete. För att förstå Sveriges läge i detta sammanhang finns det skäl att gå tillbaka till utgångsläget för frihandelsförhandlingarna i början av 1970-talet.

När den svenska regeringen i november 1970 bereddes tillfälle att inför EG lägga fram sin syn på förhållandet mellan Sverige och EG framhölls – liksom tidigare åren 1962 och 1967 – att Sverige eftersträvade att delta i utvidgningen av EG genom omfattande, nära och varaktiga ekonomiska förbindelser under hänsynstagande till neutralitetspolitiken. Vidare underströks att Sverige betraktade ett deltagande i den gemensamma varumarknaden – innefattande inte bara tullmässiga utan också ett antal andra ekonomiska och sociala åtgärder – som en väsentlig del i en framtida överenskommelse. Den principiella synen på neutralitetspolitiken från år 1962 och år 1967 stod fast. Frågan om anslutningsformen lämnades däremot öppen.

Några månader senare - i mars 1971 – förklarade regeringen att medlemskap med hänsyn till neutralitetspolitiken inte längre var en realistisk möjlighet för Sveriges del. Huvudmålet för förhandlingarna – att uppnå nära, omfattande och varaktiga ekonomiska förbindelser med EG under hänsynstagande till neutraliteten – slogs dock åter fast. I detta låg att Sverige önskade ingå en tullunion med EG, innefattande både industri- och jordbruksvaror. Sverige förklarade sig också villigt att diskutera ökad rörelsefrihet för arbetstagare, tjänster och kapital jämte samverkan inom socialpolitiken och den ekonomiska politiken.

Frihandelsavtalet med EG

Förhandlingarna slutfördes 1972. Resultatet blev som bekant ett avtal om frihandel. Därmed uppnåddes det centrala målet för vår egen del. Visserligen ansåg sig EG av olika skäl inte kunna tillgodose vårt önskemål om en tullunion. Det hade vidare under förhandlingarna bl. a. konstaterats att det inte var möjligt att inbegripa jordbrukshandeln i en tullunion utan fullt deltagande i EG:s jordbrukspolitik. Men överenskommelse nåddes om att avskaffa tullar och kvantitativa restriktioner för alla industrivaror, och dessa utgör den helt dominerande delen av vår handel med EG. Avtalet med EG innehåller också en del bestämmelser som kan ses som naturliga komplement till ett frihandelsområde. Ursprungsregler, konkurrensregler och bestämmelser om statsstöd är exempel härpå. I avtalet intogs dessutom en utvecklingsklausul, som öppnade möjligheter för framtida förhandlingar om en utvidgning av samarbetet.

Den utvecklingsklausulen har sedermera inte åberopats. Inte desto mindre har ett samarbete vuxit fram på en rad områden utanför frihandelsavtalet. Ofta rör det sig om informationsutbyte och diskussion av gemensamma problem. Det gäller sådana områden som ekonomisk politik, miljövård, arbetsmiljö, konsumentpolitik, transporter, varumärken samt utlandsfrågor. I några fall går samarbetet längre. Detta gäller framför allt på forsknings- och utvecklingsområdet där Sverige nu deltar i flera forskningsprogram. Ett särskilt ramavtal för det fortsatta forskningssamarbetet mellan Sverige och EG har också ingåtts. Ytterligare ett område där EG och EFTA samverkar gäller harmonisering av standarder och tekniska föreskrifter. Det praktiska arbetet sker i allmänhet inom de europeiska standardiseringsorga-

nen såsom CEN och CENELEC, men riktlinjerna för arbetet dras på en rad områden upp gemensamt av EG och EFTA.

Prop. 1987/88:66

Samarbetsintressen

Vilka är då våra intressen i dag av ett fördjupat samarbete med EG och vilka möjligheter har vi att i det läge som nu råder få gehör för dessa inom EG? Hithörande frågor diskuteras mera i detalj i följande kapitel. Därför skall här endast huvudpunkterna i regeringens inställning anges.

Det grundläggande önskemålet att åstadkomma omfattande, nära och varaktiga förbindelser med EG under hänsynstagande till neutraliteten kvarstår och har närmast förstärkts genom det arbete som EG har inlett på att förverkliga den inre marknaden. Med visionen av ett "gränslöst Europa" bör ansträngningarna inriktas på praktiska åtgärder för att så långt det är möjligt undanröja existerande gränshinder och åstadkomma likabehandling på hela den västeuropeiska marknaden.

Mot den bakgrunden är det regeringens sammanfattande bedömning att Sverige har ett starkt intresse att så långt det är möjligt knyta an till EG:s arbete på att utveckla den inre marknaden. Vi vill sålunda medverka i arbetet på att främja fri rörlighet för varor, tjänster, människor och kapital i hela Västeuropa. Sverige är också intresserat av att samarbeta på andra områden där EG-länderna nu bygger ut sitt eget samarbete. Ekonomisk politik, miljöpolitik och konsumentpolitik kommer här i främsta rummet.

Mera konkret innebär detta att regeringen bör verka för

att den gemensamma västeuropeiska varumarknaden vidareutvecklas i syfte att åstadkomma lika behandling av svenska företag; som ett led häri bör alla icke-tariffära hinder avvecklas och konkurrensvillkoren harmoniseras,

att svenska företag och forskningsinstitutioner får delta i EG:s samarbete på forsknings- och utvecklingsområdet,

att samarbetet med EG i frågor som berör yttre miljö, djur- och växtskydd, arbetsmiljö och konsumentskydd intensifieras; i arbetet på att avveckla tekniska handelshinder på dessa områden skall den höga ambitionsnivå som regering och riksdag har när det gäller skydd av yttre och inre miljö liksom konsumentskydd vara vägledande.

att Sverige får till stånd ett brett samarbete med EG när det gäller alla slags transporter; landtransporter är från denna synpunkt av särskilt stor betydelse.

att Sverige så långt det är möjligt deltar i det västeuropeiska samarbete som gäller en liberalisering av handeln med finansiella tjänster och av kapitalrörelser; en ökad frihet på det finansiella området kan också komma att ställa krav på förbättrat informationsutbyte och förstärkt samarbete på det ekonomiskt-politiska området,

att samarbetet med EG leder till ökad rörlighet för människor; vi har ett klart intresse av att samordna den nordiska passöverenskommelsen med motsvarande regelsystem i EG; vi vill utveckla turism; vi vill diskutera ett utbyggt samarbete på arbetsmarknadsområdet och åstadkomma ett ömsesidigt erkännande av examina samt främja studentutbyte, praktiktjänstgöring

och ungdomsutbyte i Västeuropa, bl.a. genom deltagande i EG-programmen ERASMUS och COMETT samt

att samarbetet med EG på *biståndsområdet* utvecklas; det gäller inte minst i förhållande till Afrika, dit en stor del av Sveriges bistånd går och där samverkan med EG redan förekommer.

Flertalet av dessa områden nämns liksom EG:s inre marknad uttryckligen i Luxemburgdeklarationen. I en del fall har EFTA och EG redan börjat diskutera ett utvidgat samarbete. Andra områden, såsom fiske, jordbrukshandel och arbetsmarknad, har ännu inte förts upp på dagordningen. Här blir förstahandsmålet att med utgångspunkt i Luxemburgdeklarationen lägga en grund för framtida överläggningar om samarbete.

Önskemålet att i alla dessa avseenden delta i den inre marknaden och att diskutera ett brett samarbete också på andra ekonomiska områden grundas naturligtvis i första hand på en övertygelse om att det ligger i Sveriges intresse att delta i en långtgående västeuropeisk integration. Men det skall också ses som en klar markering från regeringens sida att Sverige för sin del är berett att förhandla om ett samarbete som spänner över hela det ekonomiska fältet. Vi är medvetna om att varje förhandling måste bygga på ett givande och ett tagande, och vi söker inga ensidiga fördelar.

Samtidigt är det uppenbart att denna positionsbestämning från svensk sida grundas på en avvägning av för- och nackdelar. På en del områden framstår behovet av samarbete som starkt, på andra är intresset mindre och på en del områden åter ser vi inga direkta fördelar med ett samarbete. Den föreliggande kartläggningen av potentiella samarbetsområden ger en indikation på hur vi på svensk sida bedömer dessa intressen. Ifrågavarande bedömningar – som givetvis måste fördjupas och preciseras inför eventuella framtida överläggningar med EG – blir en naturlig utgångspunkt för vårt fortsatta agerande.

Vad gäller *neutralitetsfrågan* har riksdag (UU 1986/87:18) och regering tidigare under år 1987 gjort klart att de inte finner någon anledning att ompröva inställningen till ett svenskt medlemskap i EG. Skälen är desamma nu som år 1971. Enligt regeringens mening kan Sverige inte delta i ett förpliktande utrikespolitiskt samarbete inom en viss grupp av staten med syfte att utforma gemensamma ståndpunkter. Det finns också gränser för hur långt Sverige kan gå när det gäller att underkasta sig överstatliga beslut på det ekonomiska området.

Den slutsatsen står inte i motsättning till vårt önskemål om att etablera ett långtgående och nära samarbete med EG. Däri ligger inte heller någon värdering av EG:s utrikespolitiska samarbete. Likaväl som vi tycker oss möta en bred förståelse för vår neutralitetspolitik som ett bidrag till stabiliteten i norra Europa, så känner vi respekt för EG:s utrikespolitiska samarbete. Vi stryker gärna under EG:s betydelse när det gäller att stärka freden och säkerheten i Europa och vi konstaterar att vår inställning i många utrikespolitiska frågor ligger nära eller t.o.m. sammanfaller med EG-ländernas. Det speglar en värdegemenskap mellan de västeuropeiska demokratierna som har djupa rötter i vår historia. Men det är av vikt för oss att tilltron till vår neutralitetspolitik inte rubbas genom att vi på utrikespolitikens område går

med i ett förpliktande samarbete med en viss grupp länder, vilket syftar till att utforma gemensamma ståndpunkter.

Ibland framförs synpunkten att utvecklingen sedan år 1971 skulle ha förändrat de utrikespolitiska villkoren för Sveriges förbindelser med EG. Det sägs att EG inte längre på samma sätt som tidigare framträder som ett ekonomiskt komplement till den nordatlantiska försvarsalliansen NATO. Man pekar också på att Sovjetunionen och länderna i Östeuropa är på väg att erkänna EG och upprätta normala ekonomiska förbindelser. Det är utvecklingstendenser som inte saknar betydelse på längre sikt, men de är inte av den art att de rubbar grundprinciperna för vårt förhållande till EG.

En fråga som särskilt har uppmärksammats i den svenska debatten gäller våra möjligheter att hävda och utveckla de resultat som har uppnåtts när det gäller skydd för *hälsa, miljö och säkerhet*. Det har uttryckts farhågor för att en anpassning till gemensamma europeiska regelsystem skulle minska dessa möjligheter. Det har också framförts att det fackliga inflytandet vid utformningen av framtida regler på arbetsmiljöområdet riskerar att försvagas. Detta är synpunkter som måste beaktas i det fortsatta arbetet.

Samtidigt får vi inte underskatta möjligheterna att hävda våra intressen. För det första ligger andra europeiska länder lika långt framme som Sverige på många områden och ibland före. För det andra skall EG i vissa fall inskränka sig till att fastställa en miniminivå. För det tredje behandlas en del av dessa frågor i europeiska standardiseringsorgan, där Sverige är medlem och alltså kan delta i arbetet på likställda villkor. Dessutom medger EG:s regler att ett medlemsland under vissa förutsättningar kan göra avsteg från gemensamma regler i sådana fall som medlemslandet bedömer som särskilt känsliga. Som icke-medlemsland bör vi kunna påräkna samma förståelse från EG:s sida i detta hänseende.

Institutionella frågor

En annan fråga gäller våra möjligheter att påverka utformningen av EG:s regler, eftersom vi på de flesta områdena vill söka åstadkomma en så nära överensstämmelse som möjligt mellan våra egna regler och EG:s. Vi måste här göra en klar åtskillnad mellan sådana regler som EG redan har antagit och sådana som förutsätts läggas fast i framtiden.

I det förra fallet torde Sveriges och andra utanförstående länders möjligheter att påverka vara starkt begränsade. Har EG väl en gång utformat egna bestämmelser är dess handlingsfrihet i allmänhet inte stor. Vill Sverige åstadkomma en harmonisering måste vi alltså i normalfallet räkna med att denna får formen av en anpassning till EG:s existerande regler. Detta skulle för övrigt vara fallet även för ett land som blir medlem i EG.

Annorlunda är läget när EG själv ännu inte har lagt fast en egen politik. Det gäller bl.a. den dominerande delen av de åtgärder som förutses vidtas under den närmaste femårsperioden på grundval av EG:s vitbok för den inre marknaden. Här är möjligheterna för ett land som Sverige att påverka utformningen av gemensamma västeuropeiska bestämmelser större. Vi kan visserligen inte räkna med att såsom icke-medlemmar få delta i EG:s beslutande organ, men det bör vara möjligt att finna lämpliga arrangemang för

informationsutbyte och samråd i syfte att med Luxemburgdeklarationen som grund utforma gemensamma lösningar för hela gruppen av 18 länder.

Hur långt man kan komma på den vägen är ännu en öppen fråga. Skall man döma av hittillsvarande erfarenheter gör sig två starka och delvis motstridiga synpunkter gällande. Den ena är att EG vill undvika att kontakterna med utomstående försvåras eller försenar EG:s egen beslutsprocess. Den andra är en allt tydligare manifesterad vilja från EG:s sida att lyssna till och så långt det är möjligt beakta också EFTA-ländernas intressen i sådana fall då siktet är inställt på en harmonisering på en bredare västeuropeisk basis.

Det här innebär att vi kan försitta våra möjligheter att påverka om vi inte själva aktivt driver våra frågor i det europeiska samarbetet. Utnyttjar vi där emot alla tillgängliga kanaler för att framföra våra synpunkter och ståndpunkter på ett tidigt stadium, innan EG själv har låst sina positioner, kan dessa ha ett inflytande på utvecklingen. Detta gäller vare sig vi framför våra synpunkter i gemensamma organ eller informellt på andra vägar.

Svårigheterna skall dock inte underskattas. Erfarenheten från tidigare förhandlingar visar att det inte är lätt att förena utanförstående länders önskemål om samråd och medinflytande med EG:s krav på beslutsautonomi. Det gäller i synnerhet på sådana områden där behovet av information och samråd är särskilt stort.

Ibland ställs frågan om det vore lättare att åstadkomma ett så långtgående samarbete som Sverige önskar om vi sökte en annan institutionell grund för vårt samarbete. Skulle t. ex. en association – en samarbetsform som vi redan år 1962 aktualiserade från svensk sida – erbjuda en bättre bas för samarbete än det nuvarande frihandelsavtalet? Detta är givetvis en fråga som det i första hand ankommer på EG att besvara. Vi har i dagsläget inga indikationer på att en annan institutionell lösning än den nuvarande utanför medlemskapets ram skulle vara mera lämplig, men regeringen är för sin del beredd att i förekommande fall pröva också andra lösningar. Det för oss väsentliga är att Sverige blir delaktig i den västeuropeiska integrationen och att vi får ett medinflytande som står i rimlig proportion till våra åtaganden.

Integrationen går vidare

Den västeuropeiska integrationsprocessen kommer under alla omständigheter att gå vidare. Utrikeshandelns utveckling, ökade direktinvesteringar, växande internationella kapitalströmmar och ökad rörlighet för arbetskraften är allt uttryck för detta. Men de är också drivkrafter i denna process. Detsamma gäller företagssammanslagningar över gränserna. Mellanstatligt samarbete kan kanske inte påverka rörelseriktningen men väl omfattningen och inriktningen av integrationsprocessen. För Sverige kan det aldrig bli fråga om att ställa sig vid sidan av denna utveckling.

Regeringen ger därför hög prioritet åt de västeuropeiska integrationsfrågorna. Det är ett arbete som måste bedrivas på många plan: bilateralt, i Norden, i EFTA, EG, Europarådet och andra europeiska organisationer liksom i andra internationella samarbetsorgan såsom OECD och GATT. Ett brett internationellt samarbete är en förutsättning för att Sverige skall kunna vida-

reutveckla den ekonomiska styrka som är grundvalen för vårt välstånd och oberoende. Prop. 1987/88:66

Sverige tillhör Västeuropa historiskt, kulturellt och ekonomiskt. Sverige är därför en naturlig partner i ett utvidgat västeuropeiskt samarbete. Vi vill aktivt medverka i dess fortsatta uppbyggnad för att skapa en fri marknad som främjar ekonomisk tillväxt, teknologiskt framåtskridande, sysselsättning och sociala framsteg.

I föreliggande kapitel kommer främst frågor som rör handeln med industrivaror att behandlas. Jordbruksvaror, livsmedelsprodukter samt fiskeprodukter tas särskilt upp i kapitel 7. Frågor som mera tekniskt berör företagets konkurrensvillkor behandlas i kapitel 8. I kapitel 9 och 12 behandlas viktiga tjänsteområden såsom transporter och finansiella tjänster.

6.1 Frihandeln med industrivaror m.m.

Genom det västeuropeiska integrationsarbetet har det skapats ett stort västeuropeiskt frihandelsområde som efter Spaniens inträde i EG omfattar ca 350 miljoner människor. Detta frihandelsområde bygger på flera hörnstenar: EFTA-konventionen, EG-fördragen samt frihandelsavtalen mellan vart och ett av EFTA-länderna och EG.

EFTA-konventionen och frihandelsavtalen mellan EFTA-länderna och EG omfattar endast industrivaror och vissa livsmedelsprodukter. Romfördraget åter omfattar alla varor, således både industri- och jordbruksvaror och fisk.

EG:s tullunion

Enligt Romfördraget skall EG-länderna upprätta en gemensam marknad som innebär att tullar och kvantitativa restriktioner, liksom avgifter och åtgärder med motsvarande verkan, mellan medlemsländerna avskaffas. Detta skall ske inom ramen för en tullunion. Även importavgifter för jordbruksprodukterna skall avskaffas inom denna ram. Tullunionen innebär en gemensam yttre tulltariff. Förändringar i denna tariff beslutas av EG:s råd, som således har övertagit medlemsländernas kompetens på detta område, liksom deras kompetens på handelspolitikens område i övrigt.

EG:s tullunion är sedan länge helt genomförd. För de nya medlemsstaterna Spanien och Portugal sker en successiv anpassning till EG:s gemensamma yttre tulltaxa under en övergångstid som skall vara avslutad år 1992.

Intäkterna från tullar och importavgifter för jordbruksvaror i EG-länderna tillfaller Gemenskapen och utgör tillsammans med en viss andel av momsens i medlemsländerna intäkterna i EG:s budget.

En följd av den gemensamma handelspolitiken är att EG skall uppträda som en enhet i internationella förhandlingar och ingå gemensamma avtal med andra länder. Det har t.ex. skett under de två senaste rundorna inom GATT och i den pågående Uruguayrundan samt genom frihandelsavtalen med EFTA-länderna. EG har också ingått en antal handels- eller associationsavtal med bl.a. länder i tredje världen, t.ex. den s.k. Lomékonventionen med en rad länder i Afrika och Asien. Vissa av dessa avtal, t.ex. frihandelsavtalet med Israel, innebär att EG får förmåner på dessa marknader som inte Sverige får del av. EG har också ett gemensamt system för särskilda tullpreferenser för u-länderna (det s.k. GSP-systemet). Däremot har EG ännu inte helt genomfört en gemensam handelspolitik mot statshandelsländerna i Östeuropa, vilket beror på att vissa av dem hittills inte velat erkänna

EG. En lösning tycks emellertid vara på väg också där. En helt gemensam handelspolitik är ej heller genomförd mot t. ex. Japan.

Prop. 1987/88:66

EFTA-konventionen

Syftet med EFTA är att åstadkomma frihandel i traditionell mening, dvs. en avveckling av tullar och kvantitativa restriktioner mellan medlemsländerna. Denna frihandel är sedan slutet av 1960-talet genomförd på industrivaruområdet.

Delvis har frihandel också införts för vissa bearbetade livsmedelsindustriprodukter, såsom knäckebröd, öl och choklad. För dessa varor har det s.k. manufaktureringsskyddet, vanligen tullar, avskaffats medan åtgärder för att utjämna skillnaderna mellan råvarupriserna i resp. länder, t.ex. rörliga importavgifter, kvarstår. Rena jordbruksvaror omfattas inte av tullfriheten. Däremot har vissa EFTA-länder slutit bilaterala avtal med varandra för att underlätta handeln med några av dessa. Fisk faller också utanför. Däremot omfattas flertalet beredda fiskprodukter av EFTA-frihandeln.

EFTA-konventionen innehåller också särskilda undantagsklausuler med hänsyn till bl.a. nationell säkerhet, betalningsbalansproblem och problem i särskilda industrisektorer eller regioner.

I och med att EFTA är ett frihandelsområde behåller medlemsländerna sin handelsfrihet vad gäller tull- och handelspolitiken i förhållande till omvärlden. EFTA-länderna har alltså inte någon gemensam handelspolitik. Detta hindrar inte att EFTA-länderna ibland har ett intresse av att på en rad olika områden uppträda gemensamt. Det gäller särskilt i förbindelserna med EG, men EFTA-länderna som grupp ingick också ett särskilt avtal med Spanien som en förberedelse för Spaniens inträde i EG.

Eftersom EFTA-länderna har olika tullar och andra regleringar mot tredje land, kan det finnas en risk att varor från länder utanför frihandelsområdet söker sig till det land som har den lägsta tullen och därigenom kommer in "bakvägen" i länder med högre tull. De allra flesta industriprodukterna innehåller för övrigt komponenter från olika länder eller har bearbetats i flera länder. Därför har det varit nödvändigt att införa särskilda regler, som anger vilka produkter som skall anses ha ursprung i EFTA-länderna och vara berättigade till tullfrihet. Dessa regler, som är relativt komplicerade, är numera identiska med dem som gäller i handeln mellan EFTA-länderna och EG.

EFTA-ländernas frihandelsavtal med EG

EFTA-ländernas frihandelsavtal med EG ingicks i samband med att Storbritannien och Danmark lämnade EFTA år 1972 för att bli medlemmar i EG. Avtalen gav till resultat att den tidigare frihandeln mellan dessa båda länder och de kvarvarande EFTA-länderna i allt väsentligt kunde behållas samtidigt som frihandel etablerades också med de ursprungliga EG-länderna. Varuomfattningen i de bilaterala frihandelsavtalen är i stort sett densamma som i EFTA-konventionen, och även i övrigt finns det stora likheter. Liksom EFTA-frihandeln förutsätter den bilaterala frihandeln mellan EG och EFTA-länderna att varornas ursprung dokumenteras.

Tullavvecklingen för industrivaror genomfördes i huvudsak åren 1973–1977 och är helt genomförd sedan den 1 januari 1984. Också kvantitativa importrestriktioner är förbjudna enligt avtalen, men dessa hade redan avskaffats långt tidigare. Däremot finns det inte något uttryckligt förbud mot kvantitativa exportbegränsningar i handeln mellan EFTA-länderna och EG. Inom ramen för EG–EFTA har man inlett en diskussion som till en början enbart gällde avveckling av restriktionerna för handeln med icke järnhaltigt skrot, men som nu har vidgats till att omfatta även ett generellt förbud mot exportrestriktioner.

Inom ramen för Kol- och stålgemenskapen (CECA) finns särskilda prisregler som syftar till att dämpa prissvängningar och förhindra diskriminering mellan olika köpare. Samtidigt med att Sverige ingick frihandelsavtalet med EEC, som omfattar huvuddelen av industrivarorna, ingick vi också ett formellt fristående frihandelsavtal för de produkter som ligger under CECA-fördraget. I detta avtal har Sverige åtagit sig att tillämpa samma prisregler inom Sverige och i handeln mellan Sverige och CECA.

Ursprungsregler

Huvudregeln i ursprungsreglerna är att en vara anses ha sitt ursprung i t.ex. Sverige om den har framställts här i sin helhet eller genomgått en sådan bearbetning att den hänförs till ett annat tulltaxenummer än ursprungsmaterialet och därmed blir en "ny" vara. Från denna regel finns undantag i både skärpande och mildrande riktning. Reglerna var från början ganska krångliga, men betydande förenklingar har skett under de senaste åren. För det fortsatta arbetet är det tre områden som står i centrum, nämligen ursprungsdocumentation, alternativa procentregler och kumulationsbestämmelser.

När det gäller *ursprungsdocumentation* skulle tidigare varje försändelse åtföljas av ett ursprungsintyg. Enbart i Sverige har utfärdats närmare en miljon varucertifikat per år. Den 1 juli 1987 infördes ett system med periodiska varucertifikat. Detta innebär att en exportör, som tullmyndigheterna har godkänt för s.k. förenklat förfarande, kan få tillstånd att i stället utfärda ett varucertifikat per år, till vilket exportören bara behöver göra en hänvisning i fakturan. Den 1 januari 1988 införs ytterligare en förenkling som innebär att exportörer, som godkänts enligt vad jag nyss sagt, kan göra en ursprungsdeklaration direkt på fakturan.

År 1983 genomfördes *alternativa procentregler* för varor inom verkstadsindustrisektorn. Dessa innebär att en vara är berättigad till tullfrihet om bara andelen material från tredjeland håller sig inom en viss procentsats av färdigvarans värde. Procentsatserna varierar mellan 20 och 40 %. Det normala kravet på att produkten ska ha bytt tulltaxenummer behöver alltså inte vara uppfyllt. Exportören själv kan vid varje tillfälle välja mellan de ursprungliga reglerna eller de alternativa procentreglerna.

Överläggningar pågår också när det gäller att förenkla gällande *kumulationsbestämmelser*, dvs. reglerna för hur sådan bearbetning som utförts i EG eller annat EFTA-land kan tillgodoräknas vid bestämmandet av en varas ursprung.

EG har beslutat att införa ett gemensamt tulldokument (Single Administrative Document, SAD). Detta skall ersätta den mångfald av dokument, med olika uppgiftskrav i nästan varje land, som hittills krävts vid såväl export som transitering och import. EG och EFTA-länderna slöt i maj 1987 en konvention som innebär att även EFTA-länderna antog det gemensamma tulldokumentet. Därmed kommer ett likalydande dokument att användas i alla de 18 staterna i det västeuropeiska frihandelsområdet fr.o.m. den 1 januari 1988 (se prop. 1986/87:136, SkU 47, rskr. 205). Härigenom läggs också grunden för att i framtiden lämna uppgifter med hjälp av datorer.

Tullprocedurer m.m.

Inom EG har det skett en harmonisering av medlemsländernas tullagsstiftning i den utsträckning det är nödvändigt för att säkerställa att tullunionen och den gemensamma handelspolitiken fungerar på avsett sätt. Ett exempel på detta är ett gemensamt system för transitering av gods genom EG:s medlemsländer. Samtidigt med SAD-konventionen slöt EG och EFTA-länderna också en konvention om gemensamt transiteringsförfarande. Denna träder också i kraft den 1 januari 1988.

EFTA-länderna och EG-kommissionen har vidare inlett kontakter om EG:s s.k. CD-projekt, som gäller formerna för en framtida datorisering av tullprocedurer.

Dumpning

Dumpning innebär att ett företag säljer en vara utomlands till ett otillbörligt lågt pris, normalt ett pris som är lägre än hemmamarknadspriset. Om detta leder till att industrin i importlandet skadas, kan det drabbade landet efter undersökning införa en antidumpningstull som motsvarar mellanskillnaden mellan priset och varans "normala" pris. Både EFTA-konventionen och frihandlavtalet mellan Sverige och EG tillåter sådana åtgärder. Sverige har dock aldrig vidtagit några antidumpningsåtgärder mot ett EFTA-land eller mot EG. Däremot har EG vid flera tillfällen inlett undersökningar mot svenska företag. I allmänhet har dessa undersökningar avslutats med att de svenska företagen, för att undvika en antidumpningstull i EG, åtagit sig att inte underskrida vissa priser.

I handeln mellan EG-länderna är det inte möjligt att vidta antidumpningsåtgärder, vilket motiveras med att EG är en tullunion och har gemensamma konkurrensregler. Ett förslag som för närvarande övervägs inom EFTA, med tanke på kommande diskussioner med EG, är att avskaffa möjligheten att vidta antidumpningåtgärder inom det västeuropeiska frihandelsområdet. En möjlighet som undersöks är att i stället använda konkurrensregler.

Svenska överväganden

Inför förhandlingarna med EG i början av 1970-talet förklarade den svenska regeringen att Sverige betraktade ett deltagande i den gemensamma varu-

marknaden som en väsentlig del i en framtida överenskommelse. Det primära önskemålet var att avveckla tullarna mellan Sverige och EG, men ambitionerna sträckte sig längre.

I våra strävanden ingick att svenska företag och deras produkter i princip skulle erhålla en icke-diskriminerande behandling i förhållande till övriga företag och produkter inom marknaden. I detta låg bl.a. att icke-tariffära handels hinder skulle avvecklas. Likabehandling för svenska varor vid gränspassage skulle eftersträvas liksom sådan behandling vid offentlig upphandling. Också konkurrensvillkoren skulle harmoniseras, och möjligheterna att suspendera bestämmelser i avtalet eller att tillgripa undantagsklausuler skulle begränsas.

Sverige föreslog därför att grunden för ett samarbete av detta slag borde vara en tullunion omfattande alla varor. Skälet till att man på svensk sida inte stannade vid ett frihandelsområde var inte att tullunionens specifika egenskaper – en gemensam yttre tulltariff och en gemensam handelspolitik – i sig utgjorde primära svenska intressen. Anledningen var i stället att en tullunion enligt vår mening gav det bästa underlaget för det fasta och varaktiga ekonomiska samarbete som Sverige eftersträvade och var det bästa sättet att uppnå likabehandling i olika avseenden för svenska företag och svenska produkter.

Varken harmonisering med EG:s tullar mot tredjeland eller en harmonisering av handelspolitiken förutsågs utgöra något större problem för svensk del. Neutralitetspolitiska spörsmål aktualiserades dock i det avseendet att Sverige måste förbehålla sig rätten att avstå från ett gemensamt handelspolitiskt uppträdande i de fall handelspolitiken skulle ges en utrikespolitisk eller säkerhetspolitisk syftning.

Det var alltså den samlade bedömning som då gjordes inför förhandlingarna. Under dessa blev det dock tydligt att EG inte ansåg sig kunna tillmötesgå de svenska önskemålen. Förhandlingsresultatet blev i stället ett frihandelsavtal med EG.

Frihandelsavtalet har på det hela taget fungerat mycket väl. Den fastlagda tidtabellen för avvecklingen av handelshindren har kunnat hållas, och de möjligheter som avtalen ger till avsteg från frihandeln har endast undantagsvis utnyttjats. Ursprungsreglerna, som reglerar villkoren för att en vara skall åtnjuta tullfrihet och som ursprungligen var relativt komplicerade, har också förenklats.

De skäl som under förhandlingarna åren 1971–1972 motiverade det svenska önskemålet om en tullunionslösning gäller emellertid alltjämt i dag. Det av EG nu inledda arbetet på att förverkliga den inre marknaden har givit ökad tyngd dessa skäl. Det torde i själva verket inte vara möjligt att helt avskaffa alla gränskontroller mellan Sverige och EG-länderna annat än inom ramen för en tullunion. Å andra sidan är det uppenbart att de institutionella problem som är förenade med deltagande i en tullunion, utan medlemskap i EG, inte är lätta att lösa. Redan i samband med förhandlingarna om frihandelsavtal i början av 1970-talet uttalade EG:s råd att de institutionella problemen borde lösas på ett sådant sätt att den utvidgade gemenskapens autonoma beslutanderätt, dess funktionsduglighet och dess utvecklingsmöjligheter tryggades. Den ståndpunkten är fortfarande aktuell och har så sent som i år framförts från bl.a. EG-kommissionens sida.

Våra ansträngningar bör därför i första hand inriktas på att på andra vägar söka åstadkomma en så hög grad av likabehandling som möjligt på hela den västeuropeiska marknaden. EFTA- och EG-ländernas gemensamma arbete på att följa upp Luxemburgdeklarationen synes erbjuda goda förutsättningar för att nå resultat i detta hänseende. Sålunda har förhandlingar redan upptagits om exempelvis avveckling av återstående exportrestriktioner, ytterligare förenkling av ursprungsreglerna, harmonisering av tullprocedurer och samt antidumpningsåtgärder.

Det är ett starkt svenskt önskemål att både ursprungsreglerna och tillämpningen av dessa ytterligare förenklas. Så skulle t.ex. en förenkling av kumulationsbestämmelserna innebära att onödiga hinder för samverkan mellan företag i hela det västeuropeiska frihandelsområdet tas bort. Det är också ett svenskt önskemål att alternativa procentregler införs på andra varuområden än verkstadsindustriområdet.

Under såväl Tokyorundan som den pågående Uruguayrundan har Sverige förordat en allmän harmonisering av GATT-ländernas tullar så att höga tullar sänks mer än låga tullar. På sikt kan en sådan harmonisering minska behovet av ursprungsregler och underlätta det fortsatta arbetet att förenkla reglerna. Genom de två senaste GATT-förhandlingarna har det skett en betydande utjämning av tullnivåerna mellan olika industriländer, så att det numera inte längre är särskilt stora skillnader mellan EG:s tullnivå och Sveriges.

När det gäller tullprocedurer anser vi det från svensk sida angeläget att ett nära samarbete äger rum mellan EFTA-länderna och EG om att utarbeta regler för överföring av handels- och tulluppgifter med hjälp av datorer. En fråga som har hög prioritet är härvid överföring på elektronisk väg av information i det gemensamma tulldokumentet.

Som läget nu är finns det möjlighet att inleda ett antidumpningsförfarande mot import som bedöms som marknadsstörande i handeln mellan Sverige och EG. Denna möjlighet finns inte i handeln mellan EG:s medlemsländer. Enligt svensk mening är det ett synnerligen angeläget mål att antidumpningsåtgärder förbjuds inom hela det västeuropeiska frihandelsområdet så att svenska företag i detta avseende kan åtnjuta samma konkurrenssituation som företagen i EG-länder.

6.2 Icke-tariffära handelshinder

6.2.1 Allmänt

I och med att de klassiska handelshindren, tullar och kvantitativa begränsningar, har avvecklats för handeln med industriprodukter i Västeuropa har andra faktorer som kan påverka handeln kommit att få en allt större betydelse. Dessa brukar ofta sammanfattas under benämningen icke-tariffära handelshinder. Det rör sig om t.ex. procedurer för offentlig upphandling, statliga stödåtgärder till företag, indirekta skatter samt s.k. tekniska handelshinder, dvs. hinder som beror på skillnader i kraven på produkters utformning, provning och godkännande. Enligt olika uppskattningar, med all den osäkerhet som är förenad med sådana beräkningar, kan dessa faktorer

beräknas medföra kostnadsökningar för företagen och därmed konsumenterna på 5–10 %, eller i en hel del fall mer än de tullar som avvecklats.

Dessa hinder utgör ett stort och svårt område. I vissa fall är det fråga om procedurer som direkt syftar till att förbehålla företag i det egna landet vissa affärer, t.ex. beträffande den offentliga upphandlingen. I flertalet fall rör det sig dock om oavsiktliga effekter av åtgärder som har vidtagits för att uppnå andra ekonomiska och sociala syften. Det gäller i många fall statsstöd som ges av regionalpolitiska skäl eller av konjunkturskäl. Det gäller framför allt en rad bestämmelser som tillkommit t.ex. för att skydda miljö, människors och djurs hälsa och säkerhet samt konsumenternas ekonomiska intressen.

Frågan har vuxit i betydelse under senare år och spelar numera stor roll i GATT, där Sverige aktivt deltar i förhandlingsarbetet. Inom EFTA har man också kommit en bra bit på väg mot en lösning av flera av dessa problem. De senaste åren har också de nordiska länderna inlett ett program för avveckling av handelshinder i Norden.

De mest ambitiösa målen finns i Romfördraget och den europeiska enhetsakten. I den senare anges uttryckligen att Gemenskapens mål är att upprätta ett område utan inre gränser till utgången av år 1992, vilket förutsätter en mycket långtgående åtgärder för att avveckla alla dessa olika icke-tariffära handelshinder.

EG-kommissionen har i en s.k. vitbok i juni 1985 lagt fram förslag om hur den inre marknaden skall kunna genomföras. Den övergripande tanken är att gränskontrollerna mellan medlemsstaterna för både varor och personer skall avvecklas helt till periodens slut. För att åstadkomma detta skall orsakerna till de kontroller som nu finns undanröjas. Sådana orsaker kan utgöras av t.ex. skillnader i miljö- och säkerhetsföreskrifter, utbildningskrav, skattesatser för moms och andra varuskatter etc. Harmoniseringen skall dock begränsas till de bestämmelser som är absolut nödvändiga för att gränskontrollerna skall kunna avskaffas, bl.a. väsentliga säkerhetskrav som måste gälla i alla medlemsländer. I övrigt skall principen vara att en produkt eller en tjänst som framställts i ett land enligt de regler som gäller där också skall godkännas i andra medlemsländer. De kontroller som fortfarande behövs skall i huvudsak göras i ursprungslandet och inte vid de inre gränserna. Samtidigt skärps i vissa fall kontrollen vid de yttre gränserna. EG-kommissionen delar in hindren i fysiska hinder, tekniska hinder (som används i vidare mening än vanligt) och fiskala hinder.

Svenska överväganden

Genom frihandelsavtalet mellan Sverige och EG har svenska företag, på det stadium som arbetet inom EG befinner sig för närvarande, i väsentliga delar uppnått samma behandling som företag i EG-länderna i och med att tullar och kvantitativa restriktioner har avskaffats. Problemen på handelsområdet knyter sig nu i första hand till olika slags icke-tariffära handelshinder. Det är ett mycket starkt svenskt intresse att åstadkomma likabehandling av svenska företag också på detta område. Detta gäller i synnerhet som vi har anledning att räkna med att EG här kommer att gå fram snabbare än tidigare.

I Luxemburgdeklarationen finns direkta hänvisningar till såväl EG:s inre marknad i dess helhet som mera specifikt till flera av de ämnesområden som behandlas i EG-kommissionens vitbok. Med utgångspunkt häri har EG och EFTA-länderna under de senaste tre åren successivt inlett en verksamhet på åtskilliga av de områden som berör de icke-tariffära handelshindren. Det ligger i sakens natur att det på flertalet områden krävs tid för att nå resultat.

Jag kommer nu att behandla de s.k. fysiska handelshindren och generella frågor som berör tekniska handelshinder. I kapitel 11 behandlas närmare frågor om miljö, arbetsmiljö och konsumentskydd i vid mening samt de frågor om tekniska handelshinder som finns på dessa områden. Frågor om offentlig upphandling och statsstöd kommer att behandlas i kapitel 8 under det att frågor om de indirekta skatterna tas upp i kapitel 12.

6.2.2 Fysiska handelshinder

I alla länder sker en mängd kontroller av både varor och transportmedel vid gränserna. Skälen till kontrollerna är ofta desamma i olika länder såsom t.ex. veterinär- och växtskyddskontroller. I andra fall har de sin grund i föreskrifter som bara finns i vissa länder, t.ex. förbudet i Sverige mot införsel av stiletter.

Inom EG har ett omfattande arbete utförts för att undanröja dessa hinder i handeln. Man har bl.a. i stor utsträckning försökt harmonisera den lagstiftning i medlemsländerna, som förutsätter att gränskontroller skall ske. En viktig del av vitboken om den inre marknaden är förslagen att avveckla alla de kontroller som sker vid gränsen och i stället förlägga dem inne i export- eller importlandet. Ett exempel är – som jag nyss nämnt – veterinär- och växtskyddskontrollerna, där man föreslår åtgärder för att utrota eller hindra spridningen av olika djursjukdomar samt förstärka kontrollen vid slakterier eller på odlingsställen i exportlandet. Avsikten är att successivt flytta tyngdpunkten i kontrollen så att den till sist enbart sker i exportlandet.

Svenska överväganden

Det är angeläget att Sverige och övriga EFTA-länder så långt möjligt genomför en motsvarande förändring för att underlätta ett fritt varuflöde inom det västeuropeiska frihandelsområdet. Det är också angeläget att undvika att svensk export, som en konsekvens av den inre marknaden, utsätts för hårdare kontroll än nu vid export till EG-marknaden och hårdare kontroll än konkurrentföretagen inom EG.

Inom regeringskansliet har därför inletts en genomgång av omfattningen och motiven för alla svenska gränskontroller, i syfte att pröva huruvida de kan avvecklas, förenklas eller ersättas med kontroller i export- eller importlandet. Det är för tidigt att nu bedöma resultatet av ett sådant arbete. Så länge Sverige inte deltar i EG:s tullunion och dess gemensamma handelspolitik och frihandeln Sverige-EG inte omfattar jordbruksprodukter, finns det dock sannolikt vissa begränsningar för hur långt Sverige kan gå.

På veterinär- och växtskyddsområdet har Sverige idag en internationellt sett gynnad situation. Många av de sjukdomar som förekommer inom EG

har t.ex. inte drabbat Sverige. En avveckling av gränskontrollerna mellan EG-länderna kan därför få vissa konsekvenser för den svenska gränskontrollen. Hittills har denna bestämts av vilka djursjukdomar som finns i varje enskilt land. Flera kritiska djursjukdomar finns idag permanent i vissa EG-länder, särskilt bland de nya medlemmarna i Medelhavsområdet. Även om dessa sjukdomar till stor del kan utrotas och gränskontrollerna mellan EG:s medlemsstater kan ersättas med skärpt kontroll på avsändningsorten, skulle sjukdomar från dessa länder kunna överföras till andra EG-länder där dessa sjukdomar tidigare inte funnits och mot vilka Sverige nu har relativt lindriga införselvillkor. Sverige skulle då kunna tvingas införa samma införselvillkor för alla EG-länder och utforma dem för de EG-länder som har den sämsta sjukdomssituationen. Om den svenska kontrollen inte skärps, utan Sverige accepterar ett högre risktagande, skulle vissa andra länder som t.ex. USA, Japan och Australien kunna skärpa sina införselvillkor gentemot Sverige.

Vid en harmonisering av växtskyddskontrollen mellan Sverige och EG kan vi komma att få in skadegörare som vi inte haft tidigare, vilket kan leda till att viss produktion behöver läggas om. Beträffande skadegörare där EG har strängare krav än Sverige, kan vi tvingas tillämpa EG:s normer, vilket kan leda till krav på annat sortmaterial och ytterligare bekämpningsåtgärder inom svensk växtodling.

6.2.3 Tekniska handelshinder

Med tekniska handelshinder brukar man oftast mena problem som uppstår genom att skilda länder har olika regler om hur en produkt ska vara beskaffad i fråga om t.ex. dimensioner, säkerhetsanordningar, märkningsbestämmelser osv. Ibland kan man lösa problemen genom att anpassa produkter till det land som har de strängaste reglerna. I andra fall är reglerna oförenliga, så att det blir nödvändigt att tillverka olika versioner vid export till skilda länder, vilket fördyrar och försvårar tillverkningen. En annan typ av handelshinder kan hänga samman med att provning och godkännande av en produkt måste upprepas i varje land där varan skall säljas, vilket kan bli tidsödande och dyrbart.

En avveckling av tekniska handelshinder behöver inte stå i konflikt med höga ambitioner beträffande miljövård, arbetsmiljö, trafiksäkerhet etc. Det är *skillnaderna* i reglerna och kontrollordningarna som skapar handelshindren. Även om två länder har likvärdiga krav på en produkt kan skillnader i utformningen och tillämpningen av kraven skapa handelshinder.

GATT innehåller en viktig bestämmelse om att dess regler för handeln inte skall anses utgöra hinder för åtgärder som är nödvändiga för att skydda människors, djurs eller växters liv eller hälsa m.m. Dessa åtgärder får dock inte utgöra en förtäckt begränsning av handeln eller godtycklig diskriminering. Samma bestämmelse, den s.k. ordre public-klausulen, har senare tagits in i bl.a. Romfördraget, EFTA-konventionen och EFTA-ländernas frihandelsavtal med EG. Inom GATT har man senare antagit en särskild kod om tekniska handelshinder som utgör ett ramavtal för ländernas och de internationella organisationernas arbete på detta område. Genom GATT:s kod för tekniska handelshinder har de anslutna länderna åtagit sig att tillse att tek-

niska föreskrifter, standarder och certifieringssystem inte skapar onödiga hinder för handeln. På grundval av koden har man inom GATT också skapat ett notifikationssystem, som ger länderna möjlighet att ta upp diskussioner om föreskrifter som andra länder planerar att införa. Sverige har anslutit sig till koden (prop. 1979/80:24, UU 13, rskr. 138).

Ett *nordiskt samarbetsprogram* om avskaffande av handelshinder har nyligen antagits av Nordiska ministerrådet. I programmet ingår en princip om att länderna ömsesidigt skall godkänna varor för vilka man anser att likvärdiga regler gäller i de nordiska länderna, även om reglerna skiljer sig i detaljer. Om en myndighet kräver förnyad provning av en vara, som redan är godkänd för marknadsföring i annat nordiskt land, måste myndigheten ange skälen härför. Detta kallas ibland omvänd bevisbörda.

EFTA-länderna har inte försökt utarbeta gemensamma föreskrifter för olika produkter. Detta arbete har i stället överlåtits åt andra internationella organisationer med en bredare medlemskrets. Däremot skapade man inom EFTA redan på 1960-talet en notifikationsprocedur för tekniska föreskrifter som, i likhet med den procedur som man senare kom överens om inom GATT, ger länderna möjlighet att framföra synpunkter på planerade föreskrifter som kan medföra handelshinder. Under hösten 1987 har EFTA-länderna enats om att genom en ändring i EFTA-konventionen göra denna notifikationsprocedur bindande. Denna ändring innebär att medlemsländerna inte får införa nya föreskrifter så länge notifikationsproceduren pågår. Jag avser att senare föreslå regeringen att inhämta riksdagens godkännande över den föreslagna ändringen i EFTA-konventionen.

EFTA har också tagit initiativet till ett antal konventioner och överenskommelser som syftar till ömsesidigt erkännande av provningsresultat. Dessa är formellt fristående från EFTA. Flera EG-länder och några andra stater är medlemmar i dem.

Inom EFTA pågår vidare diskussioner om policyfrågor på provningsområdet. Dessa diskussioner syftar, liksom den förstärkta notifikationsproceduren, till att skapa förutsättningar för en länk mellan kommande EG- och EFTA-system. EFTA får i några fall information om EG:s arbete genom observatörer i arbetsgrupper inom EG och vice versa.

Ett av de centrala elementen i *EG:s arbete* är uppgiften att harmonisera medlemsländernas lagstiftning och andra föreskrifter i den mån det krävs för att förverkliga den inre gemensamma marknaden. Harmoniseringen går normalt till så att man beslutar om direktiv med gemensamma regler som medlemsstaterna är skyldiga att omsätta i nationella föreskrifter.

Denna verksamhet har flera målsättningar. En viktig sådan har varit att utarbeta gemensamma bestämmelser för olika varor i syfte att undanröja tekniska handelshinder och uppnå Romfördragets mål om en gemensam varumarknad. Men man har också använt sig av direktiv för att uppnå gemensamma regler i andra syften, t.ex. av miljövårdsskäl, inom konsumentpolitiken och på många andra områden.

Enligt hittillsvarande regler i Romfördraget skall beslut om harmonisering av lagstiftning fattas enhälligt. Genom enhetsakten har man emellertid skapat möjlighet att med kvalificerad majoritet fatta beslut om harmonisering av medlemstaternas lagstiftning när det gäller den inre marknaden. Denna

regel har kompletterats med en regel att Kommissionen i sina förslag till direktiv skall hålla en hög skyddsnivå vad gäller hälsa och säkerhet, miljöskydd samt konsumentskydd. Enskilda medlemsländer medges dessutom rätt att tillämpa strängare regler än de direktiv som antagits med majoritetsbeslut, om detta anses vara nödvändigt på grund av väsentliga behov som rör bl.a. människors och djurs liv och hälsa eller som gäller miljöskydd eller arbetsmiljö. Sådana avvikande bestämmelser skall anmälas till Kommissionen som har att pröva om de utgör dolda handelshinder eller medför godtycklig diskriminering. I sista hand avgörs dessa tolkningsfrågor av EG-domstolen.

Som tidigare konstaterats har harmoniseringsarbetet varit mycket tidskrävande. För att nå snabbare resultat har verksamheten med att undanröja tekniska handelshinder därför inriktats mot nya former. Vitboken anger *två principer* för det fortsatta arbetet. Den ena principen, *ömsesidigt erkännande*, bygger på det utslag i vilken EG-domstolen konstaterat att en vara som är lagligen producerad och marknadsförd i ett EG-land fritt skall kunna säljas inom EG, såvida inte ett annat medlemsland kan åberopa behov av skydd för människors och djurs liv och hälsa etc. som grund för egna krav (det s.k. Cassis de Dijon-fallet).

Den andra principen benämns *nya harmoniseringsmetoden* och kommer att användas i de fall det finns ett klart behov av säkerhetsföreskrifter, som bör vara desamma i alla medlemsländer. Den innebär att man ska begränsa harmoniseringen av myndighetsföreskrifter till väsentliga säkerhetskrav och överlåta tekniska detaljlösningar till de europeiska standardiseringsorganen (s.k. hänvisning till standard).

Dessa standarder skall till stor del utarbetas av de europeiska standardiseringsorganen CEN och CENELEC, i vilka nationella standardiseringsorgan i såväl EG- som EFTA-länderna är medlemmar. Mellan EG och CEN/CENELEC finns avtal om att de senare skall utarbeta harmoniserade Europa-standarder. EFTA har slutit motsvarande avtal. Enligt nuvarande interna regler i CEN/CENELEC antas europeisk standard med majoritetsbeslut.

I EG:s direktiv på skilda produktområden finns olika provnings- och certifieringsordningar. Direktiven kan innehålla t.ex. regler om att en produkt skall provas och överensstämmelse med kraven intygas (certifieras) hos ett erkänt organ. I många fall accepteras även deklARATIONER gjorda av tillverkare med säte i EG.

Svenska överväganden

Det är ett klart svenskt intresse att svenska produkter inte behöver ändras för att kunna säljas på den europeiska marknaden eller genomgå en mera komplicerad provning än EG-företagens produkter. På samma sätt är det i sig ett konsumentintresse att utländska produkter inte fördyras, genom att de behöver ändras för att kunna säljas i Sverige. Det ökar valfriheten och kan verka återhållande på priserna. Därför har Sverige ända sedan början av 1970-talet eftersträvat ett samarbete bl.a. med EG i dessa frågor.

Sedan flera år tillbaka sker regelbundna överläggningar mellan ansvariga svenska myndigheter och EG-kommissionen om bl.a. miljövärd, arbetsmiljö

och konsumentpolitik. Dessutom har ett samarbete nyligen inletts mellan EG och EFTA-länderna som grupp, bl. a. på miljövårdsområdet och beträffande tekniska handelshinder på flera andra områden. Genom dessa kontakter har ansvariga myndigheter fått möjlighet att på ett tidigt stadium framföra synpunkter på EG-förslag till väsentliga säkerhets- och hälsokrav för olika produkter. Det är angeläget att förstärka dessa direkta kontakter.

Det är också angeläget att svenska myndigheter går igenom EG:s regler på olika områden och tillvaratar de möjligheter till harmonisering som finns.

Svenska myndigheter utnyttjar redan nu, liksom EG, hänvisning till standarder i sin verksamhet och väntas göra det än mer i framtiden. Eftersom den nationella standardiseringsverksamheten allt mer bygger på det internationella och europeiska arbetet, är det viktigt att myndigheterna följer och medverkar i detta. Härigenom kan de framföra svenska synpunkter på ett tidigt stadium då det är lättast att få gehör för dem. De svenska standardiseringsorganen, som är medlemmar i CEN och CENELEC, är bundna av de europeiska standarder som antas där, såvida inte standarden strider mot svensk lag eller förordning. Myndigheterna har därmed möjligheten att pröva om standarden uppfyller de krav myndigheten ställer.

Beträffande provnings- och certifieringsprocedurer måste målet för Sverige och övriga EFTA-länder vara att få till stånd arrangemang som ger möjlighet till ömsesidiga erkännanden av provnings- och certifieringsresultat med EG. När föreskrifterna är lika, bör en anpassning kunna ske förhållandevis enkelt. Om föreskrifterna är olika, kan handeln underlättas om utländska provningsresultat helt eller delvis godtas. En förutsättning härför är att förtroende finns mellan berörda provnings- och certifieringsorgan. I Sverige behandlas dessa frågor för närvarande i den s.k. kontrollformsutredningen (I 1986:01).

Den gemensamma varumarknaden i EG omfattar inte bara industrivaror utan också jordbruksprodukter, livsmedel och fisk. Den utgör det längst gående samarbetet i Västeuropa på dessa områden. EFTA-konventionen liksom frihandelsavtalen mellan EFTA-länderna och EG har en mera begränsad varuomfattning. Förutom industrivaror omfattar dessa avtal bara vissa livsmedels- och fiskeprodukter. Jag kommer nu att beröra de tre områdena jordbruk, livsmedelsindustri och fiske.

7.1 Jordbruk

Den internationella handeln med jordbruksvaror, som endast tar en mindre del av ländernas produktion i anspråk, präglas i dag av stora överskott och omfattande subventioner. Detta har bidragit till ökade spänningar på det handelspolitiska området och tilltagande protektionistiska tendenser. Inom ramen för GATT pågår för närvarande förhandlingar som syftar till att minska dessa överskott och till att reducera den osäkerhet, obalans och instabilitet som råder på de internationella jordbruksmarknaderna. Dessa förhandlingar täcker samtliga åtgärder som direkt eller indirekt påverkar handeln med jordbruksvaror och utgör en central del i den s.k. Uruguayrundan i GATT.

I GATT-förhandlingarna verkar de nordiska länderna för en minskning av sådana stöd som snedvrider den internationella jordbrukshandeln. Vi verkar vidare för ökat marknadstillträde och för att klarare regler skall utformas för handeln med jordbruksprodukter. Från svensk sida tillmäts förhandlingsarbetet i GATT stor betydelse liksom det arbete som i övrigt bedrivs globalt, i OECD, Norden och Västeuropa i övrigt.

Varken frihandelsavtalets med EG eller EFTA-konventionens regler om avveckling av tullar och kvantitativa restriktioner täcker handeln med jordbruksvaror. Likväl finns i båda överenskommelserna bestämmelser om att man i beaktande av parternas jordbrukspolitik skall främja den ömsesidiga handeln med dessa varor. Partiell frihandel har införts för livsmedelsindustriprodukter, och bilaterala jordbruksavtal har ingåtts mellan vissa EFTA-länder. Tullförmånerna i dessa avtal har utsträckts till samtliga EFTA-länder. Ensidigt har också Sverige liksom övriga EFTA-länder givit EG vissa jordbrukskoncessioner. Även EG har i viss utsträckning givit sådana koncessioner till EFTA-länderna.

EG:s gemensamma jordbrukspolitik

EG:s gemensamma jordbrukspolitik marknadsregleras enligt tre grundläggande principer, nämligen dels den europeiska marknadens enhet, dels preferens för varuutbytet inom Gemenskapen, dels ett gemensamt finansiellt ansvar.

Slutmålet för *marknadens enhet* är fullständig frihet för handeln. Tullar och icke-tariffära handelshinder skall avskaffas och administrativa förfaranden liksom sanitära och veterinära bestämmelser harmoniseras. Emellertid

har utvecklingen i flera avseenden inte nått fram till detta slutmål. Principen om marknadens enhet inbegriper också gemensamma regler för marknadsstyrning. Dessa inkluderar gemensamma priser som är tillämpliga i alla medlemsländer och fastställda – ofta med stor svårighet – efter förhandlingar på ministernivå. Vidare omfattar principen identiska konkurrensregler och ett enda system för gränsskyddet runt Gemenskapens yttre gränser. Utformningen av marknadsregleringarna varierar från produkt till produkt. Det finns emellertid fyra huvudtyper, vilka tillsammans täcker 94 % av all jordbruksproduktion inom Gemenskapen.

Den första huvudtypen utgörs av de viktigaste marknadsreglerade produkterna. Dessa produkter, som innefattar mjukvete, korn, råg, majs, ris, socker, mejeriprodukter, griskött, nötkött, fårkött, vissa frukter, grönsaker och bordsvin, åtnjuter stödpriser (minimipriser) som medför en permanent eller villkorlig garanti med avseende på pris och avsättning. När marknadspriserna faller under en viss nivå och vissa andra förutsättningar föreligger, köper interventionsorganen upp de varor som erbjuds dem och lagrar eller säljer dem i enlighet med de regler som gäller inom Gemenskapen. Marknaden kan också stödjas med mera flexibla metoder såsom stöd till lagring, subsidier av olika slag och uppköp av överskott via producentorganisationer.

Den andra huvudtypen utgörs av vissa slag av spannmål och viner, vissa frukter och grönsaker liksom ägg och fjäderfäkött. Dessa skyddas enbart genom åtgärder ägnade att förhindra lågprisimport från tredje länder.

För den tredje huvudtypen tillämpas direkta subventioner. Produkter inom denna grupp, som endast utgör ca 2,5 % av jordbruksproduktionen, är hårdvete, olivolja, vissa andra oljor och tobak. Subventionerna syftar till att hålla priset nere för konsumenten och samtidigt garantera en minimiinkomst åt producenten.

För den fjärde huvudtypen, slutligen, tillämpas ett enhetligt bidrag för planterad areal eller producerad kvantitet. Hit hör bomullsrör, lin, humle och dehydrerat foder. Dessa produkter täcker endast 0,5 % av jordbruksproduktionen.

Med anledning av de permanenta överskott som uppstått och de utgifter dessa förorsakat har Gemenskapen beslutat följa en ytterligt försiktig prispolitik och att upphöra med prisgarantier och subsidier för obegränsade varukvantiteter. Restriktiva åtgärder har vidtagits i syfte att söka återställa balansen mellan tillgång och efterfrågan på marknaden. Dessa innebär dels ett finansiellt medansvar för producenterna, som betalar en del av kostnaden för lagring eller avveckling av överskott via en skatt eller avgift inom mjölksektorn, dels produktionskvotering inom mjölksektorn och garantitrösklar, som medför en reduktion av garantipriserna när en viss produktionsvolym överskrids (gäller för spannmål, raps, solrosfrö, bearbetade produkter och russin). Liknande produktionsbegränsande mekanismer har införts för socker och bomull.

Samtidigt har utvecklingen på växelkursområdet sedan år 1969 drivit fram ett införande av monetära utjämningsbelopp. Dessa syftar till att i medlemsländerna kompensera variationerna i de gemensamma priserna till följd av fluktuationer i de nationella växelkurserna. Systemet säkrar de gemensamma priserna och skyddar bönderna mot effekterna av växelkursföränd-

ringar. Emellertid har systemet så småningom medfört vissa konkurrensnedvridningar. Man har därför inom EG enats om att införa regler i syfte att möjliggöra en gradvis avveckling av detta system.

Den andra principen, *gemenskapspreferensen*, är en logisk förlängning av den första principen. Jordbruksproducenterna i Gemenskapen är skyddade mot lågprisimport och prisfluktuationer på världsmarknaden främst genom importavgifter som uppbärs vid Gemenskapens gränser mot tredje land. Dessa avgifter är beräknade så att de svarar mot skillnaden mellan försäljningspriset på världsmarknaden och det gränspris som internt fastställts inom Gemenskapen. Detta gränspris ligger något över det tidigare omnämnda minimipriset. Importavgiften syftar till att föra upp världsmarknadspriset till priset inom Gemenskapen i de fall då det senare är högre än det förra. Importen till Gemenskapen lämnas således öppen samtidigt som preferenser för EG-varor säkras. Om å andra sidan världsmarknadspriserna skulle vara högre än priserna i Gemenskapen, drabbas producenterna i Gemenskapen av en exportavgift i syfte att avhålla dem från att sälja på export till världsmarknaden till nackdel för konsumenterna i Gemenskapen.

Den tredje principen, *det gemensamma finansiella ansvaret*, är också en naturlig förlängning av de två föregående principerna. I praktiken betyder det att ta ansvar för att alla utgifter och inkomster som sammanhänger med den gemensamma jordbrukspolitiken passerar genom Gemenskapens budget. Inom denna budget finns en särskild fond, Europeiska Orienterings- och Garantifonden (FEOGA), som har två sektioner – garantisektionen och orienteringssektionen.

Garantisektionen svarar för ca 90 % av utbetalningarna och finansierar alla offentliga utgifter i samband med de gemensamma marknadsregleringarna. Två undersektioner kan urskiljas, dels en som avser utgifter för regleringen av den interna marknaden och avser inköp av interventionsorganen, kostnader för lagring, inkomststöd och subventioner för marknadsföring, dels en som hanterar utgifter för de exportstöd som fyller gapet mellan priserna i Gemenskapen och världsmarknadspriserna.

Orienteringssektionen bidrar med finansiering av Gemenskapens strukturpolitik på jordbrukets område huvudsakligen genom att finansiera sådana projekt som innebär rationalisering av jordbrukets storlek, förbättringar av infrastrukturen på landsbygden samt förädling och marknadsföring av jordbruksprodukter. De gemensamma insatserna under denna sektion har inte fått den omfattning som ursprungligen avsågs och utgifterna uppgår endast till ca 10 % av EG:s totala jordbrukskostnader. Efter år 1981 har ökad prioritet givits åt förbättring av produktiviteten, åtgärder för att åstadkomma balans på marknaderna samt reducering av regionala olikheter. En rad olika program har införts till stöd för dels tillbakasatta regioner och bergsområden, där det anses viktigt att behålla ett visst antal bönder, dels delar av medelhavsregionerna, vilka blivit utsatta för ökad konkurrens genom Gemenskapens utvidgning i söder. Programmen inkluderar utbildningskurser för bönder, stöd för täckdikning, konstbevattning och skogsplantering, förbättring av produktkvalitet samt incitament för omställning till alternativa grödor, särskilt i vinproducerande regioner.

Därutöver tillhandahåller den Europeiska Regionala Utvecklingsfonden

och den Europeiska Investeringsbanken olika former av finansiering, den förstnämnda i form av bidrag och den senare i form av långfristiga krediter till fördelaktig ränta.

EG:s aktuella finansiella svårigheter har inneburit starka jordbrukspolitiska spänningar, vilket lett till en tendens till "renationalisering" av jordbrukspolitiken.

Svenska överväganden

Målen för den nuvarande svenska jordbrukspolitiken sådan den fastlagts genom 1984 och 1985 års livsmedelspolitiska riksdagsbeslut överensstämmer i sina huvuddrag med EG:s. Konsumentprismålet, inkomstmålet och rationaliseringsmålet har sålunda sin motsvarighet i EG. Betydelsefullt är också att de jordbrukspolitiska medlen i viktiga avseenden överensstämmer. Såväl Sverige som EG tillämpar en högprislinje för jordbruksvaror och utjämnar skillnaderna i prisnivå mellan inhemska priser och världsmarknadspriserna med importavgifter resp. exportsubventioner.

Vad gäller produktionsvolymsmålet föreligger dock väsentliga olikheter. Detta ligger egentligen i sakens natur när man jämför den svenska marknaden som omfattar ca 8 miljoner människor med Gemenskapens marknad med ca 320 miljoner. I grunden finns i Sverige en neutralitets- och beredskapspolitiskt betingad undre gräns för den framtida produktionens omfattning, vilken inte är exakt kvantifierad. Vidare finns en begränsning uppåt. Denna innebär att det är politikens mål att begränsa produktionen till kvantiteter som kan avsättas för konsumtion inom landet. Härigenom skall nettoexportöverskott, som måste avsättas med hjälp av exportstöd, kunna undvikas.

Den ständigt ökande produktiviteten inom jordbruksnäringen har inneburit att man under lång tid inriktat sig på att begränsa produktionen. EG, å andra sidan, hade länge ingen uttalad produktionspolitik alls. Först under 1980-talet har man under trycket av fallande världsmarknadspriser och stora exportöverskott avseende flertalet jordbruksvaror inom EG gått in för en begränsning av produktionen i syfte att främst reducera den finansiella belastningen på den gemensamma jordbrukspolitiken. Någon motsvarighet till de svenska mera långsiktiga produktionspolitiska målen finns emellertid inte i EG.

Frågan under början av 1970-talet var i huvudsak vilka fördelar och vilka nackdelar resp. problem som skulle uppkomma för svensk del om Sverige, inom ramen för en vidare uppgörelse med EG, skulle börja tillämpa EG:s gemensamma jordbrukspolitik. I november 1970 förklarade regeringen att Sverige i och för sig utan större problem skulle kunna tillämpa EG:s gemensamma jordbrukspolitik. På grundval av de fortsatta utredningar som sedan genomfördes och de utredande samtal som fördes med EG-kommissionen konstaterades emellertid att det inte var möjligt för ett land som inte är medlem i Gemenskaperna att delta fullt ut i den gemensamma jordbrukspolitiken. (Regeringens memorandum den 6 september 1971. Jfr. prop. 1972:135 s. 6). Förutsättningarna för en tullunion på jordbruksområdet har sedan dess försämrats även i vissa andra avseenden. Rationaliseringar och produktivi-

tetsökningar har lett till betydande jordbruksöverskott inom såväl EG som i Sverige, vilket i sin tur medfört ökade samhällsekonomiska och regleringsfinansiella belastningar. EG:s utvidgning ställer likaså krav på hänsyn till nya produkter och annorlunda jordbruksstrukturer i de nya medlemsländerna.

I Luxemburgdeklarationen anges att samarbetet och/eller konsultationer på jordbruksområdet skall intensifieras. Det finns ett svenskt intresse av ett sådant samarbete i Västeuropa i liberaliserande riktning. Det är naturligt att EG med dess gemensamma jordbrukspolitik tillmäts särskild betydelse i detta sammanhang. Som framgått av det föregående ställer dock institutionella och materiella omständigheter hinder i vägen för ett deltagande i EG:s jordbrukspolitik genom att innefatta också alla jordbruksvaror i en tullunion. Däremot skulle den svenska jordbrukspolitiken i olika avseenden autonomt kunna göras mer likartad EG:s, vilket skulle medföra en harmonisering av produktionsvillkoren. Vidare skulle frihandelsavtalet kunna omförhandlas för att helt eller delvis inbegripa vissa jordbruksreglerade varor eller separata avtal kunna ingås för enskilda varor avseende bestämda kvantiteter, typ ostavtal.

7.2 Livsmedelsindustri

Inom det europeiska frihandelsområdet finns redan en omfattande frihandel med livsmedelsindustriprodukter. Bestämmelser om detta finns i EFTA-konventionen samt i protokoll 2 till frihandelsavtalet med EG.

Det rör sig här om en partiell frihandel där man har tagit bort manufaktureringsskyddet, dvs. tullarna, men där man fortfarande har rätt att utjämna skillnaderna i de interna prisnivåerna på de i livsmedelsindustriprodukterna ingående jordbruksråvarorna.

Systemet har inneburit en stark stimulans för handeln, som expanderar kraftigt främst inom EFTA. Det är ett svenskt intresse att denna handel ökar ytterligare.

EG:s råvaruprisutjämningsystem

EG tillämpar ett externt system för råvaruprisutjämning. Systemet innebär att kompensation sker vid gränsen vid import av livsmedelsindustriprodukter. Denna kompensation har formen av rörliga avgifter som beräknas på grundval av skillnaden mellan ett genomsnittligt s.k. tröskelpris och ett världsmarknadspris för ingående råvaror. Vid export ges på motsvarande sätt ett bidrag för att utjämna råvaruprisskillnaden.

De råvaror för vilka utjämning medges är för närvarande vissa spannmål, mjöl, mjölk och mjölkprodukter, socker samt ägg (endast vid export). De färdigvaror som på detta sätt omfattas av systemet är bl.a. sockerkonfektyrer, choklad, pastaprodukter, bakverk och vissa drycker.

En ökad liberalisering av handeln med livsmedelsindustriprodukter kan ske på två sätt. Det ena är att total frihandel genomförs, dvs. att tullfrihet införs och systemen för råvaruprisutjämning tas bort. Denna möjlighet är dock helt avhängig av vad som kan uppnås på råvaruområdet, dvs. för de jordbruksreglerade varorna. Endast om frihandel kan uppnås för dessa varor blir det också möjligt att ta bort nyssnämnda system. Utan frihandel för råvarorna skulle nämligen skillnaderna i råvaruprisnivåerna kvarstå, vilket skulle leda till snedvridningar och i vissa fall oacceptabla olikheter i konkurrensvillkoren. Det andra sättet, att införa tullfrihet men bibehålla systemen för råvaruprisutjämning, synes mer framkomlig. Den utgör också den väg som Sverige sedan lång tid sökt vinna gehör för i överläggningar med EG. Sverige har sålunda regelbundet framfört önskemål om en utvidgning av det varuområde som omfattas av Protokoll 2. EG har emellertid hittills ej ansett sig kunna slå in på denna väg.

I det nu aktuella sammanhanget – uppföljningen av Luxemburgdeklarationen – kan en ny öppning skönjas. Gemenskapen har antytt beredvillighet för en utvidgning av varuomfattningen i Protokoll 2, men har ställt villkoret att överenskommelse nås mellan EG och EFTA om en harmonisering av de kriterier och beräkningsmetoder som tillämpas vid fastställande av prisutjämningsbeloppen. EG har också framfört vissa förslag till ändrade principer härför. Ett genomförande av dessa är emellertid förenat med betydande svårigheter, vilket gör framsteg ovissa. Likväl måste EG:s nya hållning sägas innebära ett klart framsteg. Från svensk sida föreligger ett intresse att så långt möjligt medverka till en överenskommelse som öppnar vägen för en betydande utvidgning av Protokoll 2 med åtföljande landvinningar för frihandeln.

7.3 Fiske

Frihandeln i Västeuropa omfattar i princip inte fisk och fiskprodukter, även om man i EFTA har lyckats åstadkomma frihandel för flertalet beredda fiskprodukter. EFTA:s parlamentariker har föreslagit att man i EFTA skall liberalisera handeln med fisk ytterligare. Det finns ett svenskt intresse att verka för en ökad liberalisering av handeln med fisk och ett ökat tillträde till fiskevatten inom Västeuropa som helhet.

EG:s gemensamma fiskeripolitik

EG:s gemensamma fiskeripolitik utvecklades först efter 1970-talets genomgripande förändringar när de nationella fiskegränserna utsträcktes och havsrättskonventionen antogs. Den fick sin definitiva utformning år 1983 då regler antogs för fiskets bedrivande i Gemenskapens fiskevatten. Tre år senare inträffade på nytt genomgripande förändringar genom Spaniens och Portugals inträde i EG varigenom antalet fiskare i Gemenskapen fördubblades, fiskeflottan ökade med 65% och fångsterna ökade med 30%.

Den gemensamma fiskeripolitiken består av fyra operativa arbetsområ-

den, nämligen tillträde till fiskevatten och bevarande och skötsel av fiskebestånd, reglering av marknaden, strukturpolitik och internationella relationer.

Gemenskapens fiskezon är i princip öppen för alla fiskare inom Gemenskapen. Den omfattar 200 sjömil ut från Atlant- och Nordsjökusterna. Medlemsländerna har emellertid fått medgivande att behålla upp till 12 sjömil ut från sina nationella kuster inom vilka fisket är reserverat för deras egna fiskeflottor samt för fartyg från andra medlemsländer med traditionella rättigheter. Därutöver existerar ett licensieringssystem i gemenskapsregi för fisk av vissa hotade arter i ett område norr om England utanför 12-milsgränsen. Systemet, som gäller under en 20-årig övergångsperiod, begränsar i praktiken fisket i området i dag till ett bestämt antal brittiska, franska, västtyska och belgiska fartyg.

Fiskbestånden i Atlanten, Nordsjön, Irländska sjön och västra Östersjön bevaras och förvaltas enligt ett system med årliga totalt tillåtna fångstkvantiteter (TAC:s), som delas upp i fångstkvoter för berört medlemsland. Systemet är avsett att tillförsäkra varje medlemslands fiskeflotta relativt stabila fiskemöjligheter enligt vissa kriterier.

De åtgärder som vidtas för att bevara bestånden är baserade på vetenskapliga rön och består huvudsakligen av begränsningar för fisket i vissa zoner, minimimått för maskorna i fisknät och i vissa fall minimimått avseende ilandförd fisk. Regeringarna i de enskilda medlemsländerna är oförhindrade att vidta egna åtgärder för att bevara bestånden. Åtgärderna får dock inte vara diskriminerande mot andra medlemsländer. Ett övervakningssystem finns, vilket bl.a. innehåller notifieringsplikt till EG-kommissionen av sådana nationella åtgärder.

Vissa speciella övergångsarrangemang gäller med anledning av Spaniens och Portugals inträde i EG.

Den gemensamma marknadsregleringen för fisk infördes år 1971 och var föremål för revision i slutet av år 1981. Den består i sina huvuddrag av standardkrav för marknadsföring och regler för producentorganisationer. De senare ger organisationerna möjlighet att bl.a. erhålla igångsättningsstöd, som delvis finansieras av Gemenskapen.

För de mest betydelsefulla fiskslagen fastställs s.k. riktpriser före varje fiskesäsong. Likaså fastställs på gemenskapsbasis återtagspriser vid vilka fisk kan tas ur marknaden. Producentorganisationerna kan också, för att stabilisera priserna, själva inom vissa ramar fastställa prisgränser under vilka de inte köper medlemmarnas fångster.

Under vissa förutsättningar ersätts fiskarna för fångster som tagits ur marknaden. För vissa fiskslag finansieras denna ersättning delvis i enlighet med regler som gäller för den Europeiska Orienterings- och Garantifonden (FEOGA).

Export av de överskott på fisk som uppkommer inom Gemenskapen kan främjas genom exportstöd. Detta skall utjämna skillnaden mellan priserna inom EG och på världsmarknaden. Samtidigt fastställs referenspriser för vissa fiskslag och produkter avseende import till onormalt låga priser. När referenspriserna underskrids kan importen belastas med utjämningsavgifter varigenom kvantitativa begränsningar kan undvikas. Om tillgången inom

EG är otillräcklig, kan tullar och avgifter på importen suspenderas. Så sker beträffande tonfisk och torsk.

Den gemensamma marknadspolitiken för fisk tillämpas för Spanien och Portugal fr.o.m. den 1 januari 1986 med vissa övergångs- eller anpassningsarrangemang som syftar till att hjälpa dessa länder att genomföra sin integration i den gemensamma fiskeripolitiken.

De nya fiskezonerna, en ökande knapphet på fisktillgång och fångster samt behovet av att utveckla alternativa former för fiskets bedrivande har föranlett Gemenskapen att utforma en politik för att omstrukturera och modernisera fiskerinäringen. Politiken förutsätter samordnade ansträngningar och åtgärder från medlemsländernas och Gemenskapens sida. De sammanlagda kostnaderna för denna politik uppgick år 1985 till ca 100 miljoner ECU.

Därutöver stöder den Europeiska socialfonden medlemsländernas utbildningsprogram för fiskare. Stödet syftar till att hjälpa fiskarna att kvalificera sig för alternativa sysselsättningar. Den Europeiska Regionala Utvecklingsfonden och den Europeiska Investeringsbanken lämnar bidrag och lån för investeringar i infrastruktur såsom hamnar, förädlingsanläggningar och forskningsanstalter.

Sedan år 1976 har Gemenskapen genom Kommissionen exklusiv kompetens att handha internationella fiskeriförhandlingar. Därefter har fiskeriatvotal slutits med ett antal tredje länder i syfte att möjliggöra för fiskefartyg i EG att fortsätta traditionellt fiske eller få tillträde till nya bestånd.

Gemenskapen har sålunda bl.a. slutit ömsesidiga avtal med tredje länder (Norge, Sverige och Färöarna) enligt vilka fiskerirättigheter lämnas i utbyte mot liknande rättigheter för fiskare från Gemenskapen i dessa länders fiskevatten. Dessutom har avtal slutits med USA och Canada. Enligt det förra uppdelas fisketillgångar som ej utnyttjas av USA mellan tredje länder på basis av deras traditionella fiske. Avtalet med Canada öppnar möjlighet för EG-fiskare att fiska i kanadensiska vatten mot att Gemenskapen lämnat tullkoncessioner för vissa kvantiteter kanadensisk fisk vid import till Gemenskapen. En tredje typ av avtal gäller för utvecklingsländer som Guinea, Guinea Bissau, Ekvatorialguinea, Madagaskar, São Tomé och Príncipe, Senegal och Seychellerna. I utbyte mot fiskerirättigheter lämnar Gemenskapen dessa länder finansiell kompensation, bidrag till vetenskapliga program samt bidrag till studier och utbildning för att främja fiskerinäringarna i dessa länder. Ytterligare ett avtal med finansiell kompensation har också slutits med Grönland efter landets utträde ur Gemenskapen i början av år 1985. Vidare deltar EG tillsammans med Sverige och Norge i den gemensamma förvaltningen av fisktillgångarna i Skagerack.

Svenska överväganden

Genomgripande förändringar har inträffat vad avser förutsättningarna för fiskerinäringen såväl i Sverige som i EG sedan år 1972. Detta medför att det är svårt att överblicka konsekvenserna för Sverige vid en tillämpning av EG:s gemensamma fiskeripolitik. Övervägandena från åren 1971/72 ger nu föga ledning. För att Sverige fullt ut skall kunna tillämpa den gemensamma

fiskeripolitiken torde det vara nödvändigt för Sverige att delta i beslutsprocessen inom EG eller uppnå andra arrangemang för samråd och medinflytande.

Frihandelsavtalet skulle kunna utvidgas till att i ökad utsträckning omfatta fisk och fiskprodukter. En anpassning av avtalet skedde också i anledning av Spaniens och Portugals inträde i EG. Den ömsesidiga rätten till fiskerättigheter i varandras vatten skulle kunna ökas. Sådana förhandlingar sker årligen bilateralt mellan Sverige och EG.

Upprepade försök har under årens lopp gjorts att ytterligare liberalisera handeln med fisk och fiskprodukter inom EFTA, men på detta område gäller att man endast i mycket begränsad utsträckning kan förändra gränsskyddet utan att det totala fiskeripolitiska sammanhanget beaktas. En annan faktor som måste vägas in är att det numera reducerade frihandelsområdet EFTA rymmer de två stora fiskerikationerna Island och Norge men inte däremot svarande marknader för avsättning av exporten. Den stora marknaden finns inom EG. Vid en liberalisering av handeln inom EFTA men ej mellan EFTA och EG kan ett övertryck uppstå i de importerande EFTA-länderna till gagn för konsumenterna i dessa, men till men för fiskarna i de importländer i EFTA som har en fiskerinäring. Betydande svårigheter finns alltså vid en eventuell liberalisering begränsad endast till EFTA-området.

Den väg som återstår att öka liberaliseringen av handeln med fisk och fiskprodukter synes därför ligga i åtgärder som berör hela det europeiska frihandelsområdet EG-EFTA. Även här måste det då komma till en omförhandling av frihandelsavtalen mellan EFTA-länderna och EG liksom av existerande bilaterala avtal angående fiskerättigheter. En förutsättning torde vara att parallella överenskommelser kan uppnås om ett antal andra betydelsefulla element såsom fångstbegränsningar, stöd till fiskerinäringarna, interna priser etc. Det skulle bli fråga om ett nätverk av avtal som för samordning och balans måste styras av vissa i förväg överenskomna principer i syfte att förenkla processen.

Sammanfattningsvis måste således nya vägar sökas på fiskeområdet om Sverige skall kunna delta i EG:s fiskeripolitik. En ökad liberalisering inom hela EFTA-EG-området borde vara möjlig om en avveckling av gränsskyddet kopplas till andra viktiga element såsom fiskerättigheter, fångstbegränsningar, stöd till fiskerinäringarna, interna priser m.m.

Frihandeln kan sättas ur spel eller störas genom en rad olika åtgärder av såväl enskilda företag som myndigheter. Företag kan göra det genom att missbruka sin dominerande marknadsställning eller genom att bilda karteller. Myndigheter kan snedvrída konkurrensvillkoren genom att ge stöd till företag eller genom att tillämpa diskriminerande upphandlingsregler. Såväl Romfördraget som EFTA-konventionen och frihandelsavtalen mellan EG och EFTA-länderna innehåller regler som syftar till att förhindra konkurrensbegränsande åtgärder. Dessa frågor behandlas också i GATT och inom ramen för OECD.

EG-kommissionen föreslår i sin vitbok om den inre marknaden åtgärder för att åstadkomma en bättre efterlevnad av gällande EG-rätt, för att utsträcka den till nya områden samt för att undanröja de juridiska hindren för samarbete mellan företag i olika medlemsländer.

Jag kommer i detta kapitel att behandla karteller och monopol, offentlig upphandling, statsstöd, etableringsfrågor, immaterialrättsliga frågor och bolagsrätt.

8.1 Karteller och monopol

Med affärslivets tilltagande internationalisering har också följt ett omfattande mellanstatligt samarbete för att komma till rätta med företags konkurrensbegränsande åtgärder.

Inom *OECD:s konkurrenskommitté* har konkurrensmyndigheterna i EG:s och EFTA:s medlemsländer liksom EG-kommissionen deltagit i utarbetandet av flera rapporter och rekommendationer till medlemsländernas regeringar som berör konkurrensbegränsande åtgärder. En sådan rekommendation behandlar bl.a. notifiering av åtgärder som berör ett annat medlemsland, samordning av myndigheters åtgärder, utbyte av information samt konsultations- och medlingsförfarande i konkurrensärenden som berör flera länder.

I *EFTA-konventionen* finns regler som slår fast att kartellbildningar och företags missbruk av dominerande marknadsställning är oförenliga med konventionen om de motverkar de fördelar medlemsländerna kunde förvänta av konventionen. När problem aktualiseras kan EFTA:s råd inleda undersökningar. Medlemsländerna är förpliktade att tillämpa konventionens regler med stöd av nationella bestämmelser.

EG:s grundläggande konkurrensregler finns i Romfördraget och i CECA-fördraget. Det är framför allt reglerna i Romfördraget som kommit att få betydelse (Art. 85 och 86). Bestämmelserna riktar sig mot två former av konkurrensbegränsning, nämligen karteller och företags dominerande ställning. Karteller är i regel förbjudna om de kan påverka handeln mellan medlemsstaterna och om de har till syfte eller följd att konkurrensen inom den gemensamma marknaden förhindras, inskränks eller förvanskas. Undantag från förbudet kan medges av Kommissionen. Monopol eller dominerande ställning är inte förbjudet i och för sig, men missbruk av ett företags dominerande ställning på marknaden är förbjudet om handeln mellan medlemssta-

terna kan påverkas därav. EG-kommissionens förslag till särskilda regler rörande företagsförvärv har hittills inte resulterat i några beslut.

EG:s konkurrensregler har på samma sätt som nationell lagstiftning omedelbar rättsverkan för de enskilda företagen. Tillämpningen ankommer i första hand på EG-kommissionen. I sista hand är det EG-domstolen som fattar beslut efter överklagande av Kommissionens avgöranden. EG:s konkurrensregler kan också åberopas av enskild part och tillämpas av allmänna domstolar i Gemenskapen.

I vitboken konstateras att en kraftfull konkurrenspolitik är av grundläggande betydelse för utvecklingen mot en inre marknad, bl.a. för att stärka företagets effektivitet och konkurrenskraft. Vid tillkomsten av den inre marknaden är det nödvändigt att se till att det inte uppstår nya former av lokal protektionism. Man pekar särskilt på faran för att statsstöd kan underminera ansträngningarna att öka den europeiska konkurrenskraften.

Enligt *frihandelsavtalet mellan Sverige och EG* kan en avtalspart som anser att ett förfarande strider mot avtalets konkurrensregler ta upp ärendet i den blandade kommittén, som upprättats enligt frihandelsavtalet. Om parterna inte kan komma överens inom tre månader, kan den skadelidande parten vidta de skyddsåtgärder som den anser nödvändiga.

Såväl EG som Sverige har föredragit att så långt som möjligt motverka konkurrensbegränsande åtgärder med stöd av sina egna interna regler, dvs. Romfördragets regler resp. den svenska konkurrenslagen. Varken EG eller Sverige har således normalt åberopat frihandelsavtalets regler när konkurrensbegränsande förfaranden av svenska företag haft effekter inom EG eller omvänt.

Svenska överväganden

För Sverige är en kraftfull nationell lagstiftning och ett väl fungerande samarbete på det internationella planet viktiga för att förhindra och undanröja skadliga konkurrensbegränsningar.

Den nu gällande svenska konkurrenslagen (1982:729) har vuxit fram med beaktande av den internationella utvecklingen. Den har två generella straffbelagda förbud, nämligen mot bruttopriser och mot anbudskarteller. I övrigt bygger den på missbruksprincipen, som innebär att myndigheterna ingriper då missbruk anses föreligga. Efter vederbörlig prövning kan förbud meddelas mot sådana förfaranden som befunnits skadliga. Lagen innehåller även regler för kontroll av företagsförvärv.

Regeringen kan även efter en framställning av näringsfrihetsombudsmannen vidta åtgärder med stöd av konkurrenslagen mot konkurrensbegränsning med verkan utom landet. Det krävs då att åtgärden är nödvändig på grund av internationell överenskommelse. Genom denna bestämmelse har t.ex. frihandelsavtalets och EFTA-konventionens konkurrensregler beaktats i konkurrenslagstiftningen.

Såväl utformningen av det svenska regelsystemet på konkurrensområdet som den praktiska tillämpningen av lagstiftningen uppvisar god överensstämmelse med vad som gäller inom EG. De svenska konkurrensmyndigheterna har ett fortlöpande och nära samarbete med EG-kommissionen och andra

konkurrensmyndigheter. Utvecklingen av EG:s inre marknad förutses inte leda till några speciella problem på konkurrensområdet som inte kan lösas inom ramen för nuvarande regelsystem och samarbetsformer.

8.2 Offentlig upphandling

De uppköp av varor och tjänster som görs av myndigheter i olika länder är mycket omfattande och har stor ekonomisk betydelse för svensk industri. Många länder har i varierande grad försökt förbehålla företag i det egna landet dessa affärer.

I Sverige uppgick den offentliga upphandlingen budgetåret 1983/84 till 110 miljarder kronor, vilket motsvarade ca 15 % av BNP. Mer än hälften av denna upphandling skedde på landstings- och kommunal nivå. Jämförelsevis kan noteras att den offentliga upphandlingen inom EG år 1984 uppskattades till ca 3 000 miljarder kronor, en siffra som ansågs vara för låg eftersom stora delar av den regionala och lokala upphandlingen ej täcktes av den.

I olika internationella organisationer har man strävat att uppnå överenskommelser om att myndigheter inte skall diskriminera utländska företag vid offentlig upphandling. Det har bl.a. skett i GATT, EFTA och EG.

Inom GATT finns sedan år 1981 en överenskommelse (kod) som även Sverige anslutit sig till (prop. 1979/80:24, UU 13, rskr. 138). Koden innebär att de anslutna länderna åtar sig att inte diskriminera företag från andra till koden anslutna länder vid offentlig upphandling. Överenskommelsen omfattar upphandling av varor över ett visst belopp. Tjänster omfattas för närvarande ej av koden annat än i samband med upphandling av varor. Överenskommelsen täcker de myndigheter som signatärstaterna angivit i en bilaga till avtalet. Regionala och lokala myndigheter samt myndigheter som svarar för transporter, energi och telekommunikationer har undantagits.

EFTA-konventionens regler om offentlig upphandling avser endast de varor som i övrigt täcks av konventionen, vilket innebär att jordbruksvaror och tjänster inte omfattas av bestämmelserna. Upphandlingsbestämmelserna riktar sig till centrala, regionala och lokala myndigheter. Medlemsstaterna skall "verka för" att lokala och regionala organ som inte är underkastade statlig kontroll, t.ex. kantonerna i Schweiz och kommuner och landsting i Sverige, respekterar reglerna. EFTA-konventionen ger möjlighet att göra undantag av hänsyn till allmän ordning, landets säkerhet m.m., däremot inte av regional- eller sysselsättningspolitiska skäl eller vid betalningsbalanssvårigheter.

Romfördraget innehåller inga särskilda bestämmelser om offentlig upphandling. Vissa allmänna bestämmelser om icke-diskriminering anses dock vara tillämpliga även på detta område. EG har i kraft härav antagit flera direktiv om offentlig upphandling.

Två s.k. ramdirektiv har antagits, ett om varor och ett om bygg- och anläggningsarbeten. Ramdirektiven slår fast principen om likabehandling av EG-företag på dessa områden. EG har vidare antagit två s.k. procedurdirektiv, som innehåller detaljerade regler om vilka procedurer som skall tillämpas då offentlig upphandling över ett visst värde görs av staten, regionala

eller lokala myndigheter och offentligrättsliga personer. Procedurreglerna har en mer begränsad omfattning än ramdirektiven; bl.a. har, liksom i GATT-koden, de myndigheter som svarar för transporter, energi, telekommunikationer samt vattenförsörjning undantagits. Sedermera har man enats om en rekommendation att i begränsad utsträckning öppna upphandlingen även inom telekommunikationssektorn.

Den offentliga upphandlingen är ett av de områden som prioriterats i EG-kommissionens vitbok om genomförandet av den inre marknaden. Man avser bl.a. lägga fram förslag om att öppna de sektorer som för närvarande är undantagna från konkurrens på gemenskapsnivå. Kommissionen har redan lagt fram förslag till förändringar och preciseringar av procedurdirektiven, vilka bl.a. innebär en sänkning av tröskelvärdena, förbättrad information om planerad och genomförd upphandling samt krav på användning av europeiska standarder.

Frihandelsavtalet mellan Sverige och EG innehåller inga uttryckliga regler om offentlig upphandling. Inom ramen för *EG-EFTA-samarbetet* har EFTA-länderna föreslagit ömsesidig liberalisering på telekommunikationsområdet i enlighet med de begränsade beslut som fattats inom EG. EG har föreslagit en öppning av den regionala och kommunala upphandlingen. Som ett första steg i samarbetet har man kommit överens om att förbättra informationen genom ökad publicering av anbudsinfordringar från EFTA-länderna i EG:s publikation *Official Journal* och i EG:s databank för offentlig upphandling "Tenders Electronic Daily" (TED).

Svenska överväganden

I Sverige regleras den statliga upphandlingen främst i upphandlingsförordningen (1986:366). Den skall tillämpas vid statliga myndigheters upphandlingar som gäller köp eller beställning av varor, byggnadsarbeten, anläggningsarbeten samt andra tjänster. Förordningen omfattar även teknikupphandling. Huvudprinciperna för den statliga upphandlingen är affärsmässighet, objektivitet och utnyttjande av befintlig konkurrens, såväl i Sverige som utomlands. Detta gäller oavsett åtaganden i internationella avtal. De särskilda åtagandena i GATT-koden har gjorts tillämpliga på 22 myndigheter.

Däremot finns det inget förbud i lag mot diskriminering vid kommunal upphandling. Så gott som alla landstings- och primärkommuner har emellertid på frivillig basis anslutit sig till ett normalreglemente som ligger i linje med principerna för den statliga upphandlingen.

De svenska upphandlingsreglerna uppfyller således med bred marginal kraven i EFTA och GATT på likabehandling av utländska varor.

I propositionen som föregick den tidigare upphandlingsförordningen (prop. 1973:73) konstaterades, att det i vissa fall kunde finnas skäl att lägga vidare bedömningar på ett upphandlingsärende än vad en strikt tillämpning av affärsmässighetsprincipen tillåter, främst av närings-, sysselsättnings-, försvars- och säkerhetspolitiska hänsyn. Exempel på fall då regeringen har beslutat om avsteg från förordningen är bl.a. försörjningsberedskapsstödet och de s.k. rådrumsbeställningarna, dvs. beställningar till krisdrabbade företag för att ge rådrum för omstrukturering. I anslutning till GATT-koden har

Sverige gjort ett förbehåll för avvikelser när väsentliga ekonomiska politiska målsättningar kan påverkas. Det kommunala upphandlingsreglementet ger inget utrymme för dylika avsteg.

Den svenska industrin är till stor del inriktad på produkter som upphandlas av myndigheter i utlandet. Det är därför angeläget att Sverige medverkar i arbetet på att förbättra GATT-koden och om möjligt utvidga den till de sektorer som den nu inte täcker.

Sverige har också intresse av att parallellt härmed arbeta för en överenskommelse med EG. Eftersom upphandling inte täcks av frihandelsavtalet mellan Sverige och EG kan de upphandlande myndigheterna i EG behandla svenska varor och tjänster som inte täcks av GATT-koden enligt det egna landets mer eller mindre diskriminerande upphandlingsregler och praxis.

Det är därför ett starkt svenskt intresse att bli delaktigt i den öppning av dessa sektorer som planeras. Särskilt gäller detta de områden som för närvarande är undantagna från GATT-koden och EG-direktiven (vattenförsörjning, energi, transporter och telekommunikationer) samt vissa delar av tjänstesektorn.

Sveriges förhandlingsmål bör vara att uppnå överenskommelse om icke-diskriminering såväl på de områden där EG hittills har infört egna regler – det gäller bl.a. den regionala och lokala upphandlingen och de hittills begränsade åtgärderna i fråga om telekommunikationer – som inom de sektorer som kommer att liberaliseras i framtiden. Strävan bör alltså vara att uppnå en överenskommelse som täcker hela fältet och inte bara enstaka sektorer.

I förhandlingar med EG kan det bli aktuellt för Sverige och de övriga EFTA-länderna att vidta åtgärder för att förbättra informationen om planerade upphandlingar och att förbättra möjligheterna att överklaga upphandlingsbeslut. En särskild fråga är om de svenska reglerna för kommunal och landstingskommunal upphandling måste skärpas genom lagstiftning.

8.3 Statsstöd

Statliga stödåtgärder till näringslivet ökade kraftigt i omfång under 1970-talet, som en följd av de struktur- och regionalpolitiska problem många europeiska länder ställdes inför efter den första oljekrisen år 1973. Detta stöd fick i många fall sådan omfattning att det påverkade handelsströmmarna mellan länderna. Därför intensifierades verksamheten i flera internationella organisationer för att finna en gemensam syn på dessa frågor.

GATT:s regler om offentliga stödåtgärder finns dels i GATT:s artikel XVI, dels i den s.k. subventionskoden, som utgör en tolkning av bestämmelserna i artikel XVI. Koden anger att subventioner för export av industrivaror inkl. mineraler är förbjudna. Andra subventioner än exportsubventioner får användas av regeringar som medel för att främja betydelsefulla sociala och ekonomisk-politiska mål under förutsättning att de ej skadar annat lands industri. Koden innehåller dessutom ett notifikations- och tvistelösningssystem samt regler om införande av utjämningstullar för att komma till rätta

med export som främjats med regelvidriga subventioner. Sverige har anslutit sig till koden (prop. 1979/80:24, UU 13, rskr. 138) och utfärdat bestämmelser om subventioner i förordningen (1985:738) om dumpnings- och subventionsundersökningar.

EFTA-konventionens regler är mera långtgående än GATT:s. De förbjuder vissa typer av stödåtgärder som anges i en lista. Inte heller andra slag av stödåtgärder är tillåtna om deras främsta syfte eller effekt är att motverka de fördelar som kan förväntas av undanröjandet av tullar och kvantitativa restriktioner mellan medlemsländerna. Medlemsländerna har möjlighet att framföra klagomål mot sådana åtgärder i andra medlemsländer som anses strida mot dessa förbud. Inom EFTA finns det således ingen ambition att harmonisera medlemsländernas stödsystem. Tillämpningen av EFTA:s regler har haft vissa brister. EFTA-ländernas stödåtgärder har exempelvis bara notifierats i begränsad omfattning. Reglerna för samråd och överklagande har inte tillämpats i praktiken.

Romfördraget innehåller ett allmänt förbud mot sådana statliga stödåtgärder, som förvanskar eller hotar att förvanska konkurrensen inom den gemensamma marknaden. Romfördraget anger också vissa stödåtgärder som av ekonomiska och sociala skäl är tillåtna, t.ex. stöd till vissa regioner, branscher eller projekt. Dessa stödåtgärder måste dock godkännas av Kommissionen.

Medlemsstaterna är också skyldiga att notificera Kommissionen om nya stödåtgärder. Skulle Kommissionen efter undersökning finna att ett stöd inte är förenligt med Romfördraget kan den besluta att medlemsstaten ifråga skall avskaffa eller ändra åtgärden. Kommissionen kan också beordra en medlemsstat att återkräva ett olagligt stöd från mottagaren. Ett medlemsland som inte följer Kommissionens beslut kan stämmas inför EG:s domstol.

Kommissionen skall tillsammans med medlemsstaterna kontinuerligt granska alla stödsystem inom Gemenskapen. För att uppnå större enhetlighet och insyn har Kommissionen faställt riktlinjer för vissa branscher eller sektorer.

För CECA (Kol- och stålgemenskapen) gäller delvis särskilda regler. Huvudprincipen inom detta område är att statliga stödåtgärder är förbjudna. Fram till år 1986 var vissa stöd dock tillåtna på grund av den svåra situationen inom stålindustrin. Sedan dess har en åtstramning skett. Under vissa förutsättningar är dock stöd till forskning och utbildning, miljöskydd, nedläggning av företag och regional utveckling fortfarande tillåtna.

Reglerna för offentliga stödåtgärder i *frihandelsavtalen Sverige-EG* överensstämmer nästan ordagrant med förbudet i Romfördraget. Om parterna anser att ett offentligt stöd är oförenligt med frihandelsavtalen skall ärendet tas upp i den blandade kommittén, som kan utfärda rekommendationer och fatta beslut. Om en av kommittén påtalad åtgärd inte undanröjs, kan den andra parten vidta nödvändiga skyddsåtgärder. EG har i ensidiga förklaringar till frihandelsavtalen deklarerat att man kommer att tillämpa sina egna kriterier och principer vid bedömningen av förfaranden som strider mot avtalen.

EG har vid några tillfällen, senast år 1987, tagit initiativ till bilaterala samtal i stödfrågor med EFTA-länderna, och under år 1987 inleddes diskussio-

ner om statsstöd mellan EG och EFTA-länderna. Dessa syftar till att skapa ömsesidig insyn vad gäller statsstöd och att undvika konkurrensnedvridning.

Prop. 1987/88:66

Svenska överväganden

Det svenska statsstödet till industrin har under senare år reducerats kraftigt, särskilt stödet till krisdrabbade företag. I Sverige finns det också goda möjligheter till insyn i stödet.

Det är ett starkt svenskt intresse att handelssnedvridande statsstöd minskar eller avvecklas även i övriga EFTA-länder och i EG. Ett första mål bör vara att uppnå en ökad insyn i de stödåtgärder som tillämpas i EG- och EFTA-länderna. Inom EFTA har beslut redan fattats om en förbättrad notifikationsordning som bl.a. innebär att planerat stöd skall notificeras på ett så tidigt stadium som möjligt. Därutöver bör man eftersträva större disciplin på området samt ett regelsystem som kan tillämpas inom hela EG-EFTA-området. På detta område, liksom vad gäller offentlig upphandling, kan EFTA komma att möta krav på ytterligare förbättrat notifikationsförfarande och på möjlighet till rättslig prövning av beslut.

8.4 Etableringsfrågor

Enligt *OECD:s kapitalliberaliseringsstadga* har de anslutna länderna åtagit sig att fortlöpande avskaffa restriktioner för kapitalrörelser i den utsträckning det är nödvändigt för effektivt ekonomiskt samarbete. Stadgan omfattar numera också sådan etableringslagstiftning som skapar speciella hinder för valutautlännings ("non-residents") etableringar. Ett medlemsland kan helt eller delvis reservera sig för lagstiftning som inte står i överensstämmelse med liberaliseringsåtagandena.

OECD:s deklARATION om nationell behandling är en rekommendation till medlemsstaterna att dessa bör ge utlandskontrollerade bolag en behandling som i motsvarande situationer ges inhemska bolag. Deklarationen avser förhållanden efter etableringstillfället. Lagstiftning som innebär undantag från nationell behandling skall meddelas OECD.

EFTA-konventionen innehåller ett allmänt åtagande från medlemsstaterna att inte tillämpa etableringsbegränsningar på ett mindre förmånligt sätt för medborgare i andra medlemsländer än för egna medborgare eller på ett sådant sätt att det motverkar de fördelar som kunde förväntas genom avvecklingen av tullar och kvantitativa restriktioner. Tillämpningen av dessa bestämmelser har inte gett upphov till några större problem.

Romfördragets bestämmelser om fri etableringsrätt innebär att medborgarna och företagen i ett medlemsland skall ha rätt att starta och driva rörelse i ett annat medlemsland på samma villkor som detta lands egna medborgare. Bestämmelserna riktar sig sålunda mot de lagar och andra föreskrifter i ett medlemsland, vilka behandlar medborgare i ett annat EG-land sämre än de egna medborgarna.

Romfördraget anger vidare att rätten till etablering innefattar rätt att

starta och driva verksamhet genom agenturer, filialer eller dotterbolag. Fördraget säger också bl.a. att medborgare i ett medlemsland skall kunna förvärva såväl minoritets- som majoritetsposter av aktier i ett bolag i ett annat EG-land utan att i övrigt vara etablerade i det senare landet.

Från den fastslagna icke-diskrimineringsprincipen görs vissa undantag, bl.a. för offentlig verksamhet i samband med utövande av offentliga maktbefogenheter. Reglerna utgör inte heller hinder för utlänningskontroll som motiveras av allmän ordning, säkerhet och hälsa.

Vissa länder inom EG har dessutom en etablerings- eller förvärvskontroll för företag med hemvist i länder utanför EG. I en del fall har ställts handelsrelaterade investeringsvillkor som kan vara besvärliga att uppfylla och som dessutom fördyrar investeringarna. Svenska företag uppfattar dessa villkor som ett problem.

Svenska överväganden

Kontrollen av utländska förvärv av svenska företag sker genom lagen (1982:618) om utländska förvärv av svenska företag m.m. (företagsförvärvslagen), som trädde i kraft den 1 januari 1983. Denna kontroll sker dels genom utlänningsförbehåll, dels genom en tillståndsprövning av vissa förvärv (förvärvskontroll). Dessutom behövs enligt annan lagstiftning i regel näringstillstånd för utlännningar och utländska företag som vill idka näring i Sverige.

Förvärvskontrollen innebär att en utlänning eller andra likställda rättssubjekt inte utan förvärvstillstånd får förvärva aktier i svenska aktiebolag om förvärvet innebär att dennes innehav av aktiekapital eller röstetal i bolaget därigenom kommer att överskrida vissa gränser. Kravet på förvärvstillstånd gäller också vid förvärv av rörelse och andelar i handelsbolag. Förvärvstillstånd behövs inte i samband med nyetablering.

Enligt företagsförvärvslagen skall tillstånd meddelas om det inte strider mot något väsentligt allmänt intresse. Det förvärvande företaget kan i samband med prövningen göra åtaganden för att minska eller undanröja riskerna för verksamheten i det förvärvade företaget och därigenom möjliggöra bifall till en ansökan. Regeringen har tillkallat en särskild utredare med uppdrag att utreda utvecklingen inom företag i Sverige, vilka förvärvats av utländska intressen.

Som jag nyss framhållit sker också en kontroll av det utländska inflytandet genom utlänningsförbehåll i bolagsordningen för svenska aktiebolag. Dessa förbehåll innebär att en utlänning endast får förvärva aktier som sammanlagt utgör mindre än 40 % av aktiekapitalet och 20 % av röstetalet i bolaget. Tillstånd till ändring av utlänningsförbehållet skall ges, om det inte strider mot något väsentligt allmänt intresse.

Flera aktiebolag, däribland vissa större företag med börsregistrerade aktier, saknar utlänningsförbehåll i bolagsordningen. Ett utredningsarbete har med anledning av en riksdags skrivelse i frågan genomförts för att skapa ett bättre täckande skydd mot utländskt inflytande i dessa bolag. Ytterligare utredningsarbete måste dock göras.

Sverige har reserverat sig mot OECD:s kapitalliberaliseringsstadga till förmån för etableringslagstiftningen. Den gällande etableringsrätten har också notifierats som undantag från OECD:s instrument för nationell behandling.

Regeringen har nyligen i den näringspolitiska propositionen (1986/87:74) gjort en samlad redogörelse för politiken rörande internationella investeringar, inbegripet utländska förvärv av svenska företag. I propositionen redogörs för behovet av en kontroll av utländska förvärv och praxis i tillämpningen av företagsförvärvslagen. Dessutom föreslogs vissa lagändringar för att åstadkomma förenklingar. Mindre förvärv har t.ex. undantagits från tillståndsplikt. Inga ytterligare förändringar planeras för närvarande utan pågående utredningsarbete avvaktas.

En förändring av den svenska etableringslagstiftningen, t.ex. i relation till EG:s bestämmelser, skulle medföra såväl olägenheter som fördelar för svenskt vidkommande.

Risken för nackdelar är särskilt påtaglig då förvärv görs av utländska multinationella företag med en hög internationaliseringsgrad. I sådana företag fattas ofta besluten i de avgörande frågorna utanför Sverige. Detta kan medföra att såväl de anställda som svenska myndigheter och organisationer får sämre möjligheter till insyn i och påverkan av beslutsprocessen jämfört med vad som är fallet med rent svenska företag.

Ett företag som förvärvas blir efter förvärvet en enhet inom en större koncern och den svenska verksamheten kan komma att underordnas en övergripande internationell strategi. Detta kan leda till olika former av beroende. Det kan också finnas risk för att viktiga forsknings- och utvecklingsfunktioner eller produktionen helt eller delvis förs över till utländska koncernföretag efter förvärvet.

Mot dessa nackdelar får vägas de fördelar en utländsk etablering i Sverige kan få då det gäller att skapa större investeringar och ökad konkurrens. Utländsk etablering kan innebära att Sverige tillförs kunskaper om nya tillverkningsmetoder och annan know-how liksom idéer om rationaliseringsåtgärder, produktions- och marknadsföringsmetoder, administrativa rutiner m.m. Ett bredare underlag kan skapas för landets industriella utveckling genom att resurser och kunnande utanför landets gränser kan utnyttjas.

De nämnda fördelarna torde framför allt göra sig gällande vid utländsk etablering i form av egen uppbyggnad av produktionsresurser i Sverige, medan nackdelarna kan visa sig särskilt framträdande vid utländska uppköp av upparbetade inhemska företag.

Ett ställningstagande till den svenska etableringslagstiftningen i relation till EG:s bestämmelser får anstå till dess att nyss nämnda utredningar avslutats. I samband med detta ställningstagande bör även Sveriges övergripande mål vad gäller relationerna till EG vägas in.

En fråga med nära anknytning till etableringsrätten gäller arbetstagares ställning vid sammanslagning av företag. Denna fråga kommer jag att beröra under avsnittet 13.4.

Det föreligger idag en långt driven harmonisering av reglerna på det immaterialrättsliga området. De multilaterala överenskommelserna på området har vunnit mycket bred anslutning. Det är angeläget att försöka bevara denna rättslikhet, särskilt mellan de europeiska länderna.

Inom Uruguayrundan i *GATT* pågår förhandlingar för att utveckla regler och disciplin i de frågor på det immaterialrättsliga området som har handelspolitisk anknytning.

Arbetet inom *EG* har syftat till att dels skapa någon form av central registrering t.ex. för varumärken och patent, som sedan gäller inom hela *EG*, dels skapa rättsskydd för ny teknik (halvledare, biotekniska uppfinningar, datorprogram), som i viss utsträckning ej täcks av de existerande konventionerna.

Inom ramen för *EG-EFTA-samarbetet* har överläggningar om varumärkesrätt pågått i flera år. Under år 1987 har beslut fattats om att också ta upp överläggningar i andra immaterialrättsliga frågor, bl.a. skydd av bioteknologiska uppfinningar resp. halvledare.

Varumärken

Inom *Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten* (*WIPO*) har man sedan länge arbetat på att skapa ett internationellt system för varumärkesregistrering som kan attrahera fler länder än den existerande överenskommelsen på området, den s.k. Madridöverenskommelsen. Detta arbete har dock ännu inte gett något konkret resultat. Uppmärksamheten har därför efter hand kommit att främst riktas mot att skapa en koppling mellan Madridöverenskommelsen och det blivande *EG*-varumärket.

Inom *EG* finns förslag till ett gemensamt *uropeiskt varumärkessystem* med en gemensam europeisk varumärkesmyndighet. Tanken är att dessa förslag skall träda i kraft den 1 januari 1990. Det finns dock alltså ett antal invändningar inom *EG* mot förslagen i deras nuvarande utformning.

Sverige har genom en expertgrupp inom *EFTA* haft möjligheter att framföra synpunkter till *EG* på förslagen om *EG*:s varumärkessystem. Flera av gruppens synpunkter har tillgodosetts i de reviderade förslag som nu föreligger.

En särskild fråga gäller *förfalskning av varumärken* och andra former av plagiat. Inom *GATT* pågår diskussioner om skyddsåtgärder mot sådana förfalskningar. *EG* har antagit en förordning om åtgärder för att hindra införsel av varumärkesförfalskade varor från tredje land. Innebörden av denna är att innehavaren av ett varumärke efter framställan till behörig myndighet kan få ett beslut om att varumärkesförfalskade varor skall stoppas av tullen i avvaktan på definitivt beslut om förverkande e.d. Inom ramen för *EG-EFTA-samarbetet* har man inlett en diskussion om samarbete på detta område för att undvika att nya handelshinder uppkommer.

Patent

Pariskonventionen för industriellt rättsskydd från år 1883 är grundläggande för utformningen av patenträtten i de flesta i-länder. År 1973 antogs en *kon-*

vention om meddelande av europeiska patent, EPC. Sverige har liksom de flesta EG-staterna tillträtt konventionen (prop. 1977/78:1, LU 10, rskr. 126). De övriga nordiska länderna står ännu utanför. Enligt konventionen söks patent direkt vid det europeiska patentverket, EPO, i München, som prövar ansökningen och kan bevilja patent samtidigt för alla de länder som täcks av ansökan. Ett sådant patent får samma verkningar som ett nationellt patent beviljat i resp. land.

Inom EG undertecknades år 1975 en "inre" konvention om en enhetlig patentordning för EG-länderna (Luxemburgkonventionen). Länder utanför EG skulle under vissa förutsättningar kunna anslutas genom ett särskilt avtal. Flera av EG:s medlemsstater har emellertid inte tillträtt Luxemburgkonventionen. Den har därför ännu inte trätt i kraft. Förslag finns att sätta den i kraft för de EG-länder som har ratificerat den. Någon enighet om detta finns dock inte. På många håll har man svårt att se några egentliga fördelar med Luxemburgkonventionen eftersom EPC fungerar bra.

Halvledare

Inom *WIPO* pågår arbete med att utarbeta en konvention om skydd för integrerade kretsar. Det konventionsutkast som föreligger är i hög grad anpassat till den amerikanska lagstiftningen på området, the Semiconductor Chip Protection Act. Enligt planerna skall konventionsutkastet behandlas vid en diplomatkonferens under perioden 1988–1989.

Ett *EG-direktiv* om skydd för "halvledarprodukters topografi" antogs den 16 december 1986. Detta ansluter nära till den amerikanska lagstiftningen. Syftet har också bl.a. varit att skapa en bas för avtal om ömsesidigt skydd med USA. Direktivet innebär att medlemsstaterna förpliktas att införa nationell lagstiftning som skyddar kretsmönster i halvledarprodukter.

Biotekniska uppfinningar och datorprogram

EG har ännu inte redovisat några resultat av det arbete som bedrivs på dessa områden.

Svenska överväganden

Sverige har sedan länge haft uppfattningen att de immaterialrättsliga frågorna bör regleras i världsomfattande avtal så att samma skydd ges i alla länder. Samtidigt är det naturligtvis ett starkt svenskt intresse att enhetliga regler gäller i Västeuropa och att EG:s regler inte missgynnar svenska företag. Det är därför angeläget att noga följa EG:s arbete.

I Sverige trädde en lag om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter i kraft den 1 april 1987 (SFS 1986:1425). Den svenska lagen överensstämmer, liksom EG-direktivet, i hög grad med motsvarande amerikanska lagstiftning. Inte heller mellan EG-direktivet och den svenska lagen föreligger några väsentliga skillnader. Överläggningar har inletts mellan EG och EFTA-länderna i syfte att åstadkomma ömsesidigt skydd för halvledare.

Inom ramen för det *nordiska samarbetet* har det skett en långtgående harmonisering på bolagsrättens område. De nordiska aktiebolagslagarna är t.ex. praktiskt taget likalydande. Förslag har framförts om en särskild nordisk bolagsform för att underlätta samverkan mellan nordiska företag.

Hittills har *EG* inte uppnått någon långt driven harmonisering på det bolagsrättsliga området. Med början år 1968 har inom *EG* antagits ett antal direktiv på bolagsrättens område som i skiftande utsträckning har genomförts i medlemsländernas lagstiftning. Dessa direktiv behandlar frågor om bolagsregister, minimikapital i börsbolag, fusion mellan börsbolag, årsredovisning, koncernredovisning i vissa fall, kvalifikationskrav på revisorer m.m. Utöver de nu angivna antagna direktiven föreligger förslag till direktiv rörande bl.a. internationella fusioner, förenklad redovisning av filialers verksamhet och arbetstagarrepresentation i styrelser. Det sistnämnda förslaget tar i motsats till den svenska lagstiftningen på området endast sikte på de allra största företagen.

Arbetet på bolagsrättens område har också bedrivits på ett mer generellt plan. Sedan år 1970 föreligger ett utkast till förordning om Europabolag (*Societas Europaea*). Förslaget upptar regler om ett rent *EG*-bolag, som är direkt underställt gemenskapsrätten och som saknar anknytning till något nationellt rättssystem.

I juli 1985 antogs en förordning om den Europeiska Ekonomiska Intressegrupperingen (*European Economic Interest Grouping*). Förordningen innehåller regler om en särskild juridisk samarbetsform för företag från olika länder. Syftet är att underlätta samarbete över gränserna i större projekt. Förordningen skall vara införd i medlemsländernas nationella lagstiftning den 1 juli 1989.

I vitboken behandlas förutom dessa frågor bl.a. koncernliknande förhållanden och konsekvenserna av dessa för bl.a. aktieägarminoriteter.

Svenska överväganden

Arbetet inom *EG* på att harmonisera bolagsrätten i medlemsstaterna har knappast några omedelbara konsekvenser för Sverige. Det finns dock anledning att följa utvecklingen inom *EG*-området.

Planerna på ett särskilt *EG*-bolag förefaller inte att vara nära sitt förverkligande. Av större intresse är det nya ramverk för samarbete som har tillskapats genom *EG*:s förordning om den Europeiska ekonomiska intressegrupperingen. I många sammanhang har företag i Sverige deltagit i industrisamarbete inom *EG*. Det är mot den bakgrunden viktigt att undersöka möjligheterna för företag i länder utanför *EG* att delta i denna nya samverkansform. För att svenska företag skall få en sådan möjlighet kan eventuellt viss lagstiftning krävas.

Frågan om koncernliknande förhållanden är aktuell även i Sverige. Sålunda utreds bl.a. det s.k. korsvisa ägandet. Även den nya lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m. tar sikte på problem av denna art.

Den växande internationalisering som industri, handel och resande undergår förutsätter, liksom den pågående regionala ekonomiska integrationen, effektiva och snabba transportsystem. Den ställer också ökade krav på väl fungerande internationellt samarbete på sådana områden som telekommunikationer och media. Hithörande frågor tar jag upp i detta kapitel. Jag har erfarit att chefen för kommunikationsdepartementet inom kort avser att föreslå regeringen att förelägga riksdagen en trafikpolitisk proposition och att han då kommer att redovisa bl.a. frågor som rör främst landtransporternas roll i en gemensam europeisk transportmarknad.

9.1 Transporter

Det västeuropeiska samarbetet berör i varierande grad alla slags transporter: landsvägs- och järnvägstrafik, sjöfart och luftfart.

EG förutser även för transportområdet en gemensam inre marknad, där transporttjänster, med undantag för luftfartsområdet, skall få utföras fritt både mellan och inom de enskilda länderna. EG-ländernas betydelse även på transportområdet, inte bara i Europa, utan också globalt, gör att dessa strävanden får konsekvenser för det multilaterala samarbetet i stort och givetvis i än högre grad för övriga västeuropeiska länder.

Arbetet på en gemensam transportmarknad har dock gått långsammare än på många andra områden, och det som hittills uppnåtts får sägas vara relativt begränsat. Detta har sina naturliga förklaringar i

- olikheter i geografisk utbredning och geografiskt läge,
- regionala skillnader i fråga om befolkningskoncentration, industristruktur och avståndet till marknaderna,
- existerande nationell transportstruktur och transportpolitik,
- formell oklarhet om vilka regler som skulle gälla för gemenskapspolitik på området och vilken kompetens som tillkommer de gemensamma organen.

Inom vissa områden såsom landsvägstransporter och inre vattenvägar fanns redan från början uttalat i Romfördraget att en fri marknad skulle skapas. Där nämns också sjöfart och luftfart, men läget beträffande gemenskapskompetensen klarnade inte förrän efter flera domstolsutslag, det senaste i början av år 1985.

För svensk del har både vårt geografiska läge och vårt stora utrikeshandelsberoende gjort det naturligt och önskvärt att aktivt medverka i såväl världsomspännande som europeiska och nordiska strävanden mot effektiva och snabba internationella transportsystem. Samtidigt kräver också säkerheten och arbetsmiljön till lands, till sjöss och i luften ett fungerande internationellt samarbete. Miljökraven, främst kampen mot havs- och luftföroreningar och buller, påkallar åtgärder som bara kan ge nödvändiga resultat genom samarbete nationerna emellan.

EG är här av särskild betydelse. Genom halvårsvisa expertmöten, med deltagande av tjänstemän från svenska departement och EG-kommissionen, har ett väl fungerande informationsutbyte etablerats.

Hur internationell lastbilstrafik får bedrivas är som regel fastställt genom bilaterala avtal. För att få genomföra en transport mellan åkarens eget land och ett annat land krävs tillstånd. Ett särskilt sådant krävs dessutom om transporten utsträcker sig till ett tredje land (tredjelandstillstånd). Vissa länder, bl.a. de viktiga genomfartsländerna Västtyskland och Frankrike, har tillståndskrav även för enbart genomfart (transittillstånd). I de bilaterala avtalen kommer man överens om ett visst antal tillstånd/körningar per år av olika slag för åkare från vardera landet. Inrikes trafik av utländska åkare, s.k. cabotage, är generellt förbjuden i alla länder.

För den europeiska internationella landsvägstrafiken har inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) antagits flera internationella konventioner av teknisk natur t.ex. om vägtrafikregler, skyltning och fordons utrustning. Av kommersiellt intresse är främst TIR-konventionen om underlättande av gränspassager och AETR-konventionen om arbets- och vilotider. Vissa överenskommelser finns även inom den västeuropeiska transportministerkonferensen, CEMT, där alla västeuropeiska länder och Jugoslavien är medlemmar. Dessutom finns det en särskild nordisk överenskommelse i syfte att underlätta lastbils- och busstrafik.

Utvecklingen inom EG har, som på många andra håll, gått mot en ökande andel lastbilstransporter. Marknadsandelen för denna transportgren har sedan mitten av 1960-talet ökat med inemot 50 %.

EG har enats om gemensamma mått- och viktbestämmelser, såsom längd, bredd, axeltryck och totalvikt för lastbilar. Dessa mått- och viktbestämmelser skiljer sig från de motsvarande svenska bestämmelserna.

Inom EG har också gemensamma regler för kör- och vilotider överenskommit. De skiljer sig till en del från AETR-konventionen och från svenska bestämmelser.

En mycket betydelsefull fråga är harmonisering av skatter och avgifter inom lastbilstrafiken. Dessa varierar ganska kraftigt mellan medlemsländerna, vilket givetvis inverkar på konkurrensvillkoren på en fri EG-marknad. Vissa länder tillämpar dessutom motorvägsavgifter, andra inte.

Inom CEMT har man enats om att ge ett visst antal årstillstånd för internationella körningar i Europa, sammanlagt ca 500, varav Sverige har ett 40-tal.

Ett liknande system med tillstånd, men begränsade till EG-området, finns inom EG. Systemet omfattar för närvarande ca 10 000 tillstånd efter den senaste 40-procentiga höjningen under sommaren 1987. Kvot höjningar skall enligt tidigare principbeslut ske årligen för att möjliggöra en i det närmaste fri marknad år 1993.

Även persontrafiken med buss är reglerad. Man har här enats om vissa åtgärder för att liberalisera denna och om gemensamma regler för tillstånd och ansökningsregler. En överenskommelse om liberalisering av charterbusstrafik (ASOR) har träffats mellan EG och Sverige och vissa andra icke medlemsländer.

Sverige är anslutet till de internationella konventioner som reglerar den internationella vägtrafiken och deltar i arbetet i de internationella organen. Vidare har Sverige en rad bilaterala avtal både med EG-länder och med EFTA-länder där lastbils- och busstrafik regleras och kvoter inrättats. Inrikestrafik av utländska åkare är förbjuden i alla avtal.

Dessa avtal måste vad EG-länderna beträffar ersättas när EG inrättar en fri marknad och skall tillämpa en gemensam politik utåt, och det är ännu oklart hur detta skall ske. Danmark kan komma att tvingas lämna den nordiska vägtrafiköverenskommelsen. Det är mot denna bakgrund synnerligen angeläget inte bara för åkerinäringen, utan även för den svenska utrikeshandeln och konkurrensförmågan, att en lösning kommer till stånd som möjliggör för svenska åkare att upprätthålla och utöka nuvarande direkttrafik på Europa. Svenska ansträngningar i detta syfte har redan inletts.

Tack vare övergångstiden i EG, fram till år 1993, bör det finnas tid för en anpassning till det nya läge som kommer att uppstå. På svenskt initiativ har man inom CEMT upptagit diskussioner om ett multilateralt avtal om landsvägstransporter, som skulle kunna öppna möjligheter för fritt utövande av lastbils- och busstrafik inom hela Västeuropa.

När det gäller att nå en alleuropeisk lösning för vägtransporterna är det av vikt att de förhandlingar som erfordras så långt möjligt samordnas med andra, utanför EG stående, länder. I första hand gäller detta de nordiska länderna. De nordiska trafikministrarna har också beslutat att verka för att Norden blir ett enhetligt transportområde. Ett arbete i detta syfte har påbörjats. Avsikten är därvid att arbetet så långt möjligt skall ligga i fas med harmoniserings- och liberaliseringsarbetet i övriga Europa.

9.1.2 Järnvägstransporter

En internationell konvention, COTIF, reglerar ansvarsfrågor och rättsliga frågor i internationell järnvägstrafik. Det internationella kommersiella samarbetet sker inom ramen för den internationella järnvägsunionen, UIC. I dessa konventioner och i detta samarbete deltar järnvägsförvaltningar från hela Väst- och Östeuropa.

Inom EG-området är järnvägarna statsägda och underkastade stark politisk styrning. De är nationellt inriktade, och det ekonomiska, praktiska och kommersiella samarbetet mellan de olika järnvägsförvaltningarna är otillräckligt utbyggt. Järnvägarna motsvarar inte heller dagens krav och drar enorma belopp, sammanlagt över 150 miljarder kronor årligen, i subventioner. Både i de enskilda länderna och inom Kommissionen tror man ändå på järnvägens framtid, inte minst av miljö- och energipolitiska skäl.

Inom EG har fattats beslut om att järnvägarnas offentliga förpliktelser som trafikföretag bör minskas, att de skall sträva efter en högre grad av affärsmässighet samt att vissa bidrag för förbättringar av infrastrukturen skall kunna utgå. Kommissionen har i ett memorandum redan år 1983 påpekat att järnvägarna bör bli mera kommersiellt och internationellt inriktade och att man bör sträva efter att järnväg och landsväg skall komplettera varandra.

Därvid väcktes även den nu i Sverige aktuella tanken att skilja infrastrukturen/bannätet från trafiken för att göra trafik på järnväg och landsväg mera likställda, liksom tanken att kostnader för utnyttjandet av järnvägs- och landsvägsnät skall behandlas på samma sätt.

Man är vidare inom EG enig om att sträva efter en viss överföring av transporter från landsväg till järnväg i form av s.k. kombinerade transporter. I växande utsträckning utförs dessa transporter med dragbil med påhängsvagn, trailer. Denna kan köras till bangård och sändas vidare med tåg och hämtas upp av en annan dragbil på destinationsorten. Man har inom EG enats om att endast tillstånd för själva dragbilen skall behövas. EG har tillsammans med Finland, Jugoslavien, Norge, Schweiz och Sverige överenskommit om ett system för att underlätta dessa kombinerade transporter. Detta innebär att en dragbil från ett land utan särskilt tillstånd får köra en trailer till närmaste järnväg i ett grannland. Avtalet kommer att undertecknas under nästa år. EG har också fattat beslut om vissa infrastrukturbidrag till både landsväg och järnväg, t.ex. bangårdsutbyggnader.

Svenska överväganden

SJ samarbetar med bl.a. EG-ländernas järnvägsföretag inom de nämnda konventionerna och organisationerna och har dessutom vissa avtal om färjetrafiken med Danmark och Västtyskland, bl.a. Danlink. Eftersom ändå skillnaderna är små mellan EG:s regler och de svenska och utvecklingen ifråga om den framtida järnvägspolitiken kan väntas följa i stort sett samma linjer, synes knappast några problem för svensk del vara att vänta. Snarare skulle Sverige komma att välkomna en EG-politik som syftar till att göra järnvägen mera konkurrenskraftig och marknadsinriktad och som strävar efter tillväxt beträffande kombinerade transporter och tillvaratar de fördelar järnvägen har från miljö-, energi- och regionalpolitiska utgångspunkter.

9.1.3 Sjöfart

På det sjöfartspolitiska området har ett brett internationellt samarbete etablerats inom FN:s sjöfartsorganisation, IMO, och i UNCTAD. Inom IMO har flera konventioner rörande internationella säkerhetsbestämmelser, miljöskydd m.m. arbetats fram under aktiv medverkan av svenska experter. UNCTAD:s linjekonferenskod med syfte att underlätta u-ländernas uppbyggnad av handelsflottor har tillträtts av Sverige (prop. 1983/84:17, TU 7, rskr. 75). Sverige har ingått kustsjöfartsavtal med flera europeiska länder.

OECD-länderna samarbetar inom organisationens sjöfartskommitté, MTC, där man enats om att tillämpa vissa principer sinsemellan och gentemot tredje länder. Vidare förekommer sjöfartspolitiska diskussioner inom UNCTAD:s sjöfartskommitté, där alla OECD-länderna samarbetar inom den s.k. B-gruppen. Samordning av europeisk och japansk sjöfartspolitik i relation till USA och andra länder bedrivs också inom CSG, den konsultativa sjöfartsgruppen.

EG-länderna delar övriga OECD-länders principiella syn ifråga om "havens frihet". Den gemensamma EG-politiken har därför, naturligt nog, i

första hand inriktats på att upprätthålla den nuvarande friheten och på ett gemensamt uppträdande utåt. Man har också tagit beslut om vissa inre liberaliseringar i syfte att bereda alla EG-rederier lika villkor för tillträde till internationell trafik.

För tio år sedan fattades beslut som möjliggjorde ett gemensamt uppträdande mot tredje länder och inom internationella organisationer som OECD:s och UNCTAD:s sjöfartskommittéer.

När UNCTAD:s linjekonferenskod tillkom blev ett gemensamt agerande utåt en nödvändighet för EG. Denna konvention föreskriver nämligen att i den linjetrafik som bedrivs av en sammanslutning av rederier på sinsemellan överenskomna villkor (s.k. linjekonferens) mellan två länder skall 40 % av lasterna reserveras för resp. lands fartyg. De återstående 20 % är öppna för alla, oavsett nationalitet. Denna bestämmelse om nationella andelar innebar i princip att ett EG-land inte skulle kunna utnyttja ett annat EG-lands 40-procentiga andel dvs. inskränka friheten mellan EG-länderna. Man enades därför om att de enskilda medlemsländerna skulle tillträda konventionen med en reservation av innebörd dels att koden inte skulle tillämpas i trafik mellan EG-länderna, dels att alla EG-länder skulle ha tillträde till varandras andel. Denna reservation utsträcktes också till att gälla övriga OECD-länder på ömsesidig bas. Sverige och några andra länder har därför tillträtt denna UNCTAD-konvention med den s.k. Bryssel-reservationen. Här föreligger således ett praktiskt och betydelsefullt samarbete mellan EG och andra länder.

För knappt ett år sedan fattade EG ytterligare ett antal principiellt viktiga sjöfartspolitiska beslut. Man enades bl.a. om

- att garantera varandra fritt tillträde till laster mellan medlemsländerna och på den internationella marknaden enligt ett fastlagt tidsprogram fram till år 1993.
- att som en följd härav avskaffa medlemsländernas eventuella nationella lastreservationer samt de lastreservationer som finns i avtal med tredje länder.
- att tillämpa EG:s konkurrensregler på ett enhetligt sätt inom sjöfartsområdet; bl.a. medgavs undantag under vissa förutsättningar från reglerna för linjekonferenserna.
- att gemensamt motarbeta dumpning av fraktpriser från tredje länder och andra marknadsstörningar som dessa kan åstadkomma. Om fraktdumpning befinns föreligga, skall utjämningsavgifter kunna tas ut. Gemensamma motåtgärder vid marknadsstörningar i internationell sjöfart skall också kunna vidtas i samarbete med andra OECD-länder.

Kommissionen hade även föreslagit att kust- och inlandssjöfarten skulle bli fri inom EG-länderna till år 1993. men någon enighet om detta har hittills inte kunnat uppnås mellan medlemsländerna.

Svenska överväganden

Den sjöfartspolitik som bedrivs av EG och av de enskilda medlemsländerna ligger i linje med den svenska politiken på detta område. Ett nära samarbete förekommer genom informella konsultationer mellan Sverige och EG och

inom internationella organisationer. I vissa delar innefattar EG:s regelverk möjligheter till samarbete med andra OECD-länder. Detta gäller t.ex. UNCTAD:s linjekonferenskod och i lägen då motåtgärder mot tredje länder som driver en diskriminerande sjöfartspolitik skulle bli aktuella.

EG:s sjöfartspolitiska beslut kan få konsekvenser för svensk sjöfart genom konkurrensreglernas tillämpning, särskilt som svenska rederier är medlemmar i konsortier med säte i EG-området. Genom att EG-ländernas nuvarande nationella lastreservationer i sjöfart på tredje länder skall avskaffas gentemot andra medlemsländer uppkommer en viss, men troligen obetydlig, diskriminering gentemot icke-medlemsländer som Sverige, som ju inte får del av detta. Denna fråga är för närvarande föremål för diskussioner inom bl.a. OECD.

EG:s regelsystem kan i dag inte sägas vålla några svårigheter för svensk sjöfart. En slutlig bedömning kan dock göras först när man ser hur regelsystemet kommer att tillämpas. Om liberalisering av inrikes- och kusttrafik skulle bli aktuell inom EG-marknaden dvs. om cabotage tillåts, kan detta få konsekvenser för Sveriges del. Våra kustsjöfartsavtal med EG-medlemmar som t.ex. Nederländerna och Storbritannien måste då förmodligen revideras.

9.1.4 Luftfart

Luftfarten omfattas av vissa grundläggande internationella regleringar såsom Chicago-konventionen från år 1944, till vilken så gott som alla länder anslutit sig. Denna konvention skapade också grundvalen för FN:s specialorganisation för luftfart, ICAO. På regional nivå finns inom ramen för den europeiska luftfartsorganisationen ECAC bl.a. överenskommelser som reglerar biljettpreiser och omfattningen av utbudet av flygmöjligheter (kapaciteten). En detaljreglering sker också bilateralt genom avtal mellan alla europeiska länder.

EG har koncentrerat sina första strävanden till liberalisering på luftfartsområdet till den inre marknaden.

Ett för alla de tre skandinaviska länderna specifikt problem uppkommer här. Danmark, Norge och Sverige har sedan länge en gemensam luftfartsmarknad och ett gemensamt flygbolag med företrädesrätt i internationell trafik. De bedriver därför också en gemensam luftfartspolitik gentemot andra länder. SAS betraktas genom Danmarks medverkan i EG-sammanhang som ett EG-flygbolag och de regler för luftfarten inom den gemensamma marknaden som EG kan komma att införa blir således gällande för SAS:s linjer mellan destinationer inom andra EG-länder och Danmark.

Man har inom EG nått överenskommelse om viss liberalisering av trafiken mellan mindre flygplatser, s.k. regionala linjer. Vidare har enighet uppnåtts om ett "ätgärds paket" inom EG, vars regler i relevanta delar skall ta över gällande bilaterala avtal mellan medlemsländerna. Detta innehåller följande delar:

- flygbolagen får undantag från konkurrensreglerna för att kunna träffa samarbetsavtal av praktisk natur sinsemellan. Det föreskrivs dock vad dessa får resp. inte får innehålla,

- insatt kapacitet får inte på förhand bestämmas till 50:50 för vardera landet på en linje dem emellan, utan ett av ländernas flygbolag skall få svara för upp till 60 % av kapaciteten inom en treårsperiod,

- fler än ett bolag från vardera landet skall få beflyga linjer dem emellan (s.k. multiple designation),

- flygbolag har frihet att ned till 45 % av normalpriset introducera lågpriser inom två olika zoner med noga reglerade villkor för varje zon. Normalpriserna är fortfarande underkastade de berörda ländernas godkännande,

- regionala linjer skall få införas mellan en stor flygplats i ett land och en liten i ett annat land. Många mindre flygplatser har dock undantagits.

EG-kommissionen har också inlett en särskild undersökning av flygbolagens avtal med varandra (pool-avtal) om priser, insatt kapacitet, delning av trafikintäkter m.m. Kommissionen har kommit till slutsatsen att dessa avtal strider emot EG:s konkurrensregler och kan komma att förklara dem olagliga.

Svenska överväganden

Sverige är aktivt inom ICAO, där ett världsomfattande framför allt tekniskt samarbete sker. Inom den västeuropeiska luftfartsorganisationen ECAC medverkar Sverige i utformningen av gemensamma regler för den europeiska luftfarten. Det skandinaviska luftfartssamarbetet med det gemensamma flygbolaget SAS och med en gemensam luftfartspolitik är välkänt.

De skandinaviska länderna har såväl i ECAC som genom Danmark i EG framfört förslag om en total avreglering av luftfarten i Europa. Från skandinavisk sida anser man att detta är det enda sättet att skapa en fri konkurrens på så lika villkor som möjligt. Förslaget har hittills inte accepterats av andra europeiska länder.

Den liberalisering som inletts inom EG är förhållandevis begränsad, men har två viktiga aspekter för svensk del:

- Den liberalisering som avser att möjliggöra ökad etablering av s.k. regionala linjer gynnar centralt belägna länder i Europa på bekostnad av perifert belägna länder. Den kommer helt klart att resultera i ökad inmatning av trafik till de stora och centralt lokaliserade flygplatserna i Europa vars position som nav för vidarebefordran av trafik därmed ytterligare förstärks. Därmed urholkas de perifera ländernas trafikunderlag. En sådan åderlåtning av de perifera ländernas trafikunderlag kan för SAS på sikt innebära att trafikunderlaget inte blir tillräckligt för att kunna upprätthålla ett linjenät anpassat till det skandinaviska behovet.

- Sverige för tillsammans med Norge och Danmark en gemensam luftfartspolitik och problem uppkommer därför om luftfartspolitiska EG-regler blir gällande i Danmark. För SAS kan således olika regler komma att gälla för de linjer som går mellan andra EG-destinationer och Danmark resp. Sverige/Norge. EG-länderna har dock i ECAC accepterat en dansk-norsk-svensk reservation av innebörd att Skandinavien skall betraktas som en gemensam luftfartsmarknad.

För skandinavisk del blir det angeläget att finna samarbetsformer med EG som möjliggör en fortsatt gemensam skandinavisk luftfartspolitik och undanröjer riskerna för att problem skall uppkomma till följd av Danmarks skyldighet att följa EG:s interna regler. Konsekvenserna av och formerna för en eventuell svensk och norsk anslutning till EG:s luftfartspaket eller del därav är föremål för kontinuerlig analys. Preliminära kontakter av sonderande karaktär har tagits med EG-kommissionen.

Några planer på en gemensam luftfartspolitik utåt inom överskådlig tid har EG inte, och meningarna om värdet av en sådan är också starkt delade. SAS trafik mellan Danmark och destinationer utanför EG kommer tills vidare således inte att beröras.

9.2 Telekommunikationer

Utvecklingen inom EG

EG-kommissionen har i juni 1987 publicerat en rapport om telekommunikationer, "The Green Paper on Telecommunications" (grönboken). Rapporten är avsedd att tjäna som underlag för en debatt om utvecklingen av telepolitiken inom Gemenskapen. Den innehåller bl.a. förslag till gemensamma handlingslinjer vars mål är att utveckla marknadsförhållandena så att det i Europa tillhandahålls fler och bättre teletjänster till lägre kostnader för användarna.

Bakgrunden till rapporten är den ökande vikt som inom EG fästs vid telekommunikationerna som en grund för ekonomisk tillväxt. Enligt rapporten beräknas år 2000 upp till 7 % av bruttonationalprodukten inom Gemenskapen härröra från telekommunikation mot ca 2 % idag. Det uppskattas vidare att, via informationsteknologi, mer än 80 % av sysselsättningsstillfällena kommer att vara beroende av telekommunikation.

Grönboken bör ses som en fortsättning av det arbete som genomförts inom Gemenskapen framför allt under de två senaste åren. EG:s råd har under denna tid fattat ett antal beslut som kan sammanfattas i följande fem huvudgrupper:

- koordinering i fråga om utvecklingen av telekommunikationerna och gemensamma infrastrukturprojekt,
- skapande av en marknad för apparater och utrustningar som omfattar hela Gemenskapen. Här ingår rekommendationer om liberalisering av telemyndigheternas upphandlingspolitik,
- lanserande av ett forsknings- och utvecklingsprogram för integrerad bredbandskommunikation, RACE (Research in Advanced Communications for Europe),
- stödjande av avancerade tjänster och nät i de mindre gynnade regionerna av Gemenskapen,
- utarbetande av gemensamma europeiska ståndpunkter vid internationella överläggningar inom teleområdet.

Förslagen i grönboken baseras på fyra grundläggande riktlinjer.

1. Nya tjänster och produkter kräver marknadsmässiga förhållanden vilket gynnar innovationer, experiment och en hög grad av flexibilitet.

2. En sammanhållen grundläggande infrastruktur måste vidmakthållas eller skapas. Härav följer en fortsatt stark roll för teleadministrationerna i tillhandahållandet av telenät och en stark betoning av europeisk standard inom detta område.

3. Teleadministrationerna bör få tillhandahålla tjänster som utbjuds i konkurrens, även om detta kan innebära komplicerade regleringsproblem. Detta krävs för att garantera användarna ett brett utbud.

4. Telepolitiken måste vara tillväxtinriktad för att sysselsättningen inom sektorn för telekommunikationer och informationsteknologi skall öka. En intensiv dialog med berörda parter på arbetsmarknaden behövs för att säkra en smidig förändring.

De nu aktuella förslagen har sammanfattats i tio ståndpunkter och ett antal konkreta handlingslinjer. En bred remissomgång genomförs före årets slut och en rapport väntas till EG:s råd i början av år 1988.

Svenska överväganden

Flertalet av förslagen och tankegångarna i grönboken är av betydande intresse för svensk del. Dels med hänsyn till de handelspolitiska implikationer som blir följden om de genomförs, dels med hänsyn till konsekvenserna för utvecklingen av telekommunikationsnät och nya teletjänster i Europa. Kommissionens förslag kommer att ha stor betydelse för de förändringar av telepolitiken som genomförs i medlemsländerna under åren framöver. Vid en bedömning av konsekvenserna för Sverige av förslagen bör man beakta att telekommunikationerna i allt högre grad är internationella till sin karaktär. Teletjänstemarknaden utvecklas liksom teletekniken mycket snabbt. De tjänster som utbjuds internationellt blir successivt fler och tekniskt mer komplicerade. Ramarna för de nationella regelverken och strukturerna sätts därför i ökande utsträckning av den internationella händelseutvecklingen. Detta gäller givetvis särskilt för de mindre och handelsberoende länderna.

Mot denna bakgrund har grönboken och dess vidare behandling också stor betydelse för utformningen av telepolitiken i Sverige. Ett grundläggande drag i den svenska telepolitiken är frånvaron av en lagreglering av rätten att bedriva televerksamhet av olika slag. Detta skiljer oss från praktiskt taget alla andra länder. Staten är genom televerket den helt dominerande tillhandahållaren av teletjänster men har inget formellt monopol. Detta är och har sedan lång tid varit basen för svensk telepolitik. Under 1980-talet har ett flertal beslut fattats av riksdag och regering i syfte att dels ge televerket bättre och flexibla förutsättningar att bedriva sin verksamhet, dels se till att marknaden för teletjänster och teleprodukter fungerar på ett bra sätt. Bl.a. har beslut fattats om en successiv avveckling av televerkets ensamrätt att ansluta olika slags apparater till det allmänna telenätet och om införande av krav på särredovisning av televerkets konkurrensutsatta verksamhet. Besluten ligger väl i linje med de förslag som redovisas i grönboken och i vissa avseenden kan man konstatera att vi i Sverige ligger före utvecklingen i många av EG-länderna.

Frånvaron av ett formellt monopol att bedriva televerksamhet har också medgett ett betydande inslag av samarbete mellan televerket och andra företag inom områden där konflikter annars kunde ha uppstått. Detta har varit av stort värde för nyttjarna av teletjänster och för framväxten av nya tjänster. Det svenska televerkets upphandlingspolitik tillhör dessutom de mest liberala i Europa. Det bör slutligen också noteras att de förslag som kommunikationsministrarnas referensgrupp för telefrågor har lämnat i juni 1987 är utformade utifrån en bedömning av utvecklingen på teleområdet som är likartad den bedömning som redovisas i grönboken. Referensgruppens förslag är under beredning i regeringskansliet.

Det mer konkreta samarbetet med EG om införande av nya tjänster och i standardiseringsarbetet m.m. kan i princip ske på två sätt. En väg är att delta i det arbete som utförs av det europeiska samarbetsorganet på teleområdet, CEPT. Även arbetet inom standardiseringsorganen CEN och CENELEC spelar en viktig roll. I alla dessa organ är svenska intressen representerade. Den andra vägen är att söka direkt deltagande i de olika handlingsprogram som beslutas inom EG.

Beträffande den första vägen är det glädjande att EG valt att förlägga mycket av det praktiska genomförandet av telepolitiken till de samarbetsorgan som även omfattar EFTA-länderna. Därigenom säkras att en bredare europeisk dimension kommer med i den fortsatta förändringsprocessen. En omorganisation och intensifiering av dessa organs arbete pågår som ett resultat av initiativ både från EG-kommissionen och EFTA. Det är angeläget att det aktiva svenska deltagandet i detta arbete fortsätter.

Även den andra vägen för konkret samarbete med EG är beträdd för svenskt vidkommande. Ett exempel på detta är deltagandet i RACE-programmet, till vilket televerket och svensk industri inlämnat ett flertal projektanbud under hösten 1987. En redovisning av RACE och andra forsknings- och utvecklingsprogram finns i kapitel 10. De goda kontakter mellan svenska intressenter och EG som deltagandet i EG-programmen medför bör vidareutvecklas. Det framgångsrika telesamarbetet i Norden torde också kunna tjäna som ett intressant exempel för den framtida integrationen i Europa.

Det bör i sammanhanget också framhållas att Sverige inom ramen för EFTA arbetat fram en reaktion på grönboken där EFTA-länderna uttrycker sina önskemål om att liberalisera de statliga telemyndigheternas upphandlingspolitik. Telemyndigheterna omfattas inte av de regler om icke-diskriminering av utländska anbudsgivare som finns i EG:s upphandlingsdirektiv och i upphandlingskoden i GATT. Det är dock Sveriges förhoppning att de liberaliseringar på teleupphandlingsområdet som tillkommer inom EG som ett resultat av skapandet av den inre marknaden skall utsträckas till EFTA-länderna och om möjligt att en liberalisering kommer till stånd på världsvid basis.

9.3 Massmedier

Under senare tid har de gränsöverskridande TV-sändningarna, framför allt de som sker med hjälp av satellit, tilldragit sig stor uppmärksamhet i Europa.

Vid sidan av den internationella reglering som sedan gammalt förekommer inom upphovsrättens och telekommunikationernas område har det också uppstått behov av en europeisk reglering som tar sikte på TV-sändningarnas innehåll.

TV-sändningar över gränserna

Fram till 1980-talet skedde alla TV-utsändningar från sändare på marken. De markbundna sändningarna har begränsad räckvidd och kan därför i allmänhet endast tas emot i sändarlandet och i grannländernas gränstrakter. I vissa länder har omfattande kabelnät byggts ut med syfte att vidareända grannländernas TV-program.

De regler som gäller för televisionen i olika länder har utformats utifrån nationella överväganden. Detta gäller t.ex. programföretagens självständighet och deras skyldighet att tillgodose olika önskemål i fråga om programmets innehåll. I länder med TV-reklam finns olika regler för reklaminslagens omfattning och placering, liksom för de produkter för vilka man får göra reklam i TV. Vissa länder, däribland Sverige, tillåter inte kommersiell reklam mot vederlag i TV-sändningarna.

Förutsättningarna för de enskilda staternas radio- och TV-politik ändrades i början av 1980-talet när de första satelliterna började sända TV-program, avsedda att vidarebefordras till allmänheten i kabelnät. Satellitsändningarna täcker stora områden och i vissa fall hela Europa. Genom satellit-tekniken blev det möjligt för programföretag att nå publik i andra länder än det egna.

Nästan alla länder har skaffat sig lagstiftning om mottagning och vidare-sändning av utländska satellitprogram i det egna landet. Reglerna, som är uppbyggda på olika sätt, tar sikte på programmets innehåll och/eller reklamens utformning och omfattning. Även industripolitiska eller telepolitiska moment kan ingå.

I en inte alltför avlägsen framtid kommer det att bli möjligt för enskilda att med hjälp av förhållandevis enkel och billig utrustning ta emot satellit-sändningar. Tillgången till kabelnät blir därmed inte av så avgörande betydelse för möjligheten att se satellitdistribuerade program. Det finns därför ett större behov i dag än tidigare av att reglera programinnehållet redan i samband med den ursprungliga sändningen.

Sedan flera år har europeiska länder diskuterat möjligheterna till gemensamma regler för satellitsändningar. Sådana regler skulle underlätta ett utbyte av TV-sändningar i Europa.

Inom Europarådet har flera rekommendationer tagits fram som gäller TV-området. Dessa behandlar bl.a. användningen av satellitkapacitet, reklamfrågor, upphovsrättsliga frågor och audiovisuell produktion. Vid ett ministermöte om massmediepolitik i Wien i december 1986 beslöt man att gå ett steg längre genom att inom Europarådets ram utarbeta ett bindande instrument, en konvention, rörande gränsöverskridande sändningar.

Arbetet med att utforma en sådan konvention bedrivs med stor intensitet och med förhoppningen att den skall kunna öppnas för tillträde vid tiden för det ministermöte som är planerat att äga rum i Stockholm under november

1988. Frågor som diskuteras är bl.a. om bestämmelserna skall gälla inte bara för TV-sändningar utan också för radiosändningar, vilken stat som i olika fall skall vara ansvarig för efterlevnaden av reglerna samt vilka regler som bör ställas upp för programinnehåll, reklam och sponsring. Vidare diskuteras om upphovsrättsregler och regler för massmediernas rätt till nyhetsbevakning skall finnas med.

Inom Europarådet diskuteras också olika åtgärder för att stärka den europeiska produktionen inom film- och TV-området.

Även inom EG har olika frågor om enhetliga regler för TV-spridning i Europa tagits upp. EG-kommissionen lade i maj 1984 fram ett förslag om avreglering av TV inom Gemenskapen, framför allt när det gäller reklamregler och upphovsrätt. Frågor om stöd till samproduktioner och om standarder för direktsändande satelliter har också behandlats av Kommissionen. Efter diskussion inom EG-länderna har Kommissionen under åren 1985 och 1986 lagt fram reviderade förslag inom dessa områden. Förslagen syftar till att få till stånd en överstatlig reglering som undanröjer de hinder för distribution av TV-program över gränserna som de olika ländernas regler anses utgöra.

I diskussionen har många kritiska synpunkter förts fram – även av EG-länder – på lämpligheten att reglera TV-frågor inom EG. Dessa hänför sig dels till frågan om EG:s kompetens på TV-området, dels till praktiska och kulturpolitiska problem. Många mindre länder har framfört farhågor för att deras nationella television skall duka under i konkurrensen med större länders TV-företag eller med multinationella privata TV-företag. I förlängningen skulle de små ländernas nationella kultur hotas.

Svenska överväganden

Genom satellitsändningarna skapas förutsättningar för att publiken skall kunna få tillgång till TV-program från många olika länder och därmed till ett större utbud. Sverige har därför valt en mycket öppen linje i fråga om vidareändning av satellitsändningar i kabelnät. Den som har fått tillstånd för satellitsändning får vidareända alla programkanaler från satellit i kabelnät. Denna öppenhet har dock inte inneburit att Sverige har velat acceptera allt som sänds. Den svenska kabellagstiftningen innebär därför att vidareändringar kan förbjudas för viss tid om en programkanal har innehållit våldsskildringar, pornografi eller hets mot folkgrupp. Sverige tillhör också de länder som inom Europarådets ram verkar för en bindande överenskommelse om att program med sådant innehåll inte heller skall finnas med i den ursprungliga sändningen.

Öppenheten för utländska sändningar medför inte att behovet av svensk television minskar eller att dess uppgifter blir mindre omfattande, snarare tvärtom. Vi måste värna om den nationella televisionen. Därför är det viktigt att Sveriges Radio arbetar effektivt och med goda ekonomiska förutsättningar för att åstadkomma ett mångsidigt programutbud, som har det svenska samhället och den svenska kulturen för ögonen.

Betald reklam är inte tillåten i den svenska televisionens sändningar. Det är angeläget att satellitsändningarna inte används för att kringgå de svenska

reglerna om reklam i televisionen. Av detta skäl finns det också möjlighet att ingripa mot vidaresändning av programkanaler som under längre tid och i betydande omfattning har sändt kommersiell reklam som måste anses vara riktad särskilt till svenska konsumenter.

Det är också viktigt att möjligheterna till ingripande i Sverige kombineras med ett regelsystem på sändningssidan. Med tanke på televisionens betydelse för den nationella och kulturella identiteten är det angeläget att sådana regler har förankring i alla berörda länder. Sverige har därför funnit det väsentligt att – inom Europarådets ram – arbeta för att åstadkomma bindande regler för sändningar över gränserna. Om en sådan konvention blir verklig kommer utvecklingen av televisionssändningar som omfattar hela eller stora delar av Europa att kunna ske i former som inte kränker de enskilda staternas självständighet eller hotar framför allt de små ländernas språk och kultur.

Det finns annars en risk för att lösningar som jämställer televisionsprogram med andra varor eller tjänster, kan leda till att ett mindre antal kommersiella företag med verksamhet i olika europeiska länder kommer att dominera både televisionen och andra massmedier även i vårt land.

Det är också angeläget att det samarbete som pågår inom Europeiska radiounionen, EBU, fortsätter så att de europeiska TV-företag som verkar i allmänhetens tjänst kan stå starka i förhållande till sina kommersiella konkurrenter.

Under lång tid kunde forskning inom flertalet områden bedrivas inom relativt blygsamma ekonomiska ramar. I dag krävs emellertid ofta betydande insatser i form av utrustning och personal för att utföra forskning. I vissa fall är forskningen så kostnadskrävande att få länder ensamma kan ta det ekonomiska ansvaret. Detta är ett motiv till ett ökat internationellt samarbete.

Det finns också en rad andra motiv för internationellt FoU-samarbete. Vissa frågor och problem har global räckvidd och kan inte lösas av ett enskilt land. Genom internationellt samarbete kan vidare en arbetsfördelning uppnås och kvaliteten på forskningen utvecklas.

Svensk industri är i ökad utsträckning beroende av kunskap och teknik för sin förnyelse och konkurrensförmåga. Det gäller inte bara de högteknologiska företagen. Svensk industris framtida konkurrenskraft ligger inom produkt- och produktionsområden med kvalificerat ingenjörskunnande, som kräver ett ständigt tillskott av FoU-resultat. Samtidigt har det nödvändiga FoU-arbetet blivit allt dyrare och mer systeminriktat än tidigare. Kraven på grundläggande kompetens inom allt fler teknikområden ökar.

Sveriges industriella bas är utvinning och bearbetning av råvaror samt tillverkning av investeringsvaror och tyngre konsumtionsprodukter, vilka alla till stor del exporteras till Europa. Europa kommer vid sidan av Nordamerika, att vara den utan jämförelse största homogena marknaden i världen. På denna marknad kommer svensk industri att möta hård konkurrens. Svenskt näringsliv kommer i ökad utsträckning att tvingas försvara sin marknadsbas i Europa. Ökat FoU-samarbete med Västeuropa blir en viktig komponent i detta försvar.

Europeiskt samarbete om forskning och utveckling

Europeiskt forskningssamarbete i organiserade former finns sedan länge på ett stort antal områden, speciellt inom grundforskningen. Detta samarbete är öppet för alla länder i Västeuropa.

Först under senare år har samarbetsorganisationer med teknisk-industriell inriktning fått en mera framträdande plats i det europeiska samarbetet. Dessa senare organisationer är ofta mera begränsade när det gäller deltagarkretsen.

Grundforskning

Inom grundforskningen deltar Sverige sedan länge i europeiskt FoU-samarbete inom en rad skilda områden. Samarbetet inom grundforskning har redovisats i stora drag i de tre forskningspropositionerna (prop. 1981/82:106, 1983/84:107, 1986/87:80). Inom det naturvetenskapliga området gäller det bl.a. utvecklingen av samarbetet inom den europeiska kärnforskningsorganisationen (CERN), den europeiska organisationen för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen (ESO), det allmänna programmet inom den europeiska konferensen för molekylärbiologi (CEMB) och dess

program för ett europeiskt laboratorium för molekylärbiologi samt den vetenskapliga delen av den europeiska rymdorganisationen (ESA). Samarbetet inom dessa områden har i vissa fall kraftigt intensifierats under senare år. Regering och riksdag anslår årligen betydande resurser för svensk medverkan i dessa organisationer.

Genom beslut med anledning av 1987 års forskningsproposition (prop. 1986/87:80) har ytterligare medel anvisats för ett utökat internationellt grundforskningssamarbete, dels genom en allmän höjning av högskoleinstitutionernas fria resurser, dels genom särskilda insatser. Till de sistnämnda hör svenskt deltagande i en europeisk synkrotronljuskälla (ESRF).

Den svenska regeringen har således bidragit till att möjliggöra ett intensifierat europeiskt samarbete inom områden som är mycket resurskrävande. Men det finns också exempel på andra åtgärder som regeringen vidtagit för att öka det internationella forskningssamarbetet inom Europa. Genom beslut med anledning av 1984 års forskningsproposition (prop. 1983/84:107) avsattes medel för att stimulera forskarutbytet mellan Sverige och andra länder. Dessa medel avser stipendier för forskarstuderande och unga forskare för forskningsvistelser i utlandet och stipendier till utländska gästforskare för vistelser i Sverige. Medlen uppgår för närvarande till drygt 5 milj. kr. per år, och stipendierna administreras av Svenska institutet. Ansökningar som avser Europa och Japan har prioritet.

Regeringens förslag grundades i detta fall på en undersökning av kontakterna mellan svenska universitet och högskolor och deras motsvarigheter i utlandet som gjordes under våren 1983. I syfte att erfara hur kontakterna utvecklats sedan dess har universitets- och högskoleämbetet fått regeringens uppdrag att redovisa omfattning och inriktning av de internationella kontakterna inom högskolan.

Forskningsråden främjar de internationella kontakterna på olika sätt. Medel för kontakter med utlandet kan beviljas inom ramen för forskningsprojekt, genom stipendier och genom att råden fungerar som kontaktorgan för internationella samarbetsprojekt. Råden har i vissa fall även samarbetsavtal med sina motsvarigheter i andra länder. Bland annat är forskningsråden medlemmar i European Science Foundation (ESF). ESF har byggt upp europeiska nätverk för forskningssamarbete. Denna verksamhet har förstärkts under senare år i samband med att forskningsministerkonferensen inom Europarådet år 1984 föreslog en uppbyggnad och förstärkning av sådana nätverk. Den svenska regeringen har lämnat särskilda bidrag till detta intensifierade samarbete. Så har även skett i andra europeiska länder.

Tillämpad forskning – teknisk forskning och utveckling

European Space Agency, ESA

Det europeiska rymdsamarbetet startade år 1964 och samlades under 1970-talets slut i en organisation, European Space Agency, ESA. Enligt sin konvention har ESA till syfte att för uteslutande fredliga ändamål sörja för och främja samarbete mellan europeiska stater inom rymdforskning och rymdteknologi. Det europeiska rymdsamarbetet i ESA består av ett obligatoriskt

grundprogram för att driva organisationen och dess anläggningar, ett obligatoriskt vetenskapligt program och ett antal frivilliga projekt.

Huvuddelen av ESA:s verksamheter genomförs med utnyttjande av medlemsländernas industrier och forskningsresurser. ESA:s industripolicy har som mål att alla medlemsländer skall få beställningsarbeten i proportion till inbetalade avgifter. Den s.k. industrireturen är normalt ca 67 %.

Sverige deltar, förutom i ESA:s obligatoriska program, i ett antal projekt som omfattar experimentella och preoperativa satellitprojekt för telekommunikation och jordobservation, rymdlaboratorie- och sondraketprojekt för experiment under tyngdlöshet samt utveckling av rymdtransportfaciliteter.

EUREKA

Målet för EUREKA är att höja Europas teknologiska nivå och öka den europeiska industrins konkurrenskraft på världsmarknaden genom ett ökat marknadsnära forsknings- och utvecklingssamarbete.

En grundprincip är att projektarbetet skall ha en flexibel organisation och finansiering, dvs. olika krets av deltagare förutses för projekten. Som en konsekvens av detta inrättas ingen gemensam fond för att finansiera projekt.

Deltagare i projekten är till övervägande del industriföretag, och industrin själv är i första hand initiativtagare till projekten.

Finansiering av projekt förutsätts i första hand ske av deltagarna själva med eget kapital eller genom insatser från kapitalmarknaden.

Projekt-deltagarna upprättar avtal mellan sig som reglerar samarbetet och äganderätten till resultat m.m. Det är också projekt-deltagarna som avgör vilka parter som skall knytas till samarbetet.

Det är resp. regeringar som avgör om ett projekt skall få EUREKA-status på basis av vissa kriterier såsom att projektet skall vara civilt, ha hög teknisk nivå och ha hög innovationsgrad.

Ett antal teknikområden har identifierats som särskilt angelägna, nämligen informationsteknologi, teleteknik, robotisering, tillverkningssteknik, laserutveckling, materialteknik, bioteknik, havsteknik, miljövärd och transportteknik. Informationsteknologiområdet svarar i dag för den största andelen EUREKA-projekt.

I EUREKA deltar 19 västeuropeiska länder samt EG-kommissionen. Svenska företag deltar i 32 av totalt 165 tillkännagivna projekt.

Cooperation in the field of Science and Technology, COST

COST startade år 1971 på initiativ av de sex EG-länderna som sökte ett brett samarbete i Europa på FoU-området, såväl geografiskt som teknikområdesmässigt.

I COST deltar nu 19 länder, nämligen EG-länderna, EFTA-länderna (utom Island), Jugoslavien, Turkiet samt EG-kommissionen.

COST-projekt har skapats inom följande tio ämnesområden: informatik, teleteknik, transportväsen, havsteknik, materialteknik, miljövärdsforskning, meteorologi, jordbruksforskning, livsmedelsteknik och humanteknologi. De flesta projekten ligger inom teletekniken. Även materialområdet är

mycket omfattande. Projekten rör i huvudsak tillämpad forskning.

Sverige har deltagit i COST sedan starten och är ett av de mest aktiva COST-länderna. Sverige har gått in i ett sextiotal projekt/program och har bara avstått från ett fåtal program, där ett engagemang inte skulle vara meningsfullt eller ekonomiskt motiverat. Projektkostnaderna bestrids av deltagande institutioner inom tilldelade ramar.

Målet för det svenska COST-arbetet har varit att etablera Sverige som en engagerad och kompetent part i det europeiska forskningssamarbetet. COST-arbetet har gett oss en plattform att stå på när det gäller framtida Europasamarbete och har varit av stor nytta för svensk forskning på väsentliga högteknologiområden.

EG:s forsknings- och utvecklingssamarbete

Insikten om att Europas konkurrenskraft och Europas position i världen är beroende av gemensamma insatser för att utveckla ny kunskap och nya teknologier och insikten om att en enhetlig inre marknad inte kan skapas utan en gemensam teknologisk bas, har resulterat i att EG under senare år tagit mycket kraftfulla initiativ för att stärka FoU-samarbetet. Sålunda slår den nya enhetsakten fast att Gemenskapen skall arbeta med fleråriga ramprogram som skall omfatta alla gemenskapsaktiviteter på FoU-området.

EG har haft forskning på programmet sedan år 1974, men en upptrappning av EG:s forskningsaktiviteter inleddes med det första ramprogrammet för FoU år 1984.

EG:s nya ramprogram för forskning och utveckling

Under år 1986 lade Kommissionen fram förslag till ett nytt ramprogram för FoU för perioden 1987–1991 vilket antogs av Rådet den 28 september 1987.

I det nya ramprogrammet tar Gemenskapen också sikte på ökat samarbete med icke EG-länder, i synnerhet EFTA-länderna.

En kraftig budgetökning har tilldelats det nya ramprogrammet, vars budget nu totalt uppgår till 6 480 miljoner ECU för fem år vilket motsvarar ca 47 miljarder kronor.

Eftersom företag och institutioner som deltar i projektsamarbete inom ramen för programmet förväntas bidra med ca 50 % av projektkostnaderna, kan värdet av programmet sägas uppgå till ca 90 miljarder kronor.

Samtidigt görs en omprioritering av FoU-insatserna. Industriell forskning genom programmen ESPRIT (informationsteknologi), RACE (telekommunikation) och BRITE (modern teknik i traditionell industri) blir nu de dominerande områdena. Materialforskning och bioteknik får framskjutna platser, liksom energiforskningen, som dock förlorar sin tidigare dominerande roll.

Tyngdpunkten i forskningsinsatserna i det nya ramprogrammet ligger således på det tekniskt-industriella området. De industriinriktade programmen syftar till samarbete mellan universitet/högskolor/forskningsinstitut och industrin. Forskningen skall vara inriktad på att resultaten skall komma till

användning i industrin.

Ramprogrammet består av följande åtta målområden:

1. *Livskvalitet* omfattar forskning på det medicinska området, miljö- och klimatforskning samt strålskyddsforskning.

I det medicinska forskningsprogrammet är AIDS- och cancerforskning särskilt prioriterade områden. Cancerforskningen är en del av ett omfattande aktionsprogram inom EG mot cancer som även innehåller informationsåtgärder, hälsouppläsning, vård och behandling m.m.

2. *Informations- och kommunikationssamhället*

Häri ingår:

ESPRIT (European Strategic Programme for Research and development in Information Technology). Detta är det största och mest prioriterade av EG-programmen med en budget på ca 11,7 miljarder kronor.

Programmet har som mål att ge europeisk informationsteknologiindustrin tekniska grunden för att vara internationellt konkurrenskraftig under 1990-talet, stimulera industriellt samarbete inom informationsteknologisektorn samt att bidra till utvecklingen av internationell standardisering.

ESPRIT-programmet omfattar dels basteknologier (mikroelektronik, programvaruteknologi och avancerad informationsbehandling), dels teknologi för att använda dessa. Projekt som genomförs inom programmet skall avse teknologi som är konkurrensneutral.

RACE (Research and development of Advanced Communication technologies in Europe) syftar till att teknologiskt lägga grunden till ett för Egländerna gemensamt bredbandsnät för kommunikation. Centralt för programmet är att utveckla gemensam standardisering.

AIM (Advanced Informatics in Medicine in Europe) är ett program för att introducera avancerad informationsteknologi i medicinen.

DELTA (Developing European Learning Through Technological Advance) syftar till att förbättra undervisningen genom utveckling av avancerade undervisningstekniker.

DRIVE (Dedicated Road Infrastructure for Vehicle Safety in Europe). Programmet går ut på att tillämpa informationsteknologi och telekommunikationer på transportområdet. Syftet är att skapa förutsättningar för ökad effektivitet i transportsektorn och ökad vägtrafiksäkerhet.

3. *Modernisering av industrin*

BRITE (Basic Research in Industrial Technologies for Europe) syftar till att modernisera tillverkningsindustrin genom grundläggande teknisk forskning på områden som laserteknik, nya material, nya provningsmetoder, CAD/CAM (datorstödd design resp. tillverkning) och matematiska modeller, membranteknik, katalys- och partikelteknik m.m.

Material- och råmaterialforskningen är en annan viktig sektor för modernisering av tillverkningsindustrin framför allt med tanke på Gemenskapens stora beroende av import av råmaterial. Det avancerade materialforskningsprogrammet EURAM omfattar forskning inom områdena metalliska material och keramer. Forskningen inom råmaterial (mineraler), sekundära

råmaterial (återanvändning av icke-järnhaltiga metaller resp. avfall) och trä som förnyelsebart material.

Ett program för förbättrade mätmetoder och referensmaterial ingår också.

4. *Exploatering och användning av biologiska resurser*

Tyngdpunkten ligger på utveckling av den lantbruksindustriella sektorn och på nyskapande inom de kemiska och farmaceutiska områdena.

5. *Energi*

Energiprogrammet omfattar tre områden, nämligen fission, fusion och icke-nukleär energi. *Fissionsprogrammet* ägnar sig främst åt reaktorsäkerhet, hantering av radioaktivt avfall och säker förvaring av klyvbart material.

Fusionsprogrammet tillhör de mest prioriterade områdena. Anledningen härtill är att fusionsenergin bedöms ha potentiellt stora möjligheter att erbjuda en energikälla på sikt.

Programmet *icke-nukleär energi* består av nio underprogram som täcker dels utvecklingen av förnyelsebara energikällor (solenergi, biomassa, vind, jordvärme), dels rationellt utnyttjande av energi.

6. *Vetenskap och teknik för utveckling*

Programmet syftar till att stimulera forskning både i medlemsländerna och i u-länderna för att lösa försörjnings- och hälsoproblem (tropisk medicin och AIDS) och till att stärka u-ländernas forskningspotential.

7. *Exploatering av havsbotten och användning av marina resurser*

Forskningen syftar till att öka kunskapen om och förståelsen av de europeiska kust- och territorialvattnen. Programmet skall även bredda den vetenskapliga basen för vattnets utforskning, skötsel och skydd.

På det marinteknologiska området är avsikten att utveckla nya instrument och ny utrustning som sensorer, mätbojar, över- och undervattensfarkoster, m.m.

Forskningen skall också ägna sig åt fisketillgångarna, fångstteknik och havsodling.

8. *Utveckling av FoU-samarbetet i Europa*

Programmet omfattar dels det tidigare s.k. stimulansprogrammet numera benämnt SCIENCE, som syftar till att öka forskarrörligheten över nationsgränserna, dels insatser för att effektivisera utnyttjandet av forskningsanläggningar och laboratorier.

Här ingår också FAST-programmet (Forecasting and Assessment in Science and Technology) som syftar till att analysera de långsiktiga konsekvenserna av förändringar på FoU-området som stöd för framtida planering och prioriteringar.

Här ingår också ett program för att underlätta att resultaten från Gemenskapens forskning kommer till användning i industrin.

Svenskt samarbete med EG på FoU-området

Sverige deltar i EG:s fusionsforskningsprogram genom ett samarbetsavtal med Euratom. Dessutom har Sverige ingått samarbetsavtal med EG på områdena avfallsåtervinning, träforskning samt hälso- och sjukvård.

Sverige avser att genom medicinska forskningsrådet IMFR delta i EG:s program mot AIDS och i delar av det nya cancerforskningsprogrammet inom EG. Sverige följer EG:s aktionsprogram mot cancer genom observatörer och för närvarande bereds frågan om svensk anslutning till den beslutade cancerinformationen inom EG.

Sverige deltar också i vissa FoU-projekt inom EG:s miljöprogram. Samarbetsavtal som ger svenska institutioner och företag möjlighet att delta i projekt inom programmet för avancerade material, EURAM, är nära att undertecknas.

EG:s industriinriktade forskningsprogram, ESPRIT, RACE och BRITE m.fl., har hittills varit stängda för deltagare utanför EG-länderna. Öppningar mot icke EG-länder är emellertid på väg. Bakgrunden till denna förändrade attityd inom EG kan hänföras till ministermötet i Luxemburg i april 1984 med deltagare från både EG och EFTA. Den deklaration som utfärdades efter mötet fastslår vikten av att bygga upp ett dynamiskt område i Europa omfattande såväl EG- som EFTA-länderna. Länderna i Europa har kommit till insikten att samarbete inom forskningen är en absolut nödvändighet som motvikt till de främsta konkurrenterna USA och Japan. Dessutom finns det redan ett etablerat industriellt samarbete mellan företag i EG och EFTA.

Detta har bl.a. lett till att deltagande på projektnivå i ESPRIT, RACE och BRITE m.fl. nu medges för företag och institutioner från Sverige och andra EFTA-länder. Möjligheten till fullt deltagande i dessa program är ännu stängd.

Den positivare inställningen har också lett till att EG under år 1986 tecknade ramavtal om tekniskt och vetenskapligt samarbete med Sverige, Schweiz, Finland, Norge och Österrike.

Ramavtalen innebär emellertid inte att EFTA-länderna automatiskt får rätt att ingå i EG:s forskningsprogram, ej heller innebär avtalen att EFTA-länderna skall bidra till EG:s forskningsbudget. EFTA-länderna blir därför än på länge inte fullvärdiga medlemmar i delprogrammen eller i särskilda projekt, och finansieringen får lösas från fall till fall med utgångspunkt från berörda parterns intressen.

Sveriges ramavtal med EG på FoU-området erbjuder tillfälle att utbyta åsikter om det framtida samarbetet. En gemensam forskningskommitté har tillsatts och har träffats två gånger. Ett första möte ägde rum i juli 1986 och ett andra den 26 oktober 1987. Kommittén kommer att träffas regelbundet 1-2 gånger per år för att bl.a. diskutera hur projekt skall koordineras och etableras m.m. Här finns möjligheter att påskynda det svenska inträdet i olika EG-program och göra EG medvetet om svenska företags och forskningsinstitutioners intressen och kapacitet på olika områden.

Svenska överväganden

En utgångspunkt för svensk medverkan i internationellt forsknings- och utvecklingsarbete har sedan länge varit att ansvaret för att säkerställa en ändamålsenlig orientering hos den svenska forskningen i första hand faller på forskarna själva. De hänsyn som därigenom ligger till grund för bedömningen är främst inomvetenskapliga. Forskarnas vetenskapliga utgångs-

punkter har t.ex. varit av stor betydelse för svensk medverkan i de naturvetenskapliga grundforskningsprogrammen och i COST-projekten.

Principen att forskningssamarbete skall ske utifrån vetenskapliga grunder och att initiativen skall komma från forskarna själva bör även fortsättningsvis vara vägledande för det internationella samarbetet. Att enbart tillämpa denna princip skulle emellertid kunna leda till att Sverige på sikt isoleras från viktigt internationellt samarbete såsom det västeuropeiska. Avsteg från huvudprincipen kan alltså vara motiverade, men inte heller i sådana fall får man göra avkall på de vetenskapliga kvalitetskraven.

Den svenska regeringen kommer även fortsättningsvis att sträva efter att stärka FoU-samarbetet med Europa. Under de närmaste åren är samarbetet med EG av särskilt intresse.

Betydande resurser satsas nu inom EG på forskning och utveckling inom ett antal högintressanta teknikområden. Resultaten av denna FoU-verksamhet kommer att påverka industrins utveckling inte bara inom EG:s gränser utan i hela Europa. Det gäller t.ex. de koncept och standarder som informationsteknologi- och telekommunikationsprogrammen leder till, vilka i hög grad påverkar den svenska industrin.

Det är av största vikt att svenska forskare och svensk industri ges möjlighet att delta i EG:s FoU-program; dels för att dra nytta av de resultat som kommer fram, dels för att kunna vara med och påverka utvecklingen, inte minst vad gäller framtida standardisering. När nu EG öppnar dörren till sina industristrategiska FoU-program, bör svenska företag och institutioner i sin tur utnyttja möjligheterna att medverka i dem.

Regeringen har sört för att det inom ramen för existerande system för FoU-stöd finns visst utrymme för stöd åt ökat europeiskt samarbete.

Finansieringen av europeiskt FoU-samarbete sker i de flesta fall inom ramen för beslutade åtgärdsprogram. Finansieringen har skett antingen över särskilda anslag i statsbudgeten, som för fusionsforskningen, eller över sektorsmyndigheternas forskningsbudgetar, som för träforskning och avfallsåtervinning. Rent forskningsmässiga kriterier har i de senare fallen använts för bedömning av värdet av samarbetet.

Sverige deltar i nyss nämnda program i deras helhet och kostnaderna här för bestäms enligt en BNP-nyckel (3,5 % av den budget som EG avsatt för resp. program).

Sverige erbjuds fullt deltagande också i det s.k. stimulansprogrammet, SCIENCE, som syftar till att främja rörligheten och samarbetet mellan de europeiska forskarna. Här måste särskilda medel avsättas, som sedan ställs till EG-kommissionens förfogande. Kostnaden är beräknad till ca 10 milj.kr./år för den närmaste femårsperioden (1988–1992). I syfte att klarlägga de svenska forskarnas och myndigheternas intresse för detta program har utbildnings- och industridepartementen gemensamt skickat ut en förfrågan till berörda myndigheter angående deras intresse och möjligheter att finansiera svensk medverkan i programmet.

FoU-samarbete med EG får en ny dimension när EG nu öppnar sina industristrategiska program för deltagande på projektnivå för svenska företag och institutioner. Företag inom EG som deltar i dessa program får normalt 50 % av projektkostnaderna betalda av EG:s FoU-budget. Forskningsinsti-

tutioner kan få upp till 100 %. Svenska företag och institutioner får i första hand själva ombesörja finansieringen av projekt som accepteras som ingående i EG-programmet. Detta innebär att de såvida inte särskilda nationella medel ställs till förfogande får andra villkor för deltagande i EG-samarbetet än sina motsvarigheter i EG-länderna.

Genom beslut med anledning av 1987 års forskningsproposition (prop. 1986/87:80) bereddes utrymme för ökning av den statligt finansierade forskningen för en treårsperiod, dvs. fram t.o.m. budgetåret 1989/90. Stöd till svenskt deltagande i EG:s FoU-program utgår inom ramen för där använt medel. Bl.a. fick styrelsen för teknisk utveckling, STU, en kraftfull ökning av resurserna inom programmet "Ny kunskap" för projekt som utförs inom ramen för EG:s FoU-program. Vidare har, med anledning av regeringens proposition om Näringspolitik inför 90-talet (prop. 1986/87:74, NU 30, rskr. 271) beslutats att Industrifonden aktivt skall arbeta med projekt inom EUREKA-samarbetet.

11.1 Inledning

I alla utvecklade länder har det i syfte att skydda människor, djur och miljö vuxit fram regelverk med krav på produkter och system för provning av dem. Det gäller bl.a. åtgärder till skydd för den yttre miljön och arbetsmiljön, konsumentskydd, elektriska säkerhetsbestämmelser, trafiksäkerhetsbestämmelser för motorfordon, livsmedelslagstiftning, läkemedelskontroll, och byggprodukter, för att bara nämna några av de mest centrala områdena som jag kommer att behandla i detta kapitel. Dessa regelverk har under 1900-talet utvecklats kraftigt som en följd av den tekniska utvecklingen och stärkta krav på hälsa och säkerhet och skydd av miljön, både genom myndighetsföreskrifter och genom frivilliga standarder.

Samtidigt har det vuxit fram ett brett internationellt samarbete på dessa områden. Detta samarbete har till syfte att utbyta forskningsresultat och erfarenheter eller skapa gemensamma övervakningssystem och regler. Arbetet har skett i mellanstatliga internationella organisationer på nordisk, europeisk och global bas liksom, till viss del, i de internationella standardiseringsorganisationerna.

I de fall det internationella arbetet med att förbättra miljö- och konsumentskyddet rör produkter är detta arbete och arbetet med att undanröja tekniska handelshinder ofta två sidor av samma sak. Båda berör samma produkter och regler, och arbetet sker oftast i samma organisationer.

Det är självklart att den höga ambitionsnivå som Sverige har när det gäller områden som yttre miljö, arbetsmiljö och konsumentskydd skall vara vägleddande också för Sveriges deltagande i det europeiska integrationsarbetet. En av de viktigaste uppgifterna är därför att verka för att gemensamma regler på dessa områden uppfyller tillräckliga krav från bl.a. miljö-, säkerhets- och hälsosynpunkt. Samtidigt har vi ett starkt intresse att medverka i arbetet på att undanröja tekniska handelshinder på alla områden. Jag har tidigare (kapitel 6) lämnat en redogörelse för arbetet med tekniska handelshinder och för de nya beslutsformer inom EG som har införts genom enhetsakten.

Sverige är inte medlem i EG och därmed inte bundet av EG:s regler. Detta gäller naturligtvis även de nya beslutsreglerna i enhetsakten. Det finns inte heller något tryck från EG på Sverige att anpassa sig till de regler man nu enats om i EG. Det är hittills bara i ett fall, nämligen i fråga om det s.k. lågspänningsdirektivet om elektrisk materiel, som EG har föreslagit att EFTA-länderna skall införa samma system som EG. I några fall under senare år har EG-sidan tagit upp en diskussion om planerade svenska föreskrifter som man ansett skulle medföra handelshinder. Experter från ansvariga myndigheter i Sverige och EG har då försökt hitta en lösning. I ett par fall, t.ex. beträffande de nya svenska kraven på avgasrening av bilar, har Sverige emellertid gjort den bedömningen att miljökraven väger tyngre än risken för handelshinder och därför fastställt de svenska reglerna.

Samtidigt är det angeläget att svenska myndigheter går igenom EG:s gemensamma regler och tar hänsyn till dessa när man utfärdar egna föreskrif-

ter, så att inte hinder för handeln skapas oavsiktligt. Det är viktigt att identifiera de delar som vi har svårt att acceptera från svensk sida och skälen för detta. Ett sådant arbete har inletts. Det innebär ingen ändring i de arbetsformer vi har i Sverige. Beslut om svenska regler kommer som hittills att tas av riksdag och regering och ansvariga myndigheter. Det är angeläget att också arbetsmarknadens parter aktivt medverkar i arbetet i större utsträckning än hittills.

Hittills har EG enats om drygt 200 direktiv för olika industriprodukter. På en rad områden gäller fortfarande skilda regler i medlemsländerna. I många fall ställer reglerna i EG eller EG:s medlemsländer krav som ligger i nivå med de svenska. Vissa regler innebär lägre krav än vad som gäller i Sverige. Det finns också exempel på att EG eller EG-länderna ställer strängare krav.

I det följande kommer jag att gå igenom några av de mest centrala områdena. För att inte redogörelsen skall bli alltför omfattande har några områden uteslutits, bl.a. kosmetika och mätinstrument.

11.2 Miljöpolitik

Det internationella samarbetet är särskilt betydelsefullt inom miljöområdet. Gränsöverskridande luftföroreningar svarar för en allt större del av depositionerna i t.ex. Sverige. Föroreningar i vattendrag och hav drabbar också länder som ligger långt från de platser där utsläppen sker. Flertalet stora miljöproblem kan angripas endast i internationellt samarbete.

Regeringen fäster därför stor vikt vid det internationella samarbetet inom miljöområdet. Sverige driver aktivt på i många frågor. Det gäller frågor på subregional, regional och global nivå. Samarbetet inom Västeuropa spelar härvidlag en mycket stor roll.

Det är viktigt att understryka att den stora merparten av samarbetet med EG på miljöområdet inte sker bilateralt utan inom ramen för multilaterala förhandlingar – globala och regionala – där såväl Sverige som EG är parter.

Som exempel kan nämnas konventionen inom FN:s miljöförhållningsprogram (UNEP) för skydd av ozonlagret från år 1985, kompletterad i september 1987 med en överenskommelse om begränsning av freonutsläpp. Vidare kan nämnas det viktiga arbetet med bl.a. testning och provning av kemikalier i OECD:s miljökommitté och ECE-konventionen om långa, gränsöverskridande luftföroreningar samt ett protokoll som är knutet till konventionen som föreskriver en 30-procentig minskning av svavelutsläpp.

Sammanfattningsvis sker den största delen av den västeuropeiska harmoniseringen i miljöfrågor i fora med en bredare deltagarkrets än EG och EFTA-länderna sammantagna. Inför och under dessa förhandlingar sker ofta samråd och avstämning mellan de västeuropeiska länderna.

Miljöförhållningsarbetet inom *Norden* är omfattande. De nordiska miljöministerna har överläggningar flera gånger per år. En nordisk ämbetsmannakommitté för miljöfrågor har arbetat sedan år 1973. Tåta förbindelser mellan de nordiska länderna i de multilaterala förhandlingarna resulterar i allmänhet i likartade positioner i förhandlingsfrågor.

Något formellt samarbete mellan *EFTA-länderna* har hittills inte före-

kommit. Luxemburgdeklarationen nämner uttryckligen miljövärdfrågor som ett lämpligt samarbetsområde mellan EFTA och EG. Några möten har också hållits mellan EFTA-länderna och EG-kommissionen, men arbetet tog inte fart förrän inför det ministermöte mellan EG- och EFTA-länderna som ägde rum i oktober 1987. Jag redogör närmare för detta i det följande avsnittet.

EG:s samarbete på miljöområdet har successivt förstärkts sedan det inleddes i början av 1970-talet och har efter hand präglats allt mer av en allmän strävan att förbättra miljön. Den ökade tonvikt som lagts vid allmänna miljöpolitiska mål har flera förklaringar. Kommissionen har spelat en pådrivande roll genom att förelägga Rådet en rad förslag i denna riktning. Det växande opinionstrycket i medlemsländerna har också varit av stor betydelse, under senare år förstärkt av uppmärksammade katastrofer eller fall av allvarlig försämring av miljön.

Den förhöjda ambitionsnivån på miljöområdet har kommit till uttryck i den europeiska enhetsakten genom vilken målsättningen att förbättra miljö resp. arbetsmiljö uttryckligen läggs till i Romfördraget. I enhetsakten föreskrivs att miljösamarbetet skall syfta till att bevara, skydda och förbättra miljön, att skydda människors hälsa samt att sörja för ett balanserat och rationellt utnyttjande av naturresurserna. Det sägs vidare att EG:s miljövärdspolitik skall baseras på principerna om att förebyggande åtgärder skall vidtas, att prioritet skall ges åt åtgärder som syftar till att komma till rätta med miljöskador vid källan samt att den som orsakar föroreningar skall betala för skyddsåtgärder. Det framhålls också att miljöskyddet skall integreras i EG:s övriga verksamhetsområden. Det finns givetvis ett mycket nära samband med bl.a. arbetet på att undanröja handelshinder.

EG:s verksamhet har resulterat i ett stort antal rättsakter, avseende den yttre miljön. Dessa rör bl.a. föroreningar av luft och vatten, bilavgaser, kontroll av farliga kemikalier och stora industriolyckor m.m. Vid sidan av regelarbetet företar Kommissionen i samarbete med medlemsländerna studier, avger yttranden, organiserar samråd och utbildningsaktiviteter samt driver gemensamma forskningsprogram.

Sedan de nya beslutsreglerna i enhetsakten trätt i kraft antog EG-länderna i december 1987 preliminärt ett direktiv med skärpta bestämmelser för bensindrivna fordon. Danmark röstade emot förslaget. Beslutet innebär att man inför krav som motsvarar de amerikanska för bilar med cylindervolym över två liter. För bilar på 1,4–2 liter införs mindre stränga krav. För bilar under 1,4 liter kommer beslut att tas senare.

Svenska överväganden

Sverige har sedan år 1977 haft årliga bilaterala överläggningar med EG-kommissionen inom ramen för ett bilateralt avtal på miljöområdet. Dessa överläggningar har givit tillfälle till informationsutbyte i frågor av gemensamt intresse, t.ex. pågående regleringsarbete, innebörden av EG:s nya harmoniseringsmetod, metoder för bedömning och reglering av farliga ämnen, utbildnings- och forskningsfrågor samt information om förberedelser inför möten i viktigare internationella miljöorganisationer.

EG-kommissionen har visat intresse för svenska åtgärder vad gäller t.ex. miljöskydd inom jordbruket, regleringen av användning av kadmium, begränsningar av svavelutsläpp samt bedömning av farliga ämnen.

En fråga som tilldragit sig stor uppmärksamhet i relationerna Sverige-EG rör bestämmelser för bilavgaser. Vid en ministerkonferens i Stockholm år 1985 antog Canada, de nordiska länderna, Schweiz, Österrike och Liechtenstein en resolution där man åtog sig att införa bilavgasbestämmelser som i princip motsvarade de som gäller i USA. Av EG-länderna anslöt sig Danmark till resolutionen.

Enligt beslut av riksdagen år 1986 kommer katalytisk avgasrening att vara obligatorisk fr.o.m. 1989 års personbilmodeller (prop. 1986/87:56, JoU 7, rskr. 106). De nya reglerna innebär en reduktion av kväveoxidutsläppen med över 80 %. Det är förhoppningen från svensk sida att EG på sikt skall kunna ansluta sig till det resultat som uppnåddes vid Stockholmskonferensen, där Sverige spelade en aktiv roll.

Det finns möjligheter för Sverige att dra nytta av arbetet inom EG på miljöområdet. Ett exempel på detta utgör det s.k. Seveso-direktivet om risker för större olyckor i samband med vissa industriella verksamheter, som antogs av EG:s råd år 1982 och som inte har någon direkt motsvarighet i Sverige. Vi kan också dra lärdomar av EG:s system för märkning resp. notifikation av nya kemikalier.

Ett möte mellan samtliga EFTA:s och EG:s miljöministrar och den kommissionsledamot som ansvarar för miljöfrågor ägde rum under nederländskt, danskt och svenskt ordförandeskap den 25-26 oktober 1987 i Nordwijk i Nederländerna i syfte att förstärka miljöarbetet i Västeuropa. Ministrarna beslöt att etablera ett närmare samarbete. Frågor om luftburna föroreningar, klimatförändringar, begränsning av miljörisker vid stora industri-anläggningar, marina föroreningar och åtgärder mot jordförstöring prioriterades. Man beslutade också att förbättra informationsutbytet beträffande sådana regleringar på miljöområdet som redan införts eller är under övervägande.

Vid mötet gjordes en kraftig markering av behovet av ökat samarbete mellan alla länder i Västeuropa i enlighet med Luxemburgdeklarationen från år 1984, som utgör grunden för EFTA-EG-samarbetet.

Man enades också om att möten med miljöexperter på hög nivå från medlemsländerna skall äga rum minst en gång per år. Vid behov skall också ytterligare ministermöten hållas. Samtidigt framhöll ministrarna att det förstärkta miljöarbetet mellan EFTA- och EG-länderna inte fick försvåra miljöarbetet i vidare europeiska och globala miljöforum.

Luxemburgdeklarationen nämner uttryckligen miljö som ett lämpligt samarbetsområde mellan EFTA och EG. Regeringen välkomnar de överenskommelser om starkare samarbete på miljöområdet som man enades om vid det nyssnämnda ministermötet i Nederländerna. Genom de förstärkta konsultationsförfarandena finns nu praktiska möjligheter att intensifiera samarbetet. Sverige har också därigenom fått potentiellt bättre möjligheter att påverka EG i många miljöfrågor. Det blir lättare att angripa miljöfrågorna i ett bredare perspektiv och inte se dessa enbart som handelsfrågor. Länderna inom Västeuropa prioriterar skilda miljöfrågor på olika sätt. I åtskilliga fall

är Sverige berett att gå betydligt längre i åtaganden än många andra länder. Det är emellertid angeläget att samverkan kommer till stånd så att man så långt möjligt kan undvika dubbelarbete och onödiga handelshinder.

11.3 Arbetsmiljö

Internationella arbetarorganisationens (ILO) verksamhet på arbetsmiljöområdet bedrivs huvudsakligen genom organisationens normarbete, dvs. genom utarbetande av internationella konventioner och rekommendationer samt modellföreskrifter. Av ILO:s 162 konventioner är 25 rena arbetsmiljökonventioner.

Inom ramen för bl.a. den *nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor* bedrivs ett viktigt samarbete på arbetsmiljöområdet. Detta arbete har pågått under lång tid och avser såväl tillsynsfrågor, inkl. föreskriftsarbete, som forskning och arbetstidsfrågor. För närvarande utreds också förut-sättningarna för en nordisk arbetsmiljökonvention.

Arbete med att förbättra arbetsmiljön har bedrivits i *EG:s regi* alltsedan den europeiska Kol- och stålgemenskapen (CECA) bildades år 1951. År 1974 beslöt Ministerrådet att förstärka verksamheten på arbetsmiljöområdet genom att inrätta en särskild trepartssammansatt Rådgivande kommitté för arbetsmiljöfrågor. År 1978 och år 1984 antogs EG:s första resp. andra handlingsprogram på arbetsmiljöområdet, och Kommissionen har helt nyligen presenterat ett nytt tredje program som i vissa avseenden innebär en "breddning" av EG:s verksamhet på området.

EG:s nuvarande bestämmelser på arbetsmiljöområdet gäller dels krav på maskiner, dels minimikrav beträffande miljön i olika avseenden (buller, exponering för olika ämnen osv.) på arbetsplatsen.

I enhetsakten fastslås det att medlemsstaterna skall sträva efter att harmonisera arbetsmiljövillkoren på en stadigt stigande nivå. I detta syfte skall minimiföreskrifter för miljön på arbetsplatsen kunna utfärdas med majoritetsbeslut. Detta sker vid sidan av harmoniseringen av bestämmelser för produkter enligt den nya harmoniseringsmetoden. Minimiföreskrifterna hindrar inte medlemsstaterna att upprätthålla eller införa strängare nationella regler. Enhetsakten förstärker därmed Gemenskapens befogenheter på detta område och ger också ny drivkraft åt EG:s strävanden att förbättra arbetsmiljön. EG:s arbetsmiljöpolitik har således fått en social dimension.

Sedan år 1984 finns en särskild skriftväxling mellan Sverige och EG-kommissionen om informationsutbyte och samarbete på arbetsmiljöområdet. Möten äger rum årligen mellan representanter för EG-kommissionen och svenska regerings- och myndighetsrepresentanter. Dessa överläggningar är mycket värdefulla, bl.a. genom att de ofta ger information om EG:s verksamhet på ett mycket tidigt stadium. Vid de senaste mötena har man behandlat bl.a. cancerframkallande ämnen, asbest, informationssystem för farliga produkter, personlig skyddsutrustning och arbete vid bildskärmar, fastställande av gränsvärden för kemikalier m.m., åtgärder på ergonomiområdet samt regler till skydd mot blodsmitta. För att underlätta det dagliga samarbetet med EG finns en arbetsmiljöattaché placerad vid den svenska delegationen i Bryssel.

På svensk sida har en genomgång inletts av de direktiv EG antagit som berör arbetsmiljön. Det kan konstateras att direktivet om asbest inte motsvarar de svenska kraven. De förslag till EG-direktiv som för närvarande förbereds enligt den nya harmoniseringsmetoden innebär inte några avgörande skillnader i skyddsstandard i förhållande till svenska bestämmelser. Läget beträffande EG:s maskindirektiv är dock oklart. Genom sitt samarbete med EG-kommissionen och inom det europeiska standardiseringsorganet CEN har dock svenska myndigheter god information om vilka punkter som kan vara kritiska t.ex. för tryckkärl, maskiner och personlig skyddsutrustning. I dessa fall överensstämmer de svenska synpunkterna väl med uppfattningen i vissa EG-länder.

Sammantaget verkar dock inte problemen med den nya harmoniseringsmetoden uppstå fortare och vara fler än att Sverige kan klara av dem allt eftersom de uppstår. Utgångspunkten bör vara att svenska tillämpningsförfattningar för produkter som berörs av den nya harmoniseringsmetoden så långt som möjligt harmoniseras med EG-reglerna så att onödiga handelshinder inte uppstår. Enskilda EG-länder har som tidigare nämnts medgettts rätt att tillämpa strängare arbetsmiljöregler än de direktiv som antagits enligt den nya harmoniseringsmetoden, om detta anses nödvändigt bl. a. med hänsyn till människors liv och hälsa. Sverige måste i samarbetet med EG också förbehålla sig rätten att utfärda de arbetsmiljöregler som anses nödvändiga för att säkerställa medborgarens liv och hälsa. Den nuvarande samverkan med arbetsmarknadens parter måste också kunna bibehållas.

Man kan också konstatera att Sverige kan dra nytta av arbetsmiljöarbetet inom EG. Det nyssnämnda s.k. Sevesodirektivet har t.ex. gett ledning i föreskriftsarbetet även på arbetsmiljöområdet. När regelarbete pågår samtidigt inom EG och i Sverige, kan givetvis erfarenheter från de aktuella EG-projekten användas i de svenska projekten och vice versa. Exempel på områden där sådana parallella regelprojekt för närvarande bedrivs är personlig skyddsutrustning resp. mikroorganismer i arbetslivet. EG:s arbete med direktivförslaget avseende enkla serietillverkade tryckkärl enligt den nya harmoniseringsmetoden, har givit upphov till ett värdefullt erfarenhets- och kunskapsutbyte. Arbetet har nära följts från svensk sida. Det kan noteras att arbetarskyddsstyrelsen gjort bedömningen att en svensk anpassning till EG-direktivets tekniska krav i huvudsak skulle innebära skärpningar av de svenska reglerna.

Ett annat exempel på verksamhet av intresse för svenskt vidkommande är det arbete man inom EG bedriver för att ta fram utbildningsprogram på arbetsmiljöområdet för "särskilda riskbranscher". Hittills har man härvid inriktat sig på fiske-, jordbruks- och byggsektorerna.

En samordning mellan Sverige, EFTA-länderna och EG bör i största möjliga utsträckning ske inom ramen för internationella organisationer och standardiseringsorgan, genom nordiskt samarbete, samt bilateralt med EG inom ramen för vårt arbetsmiljöavtal. Vid sidan av de arbetsmiljöregler som utfärdas av svenska myndigheter regleras arbetsmiljöförhållanden också genom kollektivavtal om arbetsmiljö, företagshälsövård etc. mellan arbetsmarkna-

dens parter. Möjligheterna att träffa sådana kollektivavtal kan ev. påverkas genom en ökad integration mellan Sverige och EG. Medbestämmandefrågor behandlas också i avsnittet om arbetsmarknadspolitiska frågeställningar (avsnitt 13.4).

11.4 Konsumentpolitik

I vid mening har de flesta samhällsfrågor en konsumentpolitisk sida genom att de berör konsumenternas situation. Det gäller språk- och hälsofrågor, skolfrågor, miljöfrågor, regionalpolitiska frågor osv. I vissa länder ges begreppet också denna innebörd. I Sverige har vi däremot brukat avgränsa ämnesområdet för vad som kan kallas det egentliga konsumentskyddet till de problem som hänger samman med konsumenternas användning av varor, tjänster och andra nyttigheter som bjuds ut på den privata marknaden eller på marknader som arbetar enligt liknande principer.

Till de viktiga inslagen i konsumentpolitiken i Sverige hör att stödja hushållen i deras resursanvändning, att påverka företagen att anpassa sin verksamhet efter konsumenternas behov, att genomföra undersökningar av varor och tjänster och verka för att farliga och otjänliga varor och tjänster försvinner från marknaden, att verka för att företagens marknadsföring och säljvillkor är godtagbara och att konsumenterna får tillräcklig information om marknaden, liksom att främja undervisning, utbildning och forskning på området.

I ett internationellt perspektiv är det i första hand två frågor som står i fokus för svenskt vidkommande, nämligen dels att skydda konsumenterna från farliga varor (tjänster), dels att skydda deras ekonomiska intressen. Allt eftersom rörligheten över gränserna för varor och tjänster ökar får dessa aspekter ökad praktisk betydelse.

Ett internationellt samarbete på konsumentområdet förekommer på flera plan. Inom *OECD* arbetar den konsumentpolitiska kommittén med projekt som bl.a. syftar till att skapa enhetliga normer för konsumentskyddet i olika avseenden. Inom *Europarådet* har vissa konsumentfrågor behandlats. På ett nordiskt plan verkar *Nordiska ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor* – under Nordiska ministerrådet – för ett fortlöpande informationsutbyte och harmoniseringsarbete. Vidare bör nämnas att den privata *International Organisation for Consumer Unions (IOCU)* bedriver en verksamhet på konsumentområdet på ett internationellt plan, som syftar till att bl.a. motverka farliga produkter och åstadkomma förbättrad information. Organisationen lägger tonvikten på att förbättra konsumenternas ställning i tredje världen i grundläggande avseenden.

Harmoniseringssträvandena inom *EG* avser numera också konsumentpolitiken. I vitboken görs uttalanden även på detta område.

Konsumentfrågorna fick i början av 1970-talet en mer framträdande plats i *EG:s* arbete. *EG:s* råd antog år 1975 ett konsumentpolitiskt program med fem huvudpunkter, nämligen rätten till skydd av hälsa och säkerhet, rätten till skydd av ekonomiska intressen, rätten till reklamation och skadestånd, rätten till information och utbildning samt rätten till representation och konsultation.

År 1981 antog Rådet ett andra konsumentpolitiskt program. Ökad tonvikt lades vid priset på varor och tjänster samt kvaliteten på offentliga och privata tjänster. Enligt programmet skulle man i ökad utsträckning söka uppnå de angivna målsättningarna genom frivilliga överenskommelser mellan producenter och konsumenter.

Flertalet direktiv som under åren har utfärdats på konsumentskyddsområdet har haft karaktär av *minimidirektiv*, dvs. direktiv för t.ex. lägsta godtagbara standard, men där det överlämnas till medlemsländerna att anta strängare regler. Utgångspunkten för överväganden att utfärda minimidirektiv har varit tanken att EG-åtgärder inte uteslutande syftar till borttagande av handelshinder utan även till en balanserad ökning av levnadsstandarden i hela Gemenskapen. I sammanhanget kan noteras att även USA har konsumentskydds lagar som uttryckligen förbehåller delstaterna att utfärda lagar på området som går längre än den federala lagen.

I linje med de konsumentpolitiska programmen av år 1975 och år 1981 antog Rådet den 23 juni 1986 en resolution rörande "den framtida inriktningen av EG:s politik för skydd och befordran av konsumentintressen". Resolutionen anknyter till Kommissionens skrivelse till Rådet av den 23 juli 1985, i vilken Kommissionen föreslår en rad åtgärder på konsumentskyddsområdet och en tidtabell för dessas genomförande. Kommissionens skrivelse är att se som ett tillägg till vitboken. Åtskilliga av vitbokens förslag har också konsumentpolitiska aspekter. Den möjlighet att fatta majoritetsbeslut om harmonisering av lagstiftning som infördes genom enhetsakten kan också komma att beröra konsumentområdet. Medlemsländerna kommer i dessa fall ha möjlighet att på vissa villkor göra avsteg från de gemensamma reglerna när det gäller produktsäkerhetskrav, men inte från de regler som gäller skydd av konsumenternas ekonomiska och juridiska intressen.

Genom att det på politisk nivå endast skall slås fast väsentliga säkerhetskrav, innebär direktiv enligt den nya modellen ett större ansvar för standardiseringsorganen CEN och CENELEC. Inom Gemenskapen pågår en diskussion mellan EG-kommissionen och konsumentorganisationer om hur konsumentinflytandet i standardiseringsorganisationerna kan förstärkas. I denna diskussion har även EFTA-länderna inbjudits att delta. Ett problem i sammanhanget är att endast en del av medlemsländerna idag har ett organiserat konsumentinflytande i de nationella standardiseringsorganisationerna.

Ett direktivförslag som uppmärksammats på konsumentområdet gäller *leksakers säkerhet*. Konsumentverket deltar i pågående standardiseringsarbete i CEN. Projektet har samband med ett arbete inom OECD:s konsumentpolitiska kommitté, i vilket Sverige tagit aktiv del. Direktivet väntas bli antaget under år 1988. Under de närmaste åren kan även förväntas förslag till direktiv om bl.a. produkter avsedda för små barn, sportartiklar och barnskyddande förslutningar.

I juli 1985 antogs ett direktiv rörande *produktansvar*. Enligt detta skall tillverkaren bära ett strikt ansvar för såväl person- som sakskador som vållas av en defekt hos produkten. Direktivet undantar utvecklingskostnaderna från ansvaret, men det står varje land fritt att låta också dessa omfattas. Varje land har vidare rätt att sätta ett tak för den totala skadeståndsskyldigheten.

Ett problem är att den harmonisering som nu sker inom EG på produktansvarsområdet kan komma att verka diskriminerande gentemot svenska exportörer, bl.a. genom att tillverkaren bär ansvaret för produkter som tillverkas inom EG, medan importören bär ansvaret för produkter från andra länder. Diskussioner om bl.a. detta pågår mellan EFTA och EG.

I Rådets konsumentpolitiska resolution år 1986 berörs även frågan om en *generell produktsäkerhetspolitik*. I Kommissionens skrivelse till rådet den 8 maj 1987 framhålls att ett generellt produktsäkerhetsdirektiv, med skyldighet för tillverkare, importörer och handlare att endast tillverka och saluhålla produkter som är säkra, skulle komplettera den nya harmoniseringsmetoden och produktansvarsdirektivet och säkerställa genomförandet av den inre marknaden. Samtidigt diskuteras skaderapporteringsfrågor och möjligheter att inrätta en produktsäkerhetskommitté med övervakningsfunktion och rätt att ingripa mot farliga produkter. Ett förslag till produktsäkerhetsdirektiv är under utarbetande.

På det *ekonomiska* konsumentskyddsområdet har tidigare direktiv antagits i fråga om vilseledande reklam och hemförsäljning. Aktuella förslag rör paketresor och oskäligen kontraktvillkor. Andra frågor som aviseras i en skrivelse den 23 juli 1985 från Kommissionen är ränteberäkning vid konsumentkrediter, reklam, elektroniska betalningsmedel och garantigivning.

Det planeras även initiativ ifråga om konsumentinformation och konsumentutbildning.

Svenska överväganden

Inom *EFTA* har Sverige nyligen tagit initiativ till skapande av en konsumentpolitisk kommitté. En sådan skulle bl.a. kunna studera utvecklingen inom EG från konsumentpolitiska utgångspunkter.

Sedan år 1980 har *Sverige och EG-kommissionen* ett regelbundet informationsutbyte om konsumentfrågor enligt en särskild skriftväxling. Möten hålls årligen. En rad områden har angetts vara av särskilt gemensamt intresse, däribland produktsäkerhet och produktnormer, produktansvar, reklam och prisinformation.

Det är uppenbart att utvecklingen inom EG på produktsäkerhetsområdet kommer att ha den största betydelse även för de svenska konsumenterna redan på grund av det samarbete som sker mellan EG- och EFTA-länder i standardiseringsorganen CEN och CENELEC. Det är en naturlig utgångspunkt för Sverige att sträva efter högsta säkerhet, även om det inte är givet att Sverige på alla områden som rör konsumentprodukter nu har de bäst genomtänkta säkerhetsnormerna. Det är i detta sammanhang nödvändigt att Sverige, helst i nordisk samverkan, aktivt engagerar sig i det europeiska standardiseringsarbetet och att även konsumenternas intresse beaktas. Det förtjänar att nämnas att Nordiska ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor planerar att under år 1988 genomföra ett projekt som syftar till att utveckla olika samarbetsmodeller för att uppnå samnordiska ställningstaganden till sådana åtgärder i EG som avser produktsäkerhet och produktinformation.

Den svenska bedömningen är att harmoniseringsarbetet inom EG på pro-

duks säkerhetsområdet kan komma att innebära att det i vissa hänseenden uppställs lägre säkerhetskrav inom Gemenskapen än dem som i dag gäller i Sverige. Det är därför angeläget att Sverige engagerar sig i det västeuropeiska samarbetet på detta område. När det gäller främst ekonomiskt konsumentskydd har hittills givna EG-direktiv i allmänhet haft karaktär av minimidirektiv. I den mån direktiv även enligt den nya harmoniseringsmetoden ges en sådan form, bör den svenska regleringen på området i sina huvuddrag inte utgöra något problem. I det motsatta fallet kan det däremot bli aktuellt med anpassning.

11.5 Motorfordonsbestämmelser

Inom ramen för *FN:s ekonomiska kommission för Europa* (ECE) finns en överenskommelse som syftar till enhetliga regler för typgodkännande av motorfordon och till ömsesidigt erkännande av sådana godkännanden. Till överenskommelsen har fogats för närvarande mer än 70 reglementen som behandlar var sitt fordonstekniskt område. Varje land anger vilka reglementen man önskar tillämpa.

Till en början baserades *EG:s verksamhet* främst på ECE-reglementen, men senare har EG kommit att ligga före och ofta styra ECE:s verksamhet. För närvarande gäller inom EG mer än 40 direktiv för olika fordonskomponenter m.m., främst för bilar. Dessa ställer upp tekniska kravnivåer och krav på dimensioner samt i många fall också krav beträffande provningsmetoder och typgodkännande för resp. komponent.

Fortfarande saknas EG-direktiv på tre områden (vindrutor, däck och fordonsvikter) innan man enats om den "harmoniserade EG-bilen". Härtill skall också läggas de skillnader i fråga om bilavgasbestämmelser som jag tidigare redogjort för. Förslag till ett gemensamt EG-system för typgodkännande av ett helt fordon föreligger sedan år 1970. Detta har dock ännu inte antagits.

En avgörande orsak till att de kvarvarande direktiven hålls tillbaka och typgodkännandesystemet ännu inte har kunnat tillämpas är att EG-länderna sinsemellan inte har kunnat komma överens om villkoren för att tredje länders produkter skall få tillträde till typgodkännandesystem för t.ex. bilar.

EG:s direktiv om fordonskomponenter innebär samma villkor för godkännande av komponenter, oavsett om de har tillverkats i ett EG-land eller ett annat land. EG:s ramdirektiv kan däremot komma att få en helt annan effekt. Det kan innebära att man undanröjer tekniska handelshinder enbart mellan EG-länderna och ger dessa en stor gemensam hemmamarknad. Det är oklart vilka villkor som kan komma att ställas på fordon som produceras utanför EG.

Svenska överväganden

De ekonomiska konsekvenserna skulle kunna bli avsevärda om svensk bilindustri ställs utanför det förenklade typbesiktningsförfarande som ramdirektivet innebär för EG:s fordonstillverkare. Det kan innebära att svensk in-

dustri i fortsättningen blir hänvisad till att söka godkännande i var och en av EG:s medlemsstater och att detta bara skulle vara giltigt i resp. stat. Detta skulle innebära en mycket påtaglig konkurrensnackdel i jämförelse med konkurrenterna inom EG genom att proceduren tar längre tid och medför större kostnader än för EG-företagen.

Den nuvarande ordningen innebär också risk för onödigt parallellarbete mellan EG och svenska myndigheter. Den bristande samordningen mellan vårt och EG:s arbete innebär inom vissa områden, där vi ligger långt framme (t.ex. bilbälten, biomekanik och synbarhet m.m.), att forsknings- och utredningsresultat från Sverige inte beaktas vid beslutsfattandet i Bryssel. Därigenom kan utvecklingen av trafiksäkerheten försenas både inom EG och i övriga länder. Ett samarbete bör därför eftersträvas.

11.6 Elbestämmelser

Sedan länge pågår ett omfattande internationellt standardiseringsarbete, främst inom den *Internationella elektrotekniska kommissionen*, IEC. På 1970-talet tillkom det europeiska standardiseringsorganet *CENELEC* där både EG- och EFTA-länderna är representerade. Som ett resultat av detta arbete finns det nu internationella eller europeiska standarder för bl.a. de allra flesta hushållsapparater och enklare verktyg m.m. Härutöver finns flera överenskommelser, både inom en större länderkrets och särskilt mellan de nordiska länderna, som syftar till att underlätta provningen av elektrisk materiel. Vissa av dessa överenskommelser innebär att märkning av en godkänd produkt automatiskt gäller i övriga länder, andra att utländska provningsresultat utnyttjas vid nationellt godkännande.

Det centrala elementet i *EG:s regler* om elektrisk materiel är det s.k. lågspänningsdirektivet från år 1973. Detta gäller bl.a. för i stort sett all elektrisk materiel avsedd för vanlig hushållsström.

Direktivet bygger på principen "hänvisning till standard". Det uppställer som krav för att en produkt skall få saluföras att denna uppfyller elva allmänt formulerade säkerhetsmål. Alla produkter som uppfyller dessa säkerhetskrav skall få säljas utan krav på obligatorisk förhandskontroll. Produkter förutsätts uppfylla dessa säkerhetsmål när de har tillverkats i enlighet med standarder från *CENELEC*. Detta kan bekräftas genom märke, certifikat eller en deklaration av tillverkaren. När inga europeiska standarder finns, kan nationell standard tillämpas. Även produkter som inte överensstämmer med standarder får säljas om de uppfyller säkerhetsmålen. Det behövs då ett särskilt intyg att så är fallet.

Varje land avgör hur och i vilken utsträckning det skall ske en kontroll på marknaden av hur säkerhetsmålen uppfylls. Omfattningen av marknadskontrollen varierar avsevärt mellan EG:s medlemsländer.

Vid sidan av lågspänningsdirektivet har EG utfärdat särskilda direktiv om kontroll av explosionsskyddad elektrisk materiel, elektromedicinsk utrustning och radiostörning.

I april 1984 aktualiserade EG frågan om EFTA-länderna skulle vara beredda att anpassa sina regler till en ordning som var likartad med principerna i lågspänningsdirektivet. Bakgrunden var att det var lättare för EFTA-län-

derna att exportera till EG, där det inte finns någon obligatorisk förhandskontroll, än vice versa. Schweiz, Österrike och Norge har bestämt sig för att i princip anpassa sig till lågspänningsdirektivet i EG.

Svenska överväganden

Enligt energiverkets föreskrifter gäller för närvarande provningsplikt för i huvudsak elektrisk materiel för hem och hushåll och installationsmateriel för lågspänning. Kontrollen utförs vid Svenska Elektriska Materielkontrollanstalten AB (SEMKO).

En svensk anpassning till principerna i lågspänningsdirektivet har utretts av elmaterielutredningen (Ds I 1986:1) som har föreslagit ett system i huvudsak baserat på lågspänningsdirektivet.

Betänkandet har remissbehandlats och enligt vad jag inhämtat kommer industriministern tillsammans med energi- och miljöministern att i början av år 1988 föreslå en ny svensk kontrollordning för elektrisk materiel som i stora drag innebär följande.

All elektrisk materiel ska överensstämma med nationella säkerhetsföreskrifter, vilka redan i dag huvudsakligen är baserade på harmoniserade europeiska och internationella standarder. Materiel som överensstämmer med krav i en svensk standard förutsätts uppfylla kraven i de nationella säkerhetsföreskrifterna. Det åligger tillverkaren eller importören att antingen genom övertakad egen kontroll eller genom ett certifieringsorgan få bestyrkt att produkterna uppfyller de svenska kraven. För en stor grupp av elektrisk materiel ersätts förhandsgodkännande med registrering som villkor för marknadsföring. Marknadsföring av registreringspliktig materiel skall tillåtas när registrering har skett, dvs. i omedelbar anslutning till att erforderliga dokument har mottagits av registreringsorganet. Förhandsgodkännande kommer endast att krävas för en liten grupp högriskprodukter.

Vidare skall elektrisk materiel, som inte överensstämmer med svensk standard, godkännas av SEMKO.

11.7 Livsmedelsbestämmelser

Arbete med standardisering av livsmedel pågår inom ett antal internationella organisationer bl.a. *FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation* (FAO) och *Världshälsorganisationen* (WHO), som har ett gemensamt program för standardisering av livsmedel. Dessa standarder har samlingsnamnet *Codex Alimentarius*, och övriga organisationer anknyter till dem. Även EG anknyter till dem. Vid sidan av *Codex Alimentarius* pågår standardiseringsarbete på enskilda punkter inom bl.a. *FN:s ekonomiska kommission för Europa* (ECE), *OECD*, *Europarådet* och den *Internationella standardiseringsorganisationen ISO*.

EG har hittills strävat efter att harmonisera de bestämmelser som finns i medlemsländernas lagstiftning. Det gäller såväl väsentliga hälsobestämmelser (t.ex. tillåtna tillsatser), som bestämmelser om vilka beteckningar som får användas för olika produkter (t.ex. choklad), produkters sammansättning, förpackningsstorlek etc. I praktiken har arbetet gått trögt. Mindre än hälften av de planerade direktiven har förverkligats.

EG-kommissionen har föreslagit ett nytt tillvägagångssätt som innebär att EG-lagstiftningen om livsmedel skall inskränkas till sådant som avser skydd av människors hälsa, medan konsumentintressena i andra avseenden skall tillgodoses genom krav på märkning. Rådsdirektiven skall enbart ange de grundläggande hälsokriterierna, inte hur de skall uppnås.

Svenska överväganden

I vissa avseenden har Sverige längre gående krav än EG ifråga om livsmedelsbestämmelser. Inom EG intensifieras dock arbetet med att kontrollera produktion och saluförande av livsmedel.

Sverige ser positivt på möjligheterna att harmonisera de svenska reglerna med EG:s. Arbetet kommer dock att bli tidskrävande, och förutsättningarna att nå resultat varierar. Stora grupper av bestämmelser kan betecknas som i stort problemfria, och inom dessa kan snabba harmoniseringsresultat vara möjliga. Beträffande de regler som rör hälsoaspekter, t.ex. avseende material som kommer i kontakt med livsmedel, samt analys och provtagningsmetoder, bedöms i vissa fall inga allvarliga problem behöva uppstå vid en harmonisering. På andra punkter uppvisar den svenska lagstiftningen väsentliga avvikelser från EG-direktiven, men skillnaderna bedöms ändå inte utgöra absoluta hinder för harmonisering på sikt.

Beträffande den stora grupp av bestämmelser som tar sikte på redlighet i handeln bedöms också svårigheter uppstå, bl.a. beträffande märkningsbestämmelser. Det finns också andra grupper av bestämmelser som skiljer sig mycket från svensk lagstiftning på vissa för oss väsentliga punkter. Det gäller bl.a. förslag till direktiv om att inte tillåta produkter med en sammansättning som traditionellt förekommer i Sverige (t.ex. spädbarnsvällingar).

11.8 Läkemedel

Nordiska läkemedelsnämndens uppgift är bl.a. att verka för en harmonisering av läkemedelslagstiftning och administrativ praxis i Norden. På många områden har arbetet resulterat i gemensamma nordiska riktlinjer.

EFTA har på läkemedelsområdet tagit initiativ till två överenskommelser i vilka även vissa EG-länder deltar. Den ena är den s.k. läkemedelskonventionen till vilken 14 länder anslutit sig. Denna innebär att myndigheterna kan begära inspektionsprotokoll över läkemedelstillverkning i de andra staterna. Därmed behöver de inte sända en inspektör utomlands varje gång man önskar mer kunskap om en utländsk tillverkare. Den andra överenskommelsen är det s.k. PER-scheme (Pharmaceutical Evaluation Reports) som syftar till utbyte av registreringsprotokoll som upprättats av resp. lands myndighet. Detta utbyte underlättar registreringsarbetet för de deltagande länderna.

EG har gjort stora insatser för att harmonisera registreringsförfarandet på läkemedelsområdet. Man har lyckats uppnå överensstämmelse mellan medlemsstaternas nationella licensprocedurer och enhetlighet i de krav som staterna uppställer beträffande analys samt farmakologisk, toxikologisk och klinisk prövning av läkemedel. Sålunda behöver inte prover och kontroller upprepas vid samtidig registrering av ett läkemedelspreparat i flera EG-län-

der. Ett enklare registreringsförfarande – enligt den s.k. multi state-proceduren – möjliggör även en registrering inom två eller flera medlemsstater. Enligt detta förfarande skall ett godkännande av en stat under vissa förutsättningar accepteras av en annan stat inom EG.

Svenska överväganden.

Sverige har en stark ställning i det läkemedelssamarbete som sker via EFTA och till vilket flera enskilda EG-länder är anslutna. Ett ökat samarbete med EG och EG-länder bör för närvarande i första hand ske via EFTA, vilket ger Sverige och Norden en starkare ställning än ett ensidigt svenskt närmande till EG. Ett utökat samarbete mellan EG och EFTA på läkemedelsområdet i syfte att harmonisera krav och värderingar bör prioriteras.

11.9 Byggprodukter

Ett viktigt arbete utförs i *Nordiska Kommitén för Byggbestämmelser* som har utarbetat riktlinjer för bestämmelser på många ämnesområden. Det finns också nordiska avtal om ömsesidigt erkännande av provningsresultat.

Inom *FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE)* sker ett arbete som under senare år koncentrerats på s.k. modellföreskrifter med väsentliga krav, som ECE-länderna kan utnyttja i nationella föreskrifter, samt till förslag om överenskommelse om ömsesidigt godkännande av nationellt godkända produkter.

EG-kommissionen framlade år 1987 ett förslag till direktiv om harmonisering av medlemsstaternas lagar m.m. rörande byggmaterial. Förslaget bygger i flera avseenden på den nya harmoniseringsmetoden. Det innebär att man i övergripande termer fastställer de grundläggande krav som skall gälla för byggnader.

En produkt förutsätts uppfylla de grundläggande säkerhetskraven om den uppfyller harmoniserad europeisk standard eller har genomgått ett europeiskt godkännandeförfarande. En sådan produkt skall efter tillverkningen genomgå en kontroll av t.ex. ett certifieringsorgan eller tillverkaren beroende på produkt. Därefter får den förses med ett EG-märke och skall ha tillträde till hela EG-marknaden.

I ett andra steg kommer man att utarbeta tekniska dokument som preciserar säkerhetskraven och som blir styrande för standardiseringsarbetet, t.ex. s.k. Eurocodes.

Svenska överväganden

De svenska föreskrifterna är så långt möjligt uttryckta som funktionskrav på den färdiga byggnaden. Inom denna ram kan byggherren fritt välja material, arbetsutförande samt tekniska lösningar och metoder. På så sätt utgör de samhälleliga byggbestämmelserna inget hinder för den tekniska utvecklingen.

EG:s princip att koncentrera harmoniseringsarbetet till väsentliga krav rörande säkerhet, hälsa och miljö överensstämmer med den linje som Sve-

rige följt i bygglagstiftningen och i det internationella samarbetet. Det är skillnader mellan bindande krav i nationella föreskrifter som utgör de mest svårforcerade tekniska handelshindren. Om harmoniseringsarbetet koncentreras till dessa behöver svenska myndigheter inte engagera sig i tekniskt detaljarbete beträffande olika produkter.

Sverige bör i samarbete med övriga EFTA-länder sträva efter en ordning där svenska synpunkter kan påverka utformningen av EG-direktiv och Eurocodes. I fråga om EG-direktiv kan detta ske genom regelbundna överläggningar med EG. I fråga om Eurocodes kan detta ske genom att EFTA får möjlighet att följa och påverka Eurocodearbetet och genom ECE:s arbete med modellföreskrifter. Sverige bör också verka för att certifierings- och kontrollfrågorna löses i samarbete mellan EFTA och EG.

Det internationella samarbete som äger rum på det ekonomiska och monetära området är av stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen i enskilda länder, inte minst för ett litet och utrikeshandelsberoende land som Sverige.

I följande kapitel behandlas inledningsvis internationellt ekonomisk-politiskt samarbete på det makroekonomiska området. Sedan behandlas frågor som rör liberaliseringen av kapitalrörelser. Den internationella handeln med finansiella tjänster som har fått allt större betydelse diskuteras därefter. Slutligen berörs diskussionerna om att göra skattesystemen i olika länder mer enhetliga.

12.1 Ekonomisk politik

Internationellt ekonomisk-politiskt samarbete kan bl.a. syfta till att förbättra förutsättningarna för hög ekonomisk tillväxt och låg inflation i världsekonomin, att stabilisera växelkurser och att utjämna obalanser mellan olika länder. Viktiga beståndsdelar i detta samarbete är utbyte av information om och diskussion av den ekonomiska utvecklingen och politiken. I centrum för intresset står de mekanismer som binder samman de olika ekonomierna. Syftet med samarbetet är bl.a. att vederbörlig hänsyn skall kunna tas till de internationella återverkningarna av olika länders ekonomisk-politiska åtgärder.

Samarbetet har en något mer konkret form på det monetära och valutapolitiska området. Samarbetet på detta plan kan bl.a. omfatta avtal om hantering av växelkurserna, interventioner på valutamarknaden och om ömsesidiga krediter.

Många av dessa frågor har en sådan karaktär att det krävs en global ansats. Internationellt ekonomisk-politiskt samarbete av detta slag sker också i ett flertal världsomfattande *internationella fora*. Hit hör organisationer som Internationella Valutafonden (IMF), som bl.a. har till uppgift att övervaka det internationella valutasystemet, och Världsbanken, som främst förser utvecklingsländer med långfristigt kapital för infrastrukturella investeringar. I den västliga samarbetsorganisationen OECD deltar 24 industriländer i diskussioner om den ekonomiska utvecklingen och om den ekonomiska politikens utformning.

De största industriländerna träffas också i mindre grupper som G5, G7 samt G10¹. Här diskuteras utformningen av den ekonomiska politiken, valutafrågor m.m. I alla dessa institutioner är västeuropeiska länder representerade.

Någon heltäckande västeuropeisk organisation för ekonomisk-politiskt samarbete finns inte, utan detta sker i olika grupperingar – främst inom Norden, EFTA och EG.

¹ G5 består av Förenta staterna, Japan, Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike och Storbritannien. G7 består av nämnda länder samt Canada och Italien. G10 inkluderar dessutom Belgien, Nederländerna, Schweiz och Sverige. Den nordiska handlingsplanen, som antogs år 1985, kan nämnas som ett exempel på ett mera konkret åtgärdsinriktat nordiskt samarbete.

Inom ramen för det *nordiska samarbetet* möts de nordiska finansministrarna regelbundet två à tre gånger per år då den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken samt andra frågor av gemensamt intresse diskuteras. Dessutom finns en särskild nordisk överenskommelse om information på det valutapolitiska området. Inför möten i internationella fora äger regelbundet diskussioner i den nordiska kretsen rum bl.a. i syfte att nå gemensamma ståndpunkter.

EFTA är en handelspolitisk sammanslutning. Samarbetet mellan EFTA-länderna har därför sin tyngdpunkt på det handelspolitiska området men diskussioner äger också rum om mer allmänekonomiska frågor i en särskild ekonomisk kommitté. Här träffas man två gånger om året och utbyter information om den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politikens inriktning i medlemsländerna och i omvärlden.

Ett mer formaliserat ekonomisk-politiskt samarbete äger rum inom *EG*. Romfördragets bestämmelser på området anger att medlemsländer skall betrakta utformningen av sin konjunkturpolitik och valutapolitik som en gemensam angelägenhet för Gemenskapen. Samordningen skall syfta till att uppnå en stabil utveckling av medlemsländernas betalningsbalanser och valutor vid hög sysselsättning och låg inflation. Genom enhetsakten har ekonomisk och social sammanhållning mellan Gemenskapens olika regioner sedermera lagts till de övriga målen för den ekonomisk-politiska samordningen. I Romfördraget fastläggs i vida termer en procedur för hur denna samordning skall komma till stånd.

Formuleringarna i fördraget är dock inte av sådant slag att Gemenskapens organ kan fatta bindande beslut om den ekonomiska politikens utformning i det enskilda medlemslandet. I det s.k. konvergensbeslutet från år 1974 har procedurerna för den ekonomisk-politiska samordningen givits fastare former. Härigenom föreskrivs en skyldighet till regelbundet samråd som skall resultera i riktlinjer för den ekonomiska politiken i medlemsländerna. Dessa procedurregler har emellertid inte haft den betydelse som man ursprungligen hoppats.

Störst betydelse för den ekonomisk-politiska samordningen inom *EG* har i stället samarbetet på det monetära och valutapolitiska området kommit att få. Sedan Bretton Woods-systemet, som var ett globalt system med fasta växelkurser, brutit samman i början av 1970-talet, etablerades det s.k. ormsamarbetet på växelkursområdet där även vissa icke *EG*-medlemmar deltog. Det europeiska monetära systemet, *EMS*, som år 1979 avlöste ormsamarbetet syftar till att etablera ett närmare monetärt samarbete för att uppnå en zon med stabila valutor i Europa och skall jämte andra instrument främja en balanserad allmän ekonomisk utveckling inom *EG*. *EMS*-samarbetet regleras genom ett separat avtal mellan centralbankerna men har sedermera blivit traktatfäst genom enhetsakten.

EMS-samarbetet vilar på tre hörnstenar: bildandet av en europeisk valutaenhet (*ECU*), växelkursmekanismen (*ERM*) samt särskilda kreditbestämmelser. *ECU* beräknas som ett vägt genomsnitt av alla *EG*-länders valutor (utom de senast anslutna medlemsländernas, Spanien och Portugal) och utgör räkneenhet och värdemätare i systemet. Tillgångar i *ECU* kan också användas för betalningar mellan centralbankerna i *EMS*. *Växelkursme-*

nismen bygger på fastställda bilaterala pariteter mellan de valutor som deltar i samarbetet och pariteter till ECU. De brittiska, grekiska, spanska och portugisiska valutorna står tills vidare utanför denna del av EMS-samarbetet. *Kreditbestämmelserna* omfattar olika låneformer, från korta krediter för valutainterventioner till medelfristigt finansiellt stöd kopplat till villkor för den ekonomiska politiken.

Av betydelse för samordningen av EG-ländernas ekonomiska politik är utvecklingen i riktning mot ökad frihet för kapitalrörelser. Frihet för kapitalrörelser ställer ökade krav på samordning av den ekonomiska politiken, i synnerhet penningpolitiken, om en stabil utveckling på valutaområdet samtidigt skall kunna upprätthållas.

När man i EG:s vitbok argumenterar för fria kapitalrörelser menar man att dessa skall främja en effektiv resursallokering. Riskerna för att kortfristiga kapitalflöden skulle äventyra valutastabiliteten minimeras om den ekonomiska utvecklingen är någorlunda likartad i berörda länder. Ett förstärkt ekonomisk-politiskt samarbete uppfattas därför som en viktig förutsättning för fria kapitalrörelser.

EG- och EFTA-länderna har upprätthållit kontakter i ekonomiska frågor bl.a. genom informella ad hoc-samtal mellan experter från EFTA-länderna och EG-kommissionen om aktuella frågor. Enligt beslut från hösten 1985 skall dylika kontakter äga rum regelbundet. Experterna skall inrikta sitt arbete på att identifiera åtgärder för att bekämpa arbetslösheten samt främja ekonomisk tillväxt och monetär stabilitet.

Svenska överväganden

Sverige eftersträvar en hög ambitionsnivå för internationellt ekonomisk-politiskt samarbete och verkar aktivt för en bättre samordning och adekvat inriktning av den ekonomiska politiken. Tyngdpunkten för detta engagemang ligger i OECD och i IMF. De senaste årens arbete inom ramen för dessa organisationer på att stärka den multilaterala övervakningen av medlemsländernas ekonomiska politik och utveckling har därvid tillmätts särskild betydelse.

Som medlem i EFTA deltar Sverige aktivt i diskussioner i organisationens ekonomiska kommitté. Sedan år 1977 har Sverige också årligen informella diskussioner med EG-kommissionen rörande ekonomiska frågor. I dessa samtal, som främst rör kort- och medelfristiga konjunkturutsikter och valutafrågor, deltar finansdepartementet och riksbanken.

Vad gäller mer formellt samarbete har detta främst tagit sig uttryck i det tidigare svenska deltagandet i det s.k. ormsamarbetet. Sverige deltog i detta samarbete, som fungerade på i princip samma sätt som det nuvarande valutakurssamarbetet inom EMS, under tiden 1973–1977. Förutom de ursprungliga sex EG-länderna deltog också bl.a. Danmark och Norge. Sedan kurs-samarbete inom ramen för EMS startade år 1979 har man där diskuterat möjligheten att låta länder utanför EG delta i samarbetet, men hittills har detta inte aktualiserats.

Den svenska växelkurspolitiken, där kronans kurs knyts till ett genomsnitt av omvärldens valutakurser, den s.k. korgen, fungerar bra. Det har också

ansetts viktigt för vår trovärdighet att ändringar ej företas i korgens konstruktion. Vår kurspolitik gör att Sverige i betydligt mindre utsträckning påverkas av de stora kast som sker i kurserna mellan de stora internationella valutorna. Svenska kronan påverkas heller inte av de periodvis återkommande spekulationerna om kursjusteringar inom EMS. Av dessa olika skäl har Sverige valt att inte söka någon form för anknytning till EMS.

Sverige deltar emellertid i det löpande informationsutbyte om utvecklingen på valutamarknaderna som hålls mellan centralbankerna i EMS-länderna i vilket även centralbanker i ett antal andra industriländer medverkar. Vidare deltar riksbanken i de möten som hålls mellan centralbankerna inom ramen för G 10 i anslutning till månadsmötena i Bank of International Settlements (BIS).

12.2 Kapitalrörelser

Utvecklingen mot ökad liberalisering av kapitaltransaktioner har intensifierats under 1980-talet. Det internationella samarbetet på kapitalliberaliseringsområdet sker främst inom OECD, som arbetar för en generell utvidgning av medlemsländernas liberaliseringsförpliktelser. Åtskilliga medlemsländer har helt avvecklat sina valutaregleringar. Den lägsta gemensamma liberaliseringsgraden i OECD-området kan sägas vara att full frihet nåtts för de kapitalrörelser som är knutna till kommersiella krediter och direkta investeringar.

Principen om icke-diskriminering mot tredje land gäller inom OECD. Denna princip har utgjort en klar restriktion för möjligheterna att inom Norden åstadkomma friare kapitalrörelser, t.ex. i form av en nordisk aktiemarknad. För en tullunion eller monetär union ges dock viss rätt till endast inbördes liberalisering.

I Västeuropa har det organiserade samarbetet på kapitalrörelseområdet skett inom EG. Avregleringsprocessen i EG:s regi har emellertid under långa perioder varit trög och enskilda länder har därför tagit egna initiativ till att avveckla stora delar av sin valutareglering när så befunnits lämpligt. Denna liberalisering har hittills i huvudsak skett "erga omnes", dvs. principen om icke-diskriminering mot tredje land har gällt. Mycket talar för att detta förhållningssätt kommer att prägla även det framtida liberaliseringsarbetet även om någon regel härom formellt inte fastlagts.

I samband med planerna att fullborda den inre marknaden har ett program för att förverkliga fullständig frihet för kapitalrörelser antagits. Programmet omfattar två faser. Den första fasen innebär att i princip all handel och emissionsverksamhet med värdepapper skall vara fri inom EG. Ett direktiv att genomföra denna första fas antogs den 17 november 1986. I praktiken medför direktivet ganska små förändringar i den faktiska liberaliseringsgraden för de äldre medlemsländerna. För övriga innebär beslutet att undantag från gällande liberaliseringsförpliktelser successivt skall upphävas under de närmast kommande åren.

Direktivförslag om den andra fasen lades fram hösten 1987. Det omfattar samtliga resterande transaktionskategorier, således även de mest känsliga

såsom korta finansiella krediter, penningmarknadsinstrument och bankdepositioner. Direktivet kommer att innebära en radikal liberaliseringsförpliktelse för många medlemsländer och måste därför förses med övergångsbestämmelser och möjligheter att vid behov tillgripa skyddsåtgärder för att undvika allvarliga störningar i valutabalansen.

Helt fria kapitalrörelser är ett viktigt element i EG:s strävan att bygga upp en gemensam finansiell marknad med fullständig frihet att förmedla finansiella tjänster inom Gemenskapen. Huvudmålet är att skapa förutsättningar för effektivast möjliga resursallokering. Denna integrationsprocess kräver en harmonisering av den finansiella lagstiftningen inom EG. Jag återkommer till detta i avsnitt 12.3. Som tidigare nämnts ställer fria kapitalrörelser dessutom strängare krav på samordning av den ekonomiska politiken inom EG samt på ett intimare valuta- och penningpolitiskt samarbete. Även skattepolitiken kommer i vissa avseenden att behöva samordnas. I en parallell process skall således det konkreta ekonomisk-politiska samarbetet utvecklas och kapitalrörelserna frisläppas.

Svenska överväganden

Den svenska valutaregleringen har i princip varit begränsad till kapitaltransaktioner i form av portföljinvesteringar. De senare kan sägas utgöra alla former av kapitaltransaktioner som inte resulterar i direktinvesteringar eller är knutna till utrikeshandeln. Bland portföljinvesteringar intar handeln med värdepapper en central plats liksom olika korta placeringar.

Den pågående liberalisering av valutaregleringen som riksdagen år 1986 ställt sig bakom tar sikte på att avveckla de delar av regleringen vilka inte är av central betydelse för penning- och valutapolitiken. Till den hårda kärna som undantas från avvecklingen hör placeringar i räntebärande papper och bankdepositioner. Dessa utgör kanaler för korta kapitalrörelser som styrs av räntenivåer och valutaförväntningar.

Det första större steget i denna process togs sommaren 1986 då kravet på att direkta investeringar skulle refinansieras utomlands avskaffades. Den nyligen beslutade ökningen i valutainlänningars möjligheter att förvärva utländska aktier är början av ett andra steg i liberaliseringen, som siktar till att avskaffa alla restriktioner på förvärv av utländska aktier.

Ett tredje steg i liberaliseringsprocessen har också påbörjats genom att fastighetsinvesteringar nu tillåts enligt samma kriterier som direkta investeringar. En liberalisering av fastighetsinvesteringarna innebär att man i det internationella varu- och tjänsteutbytet bättre kan utnyttja svenska byggnads- och fastighetsföretags kunnande.

En långsiktigt stark yttre och inre balans och förtroende för den ekonomiska politiken förbättrar förutsättningarna för att man fullt ut skall tillgodogöra sig de positiva effekterna av den pågående liberaliseringen av valutaregleringen. Det är nödvändigt att den förbättring som under senare år ägt rum i budget- och bytesbalanserna åtföljs av en reduktion av pris- och löneökningarna. Om ökande obalanser på nytt skulle uppstå, får en uppbromsning i liberaliseringsprocessen dock inte ses som ett rimligt svar. I stället bör andra åtgärder sättas in.

Det fortsatta liberaliseringsarbetet kommer att drivas med sikte på att så

långt som möjligt delta i det västeuropeiska samarbetet för liberalisering av kapitalrörelser.

12.3 Finansiella tjänster

Under de senaste åren har den internationella handeln med tjänster – bland dem finansiella tjänster och försäkringstjänster – fått en ökad betydelse. Banker och andra finansinstitut har, liksom försäkringsbolag, i ökad utsträckning kommit att bedriva verksamhet i flera länder, med eller utan etablering utanför hemlandet. Även handeln med värdepapper har internationaliserats. Ytterligare en grundläggande orsak till det ökade utbytet av finansiella tjänster är dess nära samband med kapitalrörelseområdet där en fortgående liberalisering ägt rum under senare tid.

De lagar och andra regler som gäller för handeln med finansiella tjänster har därför uppmärksammats i olika internationella sammanhang. Inom *OECD* strävar man sålunda efter att liberalisera både handeln med finansiella tjänster och etableringar av finansinstitut och försäkringsbolag. Inom *Bank of International Settlements (BIS)* bedrivs samarbete mellan centralbanker och tillsynsmyndigheter på bankområdet.

Även *Internationella valutafonden (IMF)* har rent allmänt tagit ställning för liberaliseringar inom det finansiella området, och frågorna kommer att bli aktuella i den inom *GATT* nyligen inledda s.k. Uruguayrundan.

Vidare övervägs inom *Europarådet* ett förslag till konvention för samarbete mellan övervakningsmyndigheter i samband med insiderhandel med aktier och andra värdepapper.

Sverige är på olika sätt berört av detta internationella samarbete.

Inom ramen för *samarbete i Norden* har vissa ansatser gjorts när det gäller finansiella tjänster. Dessa har dock inte lett till några mer påtagliga resultat.

När det gäller det västeuropeiska samarbetet inom detta område representerar EG:s arbete med att senast år 1992 få till stånd en inre marknad för finansiella tjänster den mest målinriktade insatsen mot en internationell liberalisering. Redan i Romfördraget föreskrivs etableringsfrihet och fritt utbyte av tjänster. På det finansiella området avser man att tillgodose detta genom att tillämpa tre grundläggande principer:

- *harmonisering* av lagstiftningen på några få, men grundläggande områden,
- *ömsesidigt erkännande* av medlemsländernas krav såvitt avser etablering, tillsyn m.m.,
- *hemlandskontroll*, dvs. tillsynen över kreditinstitut och försäkringsbolag skall ske hos en myndighet i institutets hemland även vad avser dotterbolag och filialer i övriga medlemsländer.

Med en harmonisering av lagstiftningen i vissa grundläggande frågor vill man få till stånd en gemensam standard som alla medlemsländer kan godta. Syftet är framför allt att uppnå en rimlig gemensam standard när det gäller skydd för bankkunder och försäkringstagare.

Harmoniseringen utgör en förutsättning för de två övriga principerna, eftersom dessa innebär att tillsynen av finansiell verksamhet inom ett land delvis skall kunna utföras av ett annat lands tillsynsmyndighet. Principen om

ömsesidigt erkännande innebär nämligen att ett kreditinstitut eller ett försäkringsbolag som fått tillstånd att driva verksamhet i ett medlemsland, skall ha möjlighet att etablera sig och driva verksamhet i övriga medlemsländer utan särskild prövning i det andra landet. Principen om hemlandskontroll innebär att övriga länder där ett sådant företag är verksamt får godta de bedömningar som gjorts och görs av myndigheterna i dess hemland. Det kan här vara fråga om centrala förhållanden såsom finansiell ställning, konsolideringsgrund, eget kapital, soliditet, redovisningssystem och insättarskydd.

En förutsättning för ett system med hemlandskontroll är ett nära och väl fungerande samarbete mellan tillsynsmyndigheterna i olika länder.

På försäkringsområdet har under 1970-talet antagits direktiv rörande bl.a. samordning av lagar om sak- och personförsäkringsverksamhet, koassurans, försäkringsmäklare och trafikförsäkring. Det har emellertid under lång tid noterats betydande svårigheter att nå fram till en utjämning av betingelserna för försäkringsverksamhet inom EG.

Läget har förändrats sedan EG-domstolen i fyra uppmärksammade domar – givna i december 1986 – har uttalat sig i frågan om det är förenligt med Romfördragets bestämmelser att ett medlemsland uppställer krav på etablering och koncession som villkor för att ett utländskt försäkringsföretag skall få sälja försäkringstjänster i landet. I domarna uttalades bl.a. att harmoniseringen av medlemsländernas försäkringslagstiftning ännu ej förts så långt att det kan anses otillåtet att uppställa nationella villkor för utländska företag i fråga om vad som fordras för att skydda försäkringstagare och försäkrade. Samtidigt förklarade domstolen att i målen aktuella krav på etablering stred mot Romtraktaten och att regler inte fick uppställas i anslutning till koncession om försäkringsföretaget i sitt hemland var underkastat regler som tillgodosåg samma hänsyn. Med hänsyn till de klarlägganden som gjorts i domarna och till den högre ambitionsnivå som planerna på en inre marknad representerar talar nu mycket för att harmoniseringen av medlemsländernas försäkringsrörelselagstiftningar kommer att gå snabbare. En möjlig utveckling är att företagsförsäkringar inom ett par år kan förmedlas fritt mellan medlemsländerna. När det gäller övrig sakförsäkring och i synnerhet personförsäkring, där bl.a. konsumentskyddsfrågorna är känsligare och de nationella regleringarna mer varierade, bedöms dock en inre marknad vara mer avlägsen.

När det gäller värdepappersmarknaderna har EG:s arbete inriktats på gemensamma regler för den organiserade handeln med aktier och andra värdepapper avseende t.ex. börsintroduktion, information till investerare samt kollektiva investeringar i värdepapper. Vidare arbetar man inom EG på att få till stånd regler om insiderhandel.

Mellan EFTA och EG har under år 1987 ett informationsutbyte inletts beträffande reglerna för handeln med finansiella tjänster. Detta utbyte omfattar bl.a. reglerna för insiderhandel.

Svenska överväganden

I Sverige har under senare år en utveckling skett mot ökad internationell konkurrens inom den finansiella tjänstesektorn. År 1985 öppnades möjlig-

het för utländska banker att etablera sig i Sverige genom dotterbanker. Samma år fick också utländska försäkringsbolag större möjligheter att driva verksamhet här genom att den tidigare gällande behovsprincipen då upphörde att gälla. Fr.o.m. år 1987 medges vidare svenska bankaktiebolag att etablera filial i utlandet.

Ett utländskt försäkringsbolag kan i dag driva verksamhet i Sverige – genom en generalagent eller genom ett svenskt dotterbolag – under i princip samma förutsättningar som ett svenskt försäkringsbolag. Svenska rättssubjekt har möjlighet att teckna försäkring – bortsett från trafikförsäkring – hos utländska försäkringsföretag oavsett om dessa har koncession i Sverige. Försäkringsverksamhetskommittén har i betänkanden, som framlagts under år 1987 (SOU 86:55 och 87:58), bl.a. lämnat förslag rörande utländska aktieförvärv i svenska försäkringsbolag samt om försäkringsmäklares rätt att – såvitt avser svenska försäkringstagares i Sverige lokaliserade risker – upphandla direktförsäkring hos försäkringsgivare utan svensk koncession.

Flera frågor befinner sig ännu på utredningsstadiet. En sådan fråga är om utländska banker skall få etablera sig i Sverige genom att öppna filial här. Kreditmarknadskommittén (Fi 1983:06) kommer att ta upp frågan om utländska aktieförvärv i banker, finansbolag och fondkommissionsbolag samt frågan om etableringar i utlandet av andra finansinstitut än banker.

Även vad avser värdepappersmarknaderna, har det under de senaste åren skett betydande förändringar. Lagstiftningen har således ändrats flera gånger under 1980-talet för att anpassa den till de stora förändringar som skett på värdepappersmarknaden. Ny lagstiftning har också införts, t.ex. regler för insiderhandel med aktier. Dessa regler är redan föremål för översyn inom värdepappersmarknadskommittén (Fi 1987:03), som också överväger frågor som bl.a. rör regler och tillsyn på värdepappersmarknaden, reglerna för fondbörsverksamhet och fondkommissionärernas verksamhet.

Sverige har i flera fall spelat en aktiv roll i det omfattande internationella samarbetet när det gäller finansiella tjänster. Eftersom handeln med sådana tjänster är mycket lätttröglig är det viktigt att få till stånd så långt möjligt enhetliga regler för handeln. Genom internationellt samarbete mellan övervakningsmyndigheter i olika länder ökar vidare möjligheterna att stävja olika former av missbruk inom tjänstehandelssektorn. Exempel härpå är otillåten insiderhandel med aktier o.d.

När det gäller det västeuropeiska samarbetet går det inte att hävda generellt, utan ytterligare jämförande undersökningar, att den svenska lagstiftningen har andra syften eller innebär starkare restriktioner för den finansiella sektorn än EG:s regelverk. Sverige har ett starkt intresse av att så långt det är möjligt delta i det västeuropeiska samarbetet för att möjliggöra en enhetlig marknad för finansiella tjänster. Det är därvid en svensk önskan att det informationsutbyte som redan inletts mellan EG och EFTA skall leda till att konkreta samarbetsmöjligheter identifieras.

Det utredningsarbete som pågår i Sverige utgör såväl ett hinder som en fördel i detta sammanhang. Det utgör ett hinder i så måtto att man i avvaktan på resultatet därav kan ha svårt att ta ställning till vissa centrala frågor i samarbetet. Samtidigt kan det pågående utredningsarbetet också vara en fördel,

eftersom det möjliggör att på ett tidigt stadium belysa olika aspekter av ett utvidgat samarbete och att lägga fram förslag som underlättar sådant samarbete.

12.4 Skattefrågor

Ett omfattande internationellt samarbete inom skatteområdet har sedan länge pågått inom bl.a. *OECD*. Det gäller i första hand internationella beskattningsfrågor, och särskilt då regler för undvikande av internationell dubbelbeskattning på inkomstskatte- samt arvs- och gåvoskatteområdet. Även andra skattefrågor av gemensamt intresse tas upp i sådana sammanhang. Detta gäller såväl direkt som indirekt beskattning.

Även inom det *nordiska samarbetet* diskuteras skattefrågor. Ett nytt multilateralt nordiskt dubbelbeskattningsavtal beträffande skatten på inkomst och förmögenhet avses bli tillämpligt fr.o.m. den 1 januari 1988. Arbetet på att få till stånd ett multilateralt nordiskt dubbelbeskattningsavtal också beträffande skatten på arv och gåva har nyligen inletts. På den indirekta beskattningens område kan nämnas att det för närvarande pågår ett gemensamt arbete när det gäller mervärdeskatten och vägtrafikskatten.

Samordningen mellan *EG-länderna* på skatteområdet har hittills till största delen rört den indirekta beskattningen. Romfördraget innehåller en målsättning om att medlemsstaternas lagstiftning i fråga om omsättnings-skatter, konsumtionsskatter och andra indirekta skatter skall bringas i samklang med varandra i den gemensamma marknadens intresse. De indirekta skatterna har hittills också prioriterats, eftersom de ofta är av omedelbar betydelse för det fria utbytet av varor och tjänster länderna emellan. Beslutet att upprätta en inre marknad har dessutom varit pådrivande i arbetet på en harmonisering av den indirekta beskattningen.

Särskilt när det gäller mervärdeskatten har redan tidigare betydande framsteg gjorts i harmoniseringsarbetet. Samtliga länder har nu mervärdes-skatt. Fortfarande förekommer dock betydande skillnader i fråga om skatte-satserna.

När det gäller punktskatterna har det sedan en längre tid pågått ett arbete på att harmonisera skattestrukturen för de fem stora varugrupperna, tobak, öl, vin, sprit och oljeprodukter. En rad direktivförslag har lagts fram, men framgångarna har hittills varit små.

Resandebestämmelserna har också harmoniserats i syfte att underlätta resandeförseln för turisttrafiken inom EG-området. Successiva höjningar har skett av den generella värdegränsen och av de kvantitativa gränserna när det gäller tobak, alkoholhaltiga drycker, mineraloljor m.m. Det innebär att högre gränser tillämpas vid resa mellan EG-länderna än vid resa till/från övriga länder.

För vägtrafikskattens del har sedan mitten av 1960-talet arbete pågått för att få fram vissa gemensamma principer för vägtrafikbeskattningen. Syftet har i huvudsak varit att öka förutsättningarna för konkurrensneutralitet för godstransporter inom Gemenskapen. Hittills har inga avgörande resultat kunnat nås.

Även vad gäller företagsbeskattningen har det länge funnits ett intresse av att harmonisera reglerna i EG-länderna. Harmoniseringsarbetet kan emellertid inte sägas ha drivits med samma målmedvetenhet som i fråga om de indirekta skatterna. Detta hänger bl.a. samman med att skilda företagsskatte regler inte har samma handelshindrande effekt som olikheter beträffande de indirekta skatterna och att problemet med internationell dubbelbeskattning bemästras genom de bilaterala dubbelbeskattningsavtal som medlemsstaterna ingått. De direktivförslag som Kommissionen lagt fram sedan slutet av 1960-talet har inte lett till några beslut från Ministerrådets sida.

Kommande utveckling i Västeuropa

Som tidigare nämnts bedrivs ett relativt omfattande västeuropeiskt och nordiskt samarbete på skatteområdet. Att samarbetet förs vidare är särskilt viktigt i ett skede när många länder har reformerat eller står i begrepp att reformera sina skattesystem. För EG-ländernas del innebär genomförandet av den gemensamma marknaden nya krav när det gäller den indirekta beskattningen. Målsättningen att uppnå fria gränspasseringar ställer krav på att både beskattningens struktur och nivå görs enhetliga.

För mervärdeskattens del har EG-kommissionen under år 1987 lagt fram förslag som i huvudsak innebär

- att antalet mervärdeskattesatser i resp. medlemsland skall vara två, en "normal" skattesats och en "reducerad" skattesats,
- att mervärdeskattens höjd tillåts variera inom ett intervall på 14–20 % för den "normala" skattesaten och 4–9 % för den "reducerade" skattesatsen samt
- att uppbörd av mervärdeskatt och punktskatter vid export och import flyttas från gränsen till "ordinarie" uppbördsmyndighet och att ett särskilt system införs för att utjämna saldona för medlemsländernas "nettoimport" resp. "nettoexport".

För punktskatternas del har det lagts fram förslag om harmoniserad beskattning av cigaretter och andra tobaksprodukter, alkoholhaltiga drycker och mineraloljeprodukter.

Utsikten att snabbt uppnå enighet om dessa förslag har satts i fråga. Ändringarna innebär bl.a. för flera av medlemsländerna en kraftig påverkan på den totala skatteuppbörden.

När det gäller resandebestämmelserna och vägtrafikskatten har vitboksarbetet inte kommit lika långt.

I fråga om företagsbeskattningen är avsikten att man inom EG skall föra fram några av de äldre direktivförslagen (vissa koncernbeskattningsfrågor m.m. och regler om skiljeförfarande) till beslut. Vidare bör nämnas att en särskild vitbok om företagsbeskattningen är aviserad.

Svenska överväganden

Den svenska mervärdeskatten bygger i huvudsak på samma principer som de europeiska mervärdeskatterna. Vissa skillnader finns vad gäller det beskattningsbara området, bl.a. vad gäller beskattningen av energi och vissa

tjänster. Skattenivån är också jämförelsevis hög. De svenska punktskatterna skiljer sig både vad gäller nivåer och strukturer ofta kraftigt från vad som nu gäller inom olika EG-länder. Även beträffande resandebestämmelserna och vägtrafikskatten finns väsentliga skillnader mellan Sverige och EG.

För att förverkliga den gemensamma marknaden inom EG krävs som tidigare beskrivits en långtgående harmonisering av framför allt den indirekta beskattningen. Om Sveriges gränser mot EG skall öppnas på samma sätt, krävs även för svensk del en anpassning av både skattestruktur och skattenivåer. Det skulle exempelvis innebära behov av sänkningar av mervärdeskatten och flera punktskatter. En sådan anpassning till EG skulle självfallet få omfattande ekonomiska återverkningar och kunna strida t.ex. mot svensk alkoholpolitik. Utan en sådan anpassning torde det dock inte vara möjligt att helt avskaffa gränshindren mot EG vad gäller varor, tjänster etc.

När det gäller mervärdeskatten är det annars för Sveriges del av särskilt intresse att ta del av EG-arbetet på en enhetligare skattebas. Regeringen har nyligen tillsatt utredningen (Fi 1987:06) om indirekta skatter. Direktiven (dir. 1987:30) ger uttryck för att EG:s regler särskilt bör observeras.

De resandebestämmelser som EG kan komma att besluta om i förhållande till tredje länder är tills vidare av större intresse än de regler som kan komma att gälla inom Gemenskapen. EG-kommissionen har år 1987 inlett ett informationsutbyte med EFTA-länderna vad gäller indirekt beskattning av resanden och vissa anknyttande områden. Nationella regler på dessa områden kommer att jämföras för att, om möjligt, i ett senare skede identifiera samarbetsområden.

När det gäller vägtrafikskatten är det för vår del av stor betydelse att EG väljer ett system som inte innebär svårigheter för svenska transportörer. Sverige bör därför ta tillvara alla möjligheter att aktivt bevaka arbetet inom EG och andra internationella fora. Det kan nämnas att denna fråga för närvarande diskuteras inom den europeiska transportministerkonferensen (CEMT).

Den svenska företagsbeskattningen är i princip en traditionell nettovinstbeskattning. Skatten beräknas alltså på skillnaden mellan intäkter och kostnader. I ett europeiskt perspektiv ligger bolagsskattesatsen förhållandevis högt – särskilt om man också väger in vinstdelningsskatten – samtidigt som reserveringsmöjligheterna är relativt goda. Kännetecknande för Sverige är vidare det väl utbyggda nätet av dubbelbeskattningsavtal. Avtalen har i hög grad underlättat svenska etableringar utomlands.

Sedan närmare två år pågår en genomgripande översyn av företagsbeskattningen inom ramen för utredningen (Fi 1985:06) om reformerad företagsbeskattning. En viktig del i detta arbete är att följa utvecklingen på företagskatteområdet inom och utom Europa. Vid utformningen av ett framtida företagsskattesystem måste naturligtvis hänsyn tas till förhållandena i våra konkurrentländer. Det kan tilläggas att de internationella skattefrågor som aktualiseras vid transaktioner över gränserna i stor utsträckning kan hanteras med hjälp av dubbelbeskattningsavtalen.

13.1 Inledning

Under efterkrigstiden och framför allt under de senaste decennierna, har det blivit allt lättare att röra sig över gränserna i Västeuropa. Viseringstvånget har avskaffats för västeuropéer i nästan hela regionen. Det franska beslutet år 1986 att återinföra viseringskrav utom mot EG-länderna och Schweiz utgör det enda undantaget. Passfrihet har införts mellan vissa länder, däribland de nordiska, och passkontrollen har förenklats väsentligt.

Det har också blivit lättare att flytta från ett västeuropeiskt land till ett annat och där söka arbete. Den gemensamma *nordiska arbetsmarknaden*, som kodifierades genom 1954 års avtal rönt stort intresse i den internationella debatten under 1950- och 1960-talen. Överenskommelsen var vid denna tid en tämligen enastående företeelse. I väsentliga stycken stod den modell för den år 1956 träffade överenskommelsen om en gemensam arbetsmarknad i Beneluxländerna.

En i princip gemensam och *fri arbetsmarknad* råder nu mellan nio av EG:s medlemsländer. Fr.o.m. den 1 januari 1988 inkluderas Grekland och fr.o.m. den 1 januari 1993 även Spanien och Portugal. Arbetskraftsrörligheten har underlättats betydligt genom det sociala skyddsnät för migrerande arbetskraft som EG beslutade om år 1968.

13.2 Gränskontroll för personer

Enligt den *nordiska passkontrollöverenskommelsen (PÖK)* skall systematisk passkontroll företas vid nordiska yttergränser. Mellan de nordiska staterna råder däremot i princip passfrihet för nordiska medborgare. Överenskommelsen ger utrymme för staterna att bedriva stickprovskontroller vid de gemensamma gränserna. Sverige har sedan år 1976 haft intensifierade sådana kontroller vid Öresundshamnarna. Enligt PÖK är vidare varje land skyldigt att från ett annat nordiskt land återta en utlänning som borde ha avvisats vid det egna landets yttergräns.

EG-kommissionen har som ett led i förverkligandet av den inre marknaden satt upp målet att avskaffa alla gränskontroller mellan medlemsländerna till utgången av år 1992. Som ett första steg har Kommissionen föreslagit vissa lättnader av personkontrollen vid landgränser. I ett senare skede kommer man även att föreslå lättnader i personkontrollen på flygplatser och i hamnar. Det nu aktuella förslaget har väckt frågan om hur Danmark skall förena åtaganden enligt direktivet med sina skyldigheter enligt den nordiska passkontrollöverenskommelsen.

EG-kommissionens förslag till direktiv har ännu inte kunnat antas. Svårigheterna beror framför allt på de ökade problemen till följd av bl.a. internationell terrorism, narkotikasmuggling och oreglerad invandring. Dessa frågor diskuteras av EG:s inrikes- och justitieministrar i den s.k. Trevi-gruppen samt i en särskild grupp för invandrarfrågor. Flera medlemsländer anser att EG-länderna skall skärpa och harmonisera gränsskyddet gentemot utomstående länder. Först sedan det yttre gränsskyddet stärkts anser man sig vara

Svenska överväganden

För de nordiska länderna är det mycket angeläget att tillse att EG:s successiva avveckling av gränskontroller inte leder till inskränkningar av den nordiska passfriheten. Danska regeringen har deklarerat att man ej kommer att acceptera att den nordiska passfriheten upphävs. Sverige, Finland, Norge och Island har redan haft sonderande samtal i frågan med EG-kommissionen. Sverige har vid dessa framfört att man har ett klart intresse att uppnå förenklingar i gränskontrollen mellan Sverige och EG. Ytterligare överläggningar är att vänta när EG har nått längre med harmoniseringen och förstärkningen av sitt yttre gränsskydd. Under tiden bereds frågan i Sverige av en särskild beredningsgrupp med deltagande av berörda myndigheter. Nordiskt samråd har ägt rum och kommer att fortsätta med sikte på så nära samordning som möjligt.

I de förestående överläggningarna med EG kommer en rad frågor som rör det yttre gränsskyddet, t.ex. åtgärder mot terrorism, narkotikasmuggling och oreglerad invandring från länder utanför EG, att aktualiseras. De nordiska länderna har därför anledning att noga följa också det arbete som EG:s inrikes- och justitieministrar bedriver i Trevi-gruppen samt i gruppen för invandrarfrågor.

13.3 Vissa utbildnings- och ungdomsfrågor

Inom Europaregionen har *UNESCO* utarbetat en konvention med syfte att främja den akademiska rörligheten. I denna konvention finns bl.a. regler för bedömning av om en utländsk utbildning motsvarar en inhemsk. Inom *Europarådet* diskuteras utbyte av studerande, lärare och forskare och frågan om ömsesidigt erkännande av examina (ekvivalering). Vidare diskuteras man där de hinder som finns för ett effektivt utbyte inom det akademiska området.

Det europeiska ungdomssamarbetet är idag huvudsakligen koncentrerat till Europarådet, där det existerar en särskild ungdomsfond och ett europeiskt ungdomscenter. Samarbetet bygger i hög grad på samverkan mellan regeringarna och de internationella och nationella ungdomsorganisationerna.

Även inom det Nordiska ministerrådet förbereds åtgärder för att stimulera till ett ökat utbyte av studerande, lärare och forskare samt till ett ökat ungdomsarbete.

EG har i år beslutat inrätta ett program kallat "the European Community Action Scheme for the Mobility of University Students" (ERASMUS), som är avsett att öka rörligheten av högskolestuderande. 29 000 studenter kommer under en treårsperiod att beredas tillfälle till studier vid utländskt universitet inom EG.

COMETT (Community Action Programme in Education and Training for Technology) är ett program inom EG för samverkan mellan utbildningsan-

stalter och industri och syftar bl.a. till att industrin inom EG-länderna skall ställa praktikplatser till förfogande för studerande ungdom.

EG har också inlett en harmonisering av de olika utbildningskrav som gäller i medlemsländerna och som kan skapa hinder för migrerande arbetskraft. En rad direktiv om ömsesidigt erkännande av utbildningar och examina har antagits, främst på sjuk- och hälsovårdsområdet. Förslag finns att på övriga områden införa en regel om att medlemsländerna generellt skall godkänna utbildningar från andra länder, om en person har utövat yrket en viss tid i hemlandet.

Som ett led i EG:s strävanden att underlätta ungdomars rörlighet, har Kommissionen nyligen föreslagit ett särskilt ungdomsutbytesprogram som givits beteckningen "Youth for Europe".

Svenska överväganden

EG:s satsningar på ökad akademisk rörlighet mellan medlemsländerna (ERASMUS) kan få konsekvenser för Sverige. Svenska universitet och högskolor kan få svårigheter att öka utbytet med EG-länderna om dessa prioriterar det interna utbytet. Sverige är därför angeläget om samarbete med EG inom detta område.

Aktiviteterna inom COMETT-programmet gör att företag i EG-länderna kan bli mindre intresserade att ställa platser till förfogande för sådana studerande som inte har stipendier från EG. Utbytet av praktikplatser mellan EG-länderna och övriga Europa kan därigenom minska, vilket givetvis skulle innebära nackdelar för svenska studerande. Även inom detta område har EFTA-länderna anmält sitt intresse för ett samarbete med EG.

Det är angeläget att Sverige noga följer det arbete som bedrivs inom EG för att få till stånd ömsesidiga erkännanden av examina. Av särskilt intresse är de kriterier som EG beslutar sig för att använda vid värderingen av olika länders högre utbildning.

Svenska myndigheter överväger för närvarande vilka konsekvenser EG-kommissionens förslag till ungdomsutbytesprogram kan få för svensk del och för europeiskt ungdomsutbyte i övrigt. En viktig utgångspunkt för dessa överväganden är att bevara ungdomsorganisationernas medinflytande i det internationella samarbetet.

13.4 Arbetsmarknadspolitiska frågeställningar m.m.

Det *nordiska samarbetet* innefattar flera olika områden. Det mest kända och det kanske viktigaste är den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Ramen för denna är formulerad i *överenskommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad* från år 1954, vilken reviderades under år 1982. Där framgår bl.a. att det är en rättighet för nordiska medborgare att fritt kunna ta arbete och bosätta sig i annat nordiskt land, att arbetstillstånd inte skall krävas och att enskilt land inte får försätta medborgare från övriga länder i ett sämre läge än landets egna. Till denna överenskommelse har också särskilda regler bifogats för hur arbetsförmedlingar skall samarbeta för att kunna bistå både arbetssökande och arbetsgivare.

Utöver dessa överenskommelser har avtal träffats om samarbete inom den yrkesinriktade rehabiliteringen och arbetsmarknadsutbildningen. En reviderad överenskommelse om rätt till ersättning vid arbetslöshet trädde i kraft år 1987. Denna kompletterar den allmänna nordiska konventionen om social trygghet. Överenskommelsen innebär rätt för arbetstagare som omfattas av arbetslöshetsförsäkringen i ett land att inträda i arbetslöshetsförsäkringen i ett annat nordiskt land så snart vederbörande erhållit arbete inom försäkringens område.

Mellan Finland och Sverige finns ett protokoll om åtgärder rörande arbetskraftens flyttning, som syftar till att verka för att arbetssökande och arbetsgivare använder sig av den offentliga arbetsförmedlingen.

Slutligen finns ett antal avtal om godkännande av vissa yrkesgrupper för verksamhet i annat nordiskt land. Sådana avtal finns för exempelvis hälso-, sjukvårds- och veterinärpersonal samt för vissa lärare i skolväsendet.

Romfördragets bestämmelser om avskaffande av hindren för den fria rörligheten innebär att medborgare i en medlemsstat dels skall äga tillträde till arbetsmarknaden i övriga medlemsstater på samma villkor som gäller för dess egna medborgare, dels skall behandlas lika med dessa i fråga om sysselsättning, lön och övriga arbetsvillkor. Vissa begränsningar som motiveras av allmän ordning, allmän säkerhet och folkhälsa föreligger dock. Utöver dem som allmänt kallas arbetstagare räknas också lärlingar, praktikanter, personer i företagsledande ställning och hemarbetande till inflyttad arbetskraft ("migrant workers"). Dessa personer behöver inte arbetstillstånd, och det får inte förekomma diskriminerande åtgärder i rekryteringen.

I syfte att göra arbetskraftens fria rörlighet inom Gemenskapen till en praktisk realitet även för yrkesgrupper inom bl. a. hälso- och sjukvården för vilka i allmänhet särskilda nationellt utformade utbildningar och behörighetsregler gäller har som nämnts ett omfattande harmoniseringsarbete pågått under många år. Detta har lett till att flera direktiv på området antagits. Ytterligare steg förbereds inom ramen för arbetet att förverkliga den inre marknaden.

I Romfördraget och EG:s regelsystem finns en nära koppling mellan reglerna om arbetskraftens fria rörlighet och reglerna om samordning av socialförsäkringsförmåner för anställda och egenföretagare som flyttar inom Gemenskapen. Denna samordning täcker sjukdom, föräldrapension, förtidspension, ålderspension, efterlevnadspension, arbetsskada, ersättning vid dödsfall, arbetslöshetsersättning och barnbidrag.

Europeiska socialfonden har till uppgift att främja möjligheterna till dels sysselsättning, dels arbetstagarnas geografiska och yrkesmässiga rörlighet. Fonden kan på ansökan av en medlemsstat, ersätta hälften av utgifterna för omskolning och även ge andra flyttnings- och omställningsbidrag.

Den viktiga frågan om utformningen av en ny arbetsmarknadspolitik för EG har diskuterats en längre tid. Rådet har fastslagit att uppgiften för arbetsmarknadspolitiken är att bidra till att öka sysselsättningen och att reducera arbetslösheten. En bättre integration av arbetsmarknadspolitik och ekonomisk politik har ansetts vara särskilt viktig. För att ge parterna möjlighet att aktivt påverka utformningen av sysselsättningspolitiken har en kommitté med rådgivande ställning knutits direkt till Rådet. Den skall höras in-

nan beslut fattas av EG-organen. Av stor betydelse är dessutom de fortlöpande informella mötena med Europeiska Fackliga Samorganisationen (EFS) och Europeiska arbetsgivare- och industriorganisationen (UNICE). Som jag redan berört under avsnittet om etableringsregler (avsnitt 8.4) har EFS länge krävt bl.a. regler om medbestämmande i multinationella företag.

Diskussioner om att använda förkortning av arbetstiden som ett medel att öka sysselsättningen har förts under lång tid. På grund av oenighet har inget direktiv utfärdats. Den växande omfattningen av deltidarbete har emellertid föranlett Kommissionen att lämna förslag till en reglering av denna anställningsform. Syftet anges vara att stärka den sociala tryggheten och anställningsskyddet, så att deltidsanställda inte skall behandlas sämre än fulltidsarbetande. Det beräknas att i genomsnitt ungefär 9 % av arbetskraften i EG har deltidarbete och att ca 90 % av de deltidarbetande är kvinnor.

Tillämpningen av rådsdirektiven rörande jämställdheten mellan män och kvinnor i fråga om lika lön, tillgång till anställning, yrkesutbildning, befordran och arbetsvillkor samt sociala frågor är otillfredsställande. År 1986 antogs en resolution om intensifierade åtgärder både på EG-nivå och nationell nivå, för att främja lika möjligheter för kvinnor.

Rådet har även godkänt en resolution om åtgärder för att förbättra ungdomarnas yrkesförberedelser samt för att underlätta övergången från skola till arbetsliv. Medlemsstaterna är ålagda att ge utbildning och information till invandrarbarn, bl.a. särskild språkundervisning i mottagarlandets språk. Däremot finns ingen skyldighet att ge invandrarbarn utbildning i sitt modersmål eller information om kulturen i hemlandet. Medlemsstaterna rekommenderas dock att låta invandrarbarn få även sådan utbildning och information.

EG antog år 1976 ett direktiv som skall tillförsäkra arbetstagare samma rättigheter som de tidigare haft när ett företag överlåts till en annan ägare eller går samman med ett annat företag inom Gemenskapen. EG-kommissionen lade år 1980 också fram ett förslag till direktiv med bestämmelser om informations- och samrådspplikt i koncerner och multinationella företag (det s.k. Vredelingsdirektivet). Europafacket har länge krävt regler som går längre än Kommissionens förslag. Det har inte gått att nå enighet om förslaget. Rådet har uppmanat parterna att fortsätta diskussionen. Frågan skall tas upp på nytt i början av år 1989.

Både ILO och OECD har fastställt s.k. uppförandekoder som riktar sig till multinationella företag. OECD-deklarationen om internationella investeringar och multinationella företag innehåller bl.a. riktlinjer (code of Practice) för sådana företags behandling av sysselsättning och arbetsvillkor, däribland förenings- och förhandlingsrätt, informationsplikt, flyttning av verksamhet mellan länderna m.m. ILO:s trepartsdeklaration om riktlinjer rörande multinationella företag och arbetsmarknaden riktar sig till regeringarna, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och de multinationella företagen. Deklarationen uppställer riktlinjer på områdena för sysselsättning, utbildning, arbets- och levnadsvillkor samt arbetsmarknaden.

Frågan om koncernfackligt samarbete i nordiska koncerner behandlas för närvarande i ett nordiskt projekt. Nordiska ministerrådet gav år 1986 en särskild projektgrupp i uppdrag att undersöka vilka förutsättningar som finns

att genom avtal utveckla samarbetet mellan nordiska koncerner och de fackliga organisationerna inom dessa koncerner. Gruppen är sammansatt av företrädare för de nordiska regeringarna (utom Island) och arbetsmarknadens parter.

Svenska överväganden

Den sysselsättningspolitiska målsättningen enligt Romfördraget har uttryckts så, att varje medlemsstat skall föra en ekonomisk politik som säkerställer en hög sysselsättning. Målet för den svenska sysselsättningspolitiken är mer långtgående, och i fråga om praktisk politik för att uppnå målen är skillnaderna högst betydande. Den svenska arbetsmarknadspolitikens instrument är inte unika i Västeuropa. Omfattningen av insatserna är däremot utan jämförelse. Romfördraget innehåller inga föreskrifter som hindrar att arbetsmarknadspolitiska åtgärder och särskilt riktade insatser används.

I Sverige är invandringen från icke-nordiska länder reglerad, bl.a. på grund av risken för att en fri invandring skulle försvåra möjligheterna att fullfölja målen för arbetsmarknadspolitiken och den ekonomiska politiken över huvud taget. En oreglerad invandring skulle dessutom försvåra möjligheterna att bereda sysselsättning åt de grupper på den svenska arbetsmarknaden som har störst svårigheter att finna arbete. Det rör sig särskilt om äldre, kvinnor, handikappade samt flyktingar och tidigare invandrade personer. Vidare befaras att en fri invandring skulle omöjliggöra ambitionen att tillförsäkra den invandrade arbetskraften samma anställningsförhållanden och levnadsstandard i övrigt som den inhemska arbetskraften.

Ett antagande av EG:s regler för arbetskraftens fria rörlighet skulle medföra att Sverige inte längre hade möjlighet att reglera invandringen av medborgare från de länder som är medlemmar i EG. Medborgare i EG skulle i princip få samma rätt att resa till Sverige och här söka arbete som medborgare i de nordiska länderna nu har.

Från svensk synpunkt är det mycket väsentligt att den fria nordiska arbetsmarknaden kan bestå även efter en eventuell anslutning till den europeiska arbetsmarknaden. Önskemålet om att bevara den fria nordiska arbetsmarknaden delas av de övriga nordiska länderna.

Att inordna den svenska socialförsäkringslagstiftningen i EG:s regelsystem skulle kräva betydande förändringar av den svenska lagstiftningen, i första hand vad avser folkpensioner. EG:s regelsystem tillåter nämligen inte någon positiv särbehandling av ett lands egna medborgare på socialförsäkringsområdet och kräver i princip att pensioner skall utgå på samma villkor var inom EG förmånstagaren än är bosatt.

Sverige har hittills löst samordningsproblemen på socialförsäkringsområdet genom särskilda bilaterala konventioner, vilka i stor utsträckning är inspirerade av Gemenskapens regelsystem, men likväl på flera områden innehåller betydande avvikelser från detta.

En anslutning till EG:s nuvarande regler om arbetskraftens fria rörlighet skulle under normala förhållanden sannolikt knappast innebära någon risk för arbetskraftsomflyttningar i sådan omfattning att svårigheter skulle uppstå på den svenska arbetsmarknaden. Det gäller såväl invandring till som utvandring från Sverige. Om allvarigare risker uppstår för sysselsättning eller

levnadsstandard i en medlemsstat finns vissa möjligheter att begränsa den fria invandringen från andra EG-länder genom att information lämnas via de offentliga arbetsförmedlingarna om arbetsmarknadssituationen i det berörda landet.

Utvecklingen inom EG:s arbetsmarknad bekräftar tidigare erfarenheter. Trögheten i arbetskraftens rörlighet är stor. Det gäller redan inom ett land men i ännu högre grad mellan länder, där språksvårigheter, skillnader i utbildning etc. tillstöter. Oftast räcker inte ens kraftiga löneskillnader eller mycket stora skillnader i arbetslöshet för att stimulera till flyttning. I detta sammanhang är det av vikt att berörda svenska myndigheter och organisationer nära följer det harmoniseringsarbete som sker inom EG vad avser behörighets- och legitimationskrav för vissa yrkesgrupper, exempelvis inom hälso- och sjukvårdsområdet.

Arbetsrättsliga frågor, t.ex. medbestämmandefrågor, har hittills inte varit föremål för någon närmare diskussion i relationerna med EG. Detta område måste dock bli föremål för uppmärksamhet, liksom de samordningssträvanden som sker på arbetslivspolitikens område.

Ett närmare samarbete med EG får inte leda till att arbetstagarnas möjligheter att påverka arbetsvillkoren minskar. Anställda i multinationella koncerner måste ges rätt till information om koncernernas planer och viktiga beslut. En önskvärd utveckling av arbetslivet förutsätter att de anställda och deras organisationer deltar i utvecklingen.

Det finns alltså en rad olika frågor som måste beaktas i en diskussion om migration och arbetskraftsrörlighet mellan Sverige och Västeuropa. Flera av dessa frågor är inte tillräckligt analyserade. Detta gäller t.ex. konsekvenserna inom socialförsäkringsområdet och arbetsrätten, samt frågor som rör våra ambitioner på arbetsmarknadspolitikens och jämställdhetens områden. I viss mening är samtliga dessa frågor tekniska och bör långtifrån vara oöverkomliga, men de har alla samband med vissa grundläggande värderingar för vår social- och arbetsmarknadspolitik. I det här sammanhanget bör man hålla i minnet att den samstämmiga erfarenheten från de fem nordiska länderna är att, vid sidan av historiska och språkliga rötter, ingenting har haft så stor betydelse för samhörigheten i Norden som möjligheterna att fritt flytta och ta arbete. Sverige bör därför, sedan vissa ytterligare frågor belysts, vara öppen för att pröva om denna möjlighet kan vidgas också i ett bredare västeuropeiskt perspektiv.

13.5 Turism

Europa är ett dominerande turistområde globalt sett. Turismen motsvarar 5,6 % av Europas export. Omkring 9 miljoner européer arbetar inom turistnäringen. Av Europaturismen är Sveriges andel drygt 1 % mätt i internationella övernattningar. I många avseenden är turismen en förbisedd sektor i nationalräkenskaperna, och det saknas i många länder en samlad turistpolitik. Enligt OECD har detta medfört att regler och lagar, som för andra branscher inte utgjort något hinder, kommit att delvis bromsa turismens utveckling.

För det *nordiska* turistsamarbetet finns en särskild turistkommitté upprättad under Nordiska ministerrådet. Som en del i den nordiska handlingsplanen "Norden i Vekst" genomförs för närvarande en gemensam turistkampanj i Förbundsrepubliken Tyskland.

EG saknar formellt en enhetlig turistpolitik. Kommissionens arbete på att harmonisera EG-ländernas turistpolitik grundar sig på Rådets resolution av den 10 april 1984 som understryker behovet av samråd i turistfrågor mellan medlemsländerna och EG-kommissionen. Som en följd av Rådets resolution framlade Kommissionen i april 1986 förslag om en bättre tidsmässig och geografisk spridning av turismen, förslag om standardiserad hotellinformation samt förslag om upprättandet av en rådgivande turistgrupp. I december 1986 fattade Rådet beslut om att under Kommissionen upprätta en särskild rådgivande kommitté för turistfrågor, som skall mötas minst en gång årligen. Vidare avgav Rådet två rekommendationer, dels om enhetlig symbolanvändning i existerande hotell, dels om brandsäkerhet i befintliga hotell. Rådet antog vid samma tillfälle även en resolution om en bättre geografisk och säsongmässig spridning av turismen.

Även om Kommissionens vitbok om den inre marknaden knappast nämner turismen, är det uppenbart att flera av delmålen är av betydelse för utvecklingen av en gemensam turistpolitik, t.ex. fri gränspassage, harmoniserad transportpolitik, skatteregler för resande, temporär införsel av fordon, offentlig upphandling, ungdomsutbyte, gemensamma regler för kommersiella agenter, banktjänster etc.

Internationellt deltar EG-länderna aktivt i OECD:s turistkommitté och i WTO (World Tourist Organization). Även EG-kommissionen brukar företrädas i dessa organ, och på senare år har en tendens till enhetligt EG-uppträdande kunnat förmärkas.

Svenska överväganden

Turistnäringen är till sin karaktär i hög grad påverkad av den internationella konkurrenssituationen. Internationellt är det främst OECD:s "turistinstrument" och arbete i dess turistkommitté som varit vägledande för turismens konkurrensvillkor. De kommande diskussionerna om tjänstehandeln i GATT kan få stor betydelse även för svensk turistnäring. För ett litet turistland som Sverige är det viktigt att bevaka utvecklingen i vår omvärld.

Det internationella resandet inbringar ca 10 miljarder kronor om året till Sverige, vilket motsvarar ca 3 % av den svenska totalexporten. Samtidigt spenderar svenska turister 20 miljarder kronor utomlands. Västeuropa svarar för 80 % av den svenska turistmarknaden. Den gradvisa framväxten av en enhetlig turistpolitik inom EG kan därför få betydande konsekvenser även för den svenska turistnäringen. Från svensk sida bör vi därför söka nya vägar för samarbetet med EG – helst tillsammans med övriga nordiska och EFTA-länder – i syfte att skapa en enhetlig marknad för utomeuropeisk turism och ett ökat turistresande inom Västeuropa.

I 1984 års Luxemburgdeklaration förutser EG- och EFTA-länderna konsultationer och informationsutbyte i turistfrågor. Från svensk sida finns en beredskap till sådana kontakter med EG, t.ex. ifråga om harmonisering av regler och statistik av betydelse för turistbranschen.

14 Hemställan

Prop. 1987/88:66

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen
dels föreslår riksdagen att godkänna de av mig förordade riktlin-
jerna i kapitel 1,
dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag i övrigt har an-
fört om Sverige och den västeuropeiska integrationen.

15 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att
genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de
åtgärder och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

Statistisk bilaga¹

Den svenska varuhandeln och gränshindren

Huvuddelen av Sveriges handel med Västeuropa är fri från gränshinder. EFTA-konventionen, frihandelsavtalet med EG och överenskommelser föranledda av särställningen för Grönland och Färöarna reglerar signatärländers användning av tullar och vissa icke-tariffära medel i handelsutbytet sammellan. Avtalen stipulerar bl. a. tullfrihet och förbud mot kvantitativa restriktioner i handeln med industrivaror samt med jordbruksvaror till den del de är bearbetade. Oberedda fiskeprodukter och obearbetade jordbruksvaror kan möta handelshinder såväl mellan EFTA-länderna som i utbytet mellan ett EFTA-land och EG. För bearbetade jordbruksvaror utgår avgifter/subventioner för att utjämna prisskillnader på de ingående jordbruksråvarorna men tullar är inte tillåtna på deras vidareförädling, dvs. något manufaktureringsskydd får inte förekomma.

Över 90 % av Sveriges export och import av varor består av de i Västeuropa tullfria industrivarorna (Tabell 1). Av Sveriges export till de europeiska frihandelsländerna möter ca 2 % tullar, importavgifter, kvantitativa restriktioner och prisutjämningsåtgärder i egenskap av jordbruksvaror eller fiskeprodukter. Motsvarande siffra för importen är ca 6 %.

Tabell 1. Den svenska handelns varusammansättning år 1986.

	Export		Import	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
Industrivaror	258 855	97,6	213 760	91,9
Bearbetade jordbruksvaror	1 810	0,7	2 407	1,0
Obearbetade jordbruksvaror	3 816	1,4	14 361	6,2
Fiskeprodukter	623	0,2	2 015	0,9
Totalt	265 103	100	232 543	100

Källa: SCB.

Not: Industrivaror omfattar CCCN kapitel 25-99. Bearbetade jordbruksvaror anges i Protokoll 2 i Sveriges frihandelsavtal med EG. Fiskeprodukter omfattar CCCN kapitel 3 samt 16.04 och 16.05. Obearbetade jordbruksvaror omfattar övriga varor.

Drygt 70 % av Sveriges handel år 1986 skedde med de västeuropeiska frihandelsländerna (Tabell 2). Tillsammans utgör de därmed Sveriges dominerande avsättningsmarknad och huvudleverantör. EG – med tio gånger större befolkning än EFTA-länderna – svarar för huvuddelen. Hälften av Sveriges varuexport gick till EG och nästan 60 % av varuimporten kom därifrån. EFTA-länderna svarade för 21 % resp. 16 %. Drygt en tredjedel av svensk varuproduktion avsätts i EG/EFTA-området som i sin tur levererar ungefär samma andel av de varor som svenska hushåll och företag förbrukar.

¹ Bilagan är utarbetad av kommerskollegium.

Tabell 2. Den svenska varuhandelns länderfördelning år 1986.

Prop. 1987/88:66

	Export		Import		Netto- export Milj. kr.
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%	
EFTA	54 854	20,7	37 595	16,2	17 258
EG (12)	132 662	50,0	133 127	57,2	-465
Europeiska fri- handelsländer	187 676	70,8	170 881	73,5	16 795
Övriga Västeuropa	2 314	0,9	1 223	0,5	1 091
Nordamerika	33 951	12,8	19 620	8,4	14 331
Japan	3 679	1,4	12 664	5,4	-8 985
Oceanien	3 394	1,3	922	0,4	2 472
Industriländer	231 014	87,2	205 310	88,2	25 704
Central- och Sydamerika	5 638	2,1	5 912	2,5	-274
Afrika	6 480	2,4	2 403	1,0	4 077
Asien utom Japan	14 464	5,5	9 263	4,0	5 201
Utvecklingsländer	26 582	10,0	17 578	7,5	9 004
Statshandelsländer	7 509	2,8	9 655	4,2	-2 146
Totalt	265 103	100	232 543	100	32 560

Källa: SCB.

Not: Europeiska frihandelsländer omfattar EFTA, EG samt Grönland och Färöarna. Övriga Västeuropa omfattar Gibraltar, Malta, Jugoslavien och Turkiet.

Sveriges handel med industrivaror fördelar sig på länder på samma sätt som den totala varuhandeln i Tabell 2. Däremot uppvisar de återstående grupperna en annan länderfördelning. De europeiska frihandelsländernas andel av utbytet av bearbetade jordbruksvaror och fiskeprodukter var ca 90 %. Övriga kontinenter spelar en försumbar roll med undantag för Nordamerika som leverantör av fiskeprodukter. Utvecklingsländerna spelar en roll både som marknad och som leverantör för obearbetade jordbruksvaror.

Sveriges tjänstehandel

Från mars 1987 möjliggör Sveriges riksbanks nya rapporteringssystem för utrikesbetalningar en redovisning av vissa tjänstebetalningars länderfördelning. Riksbanken korrigerar betalningsstatistiken och kompletterar den med uppgifter från andra källor innan den presenteras i bytesbalansen. Uppgifterna nedan är hämtade från den okorrigerade betalningsstatistiken och summor för vissa poster motsvarar inte de värden som redovisas i den officiella bytesbalansen. Avvikelsena är särskilt stora för transporttjänster där kompletterande statistik används för att beräkna sjöfartsnettot. Även betalningsstatistiken för resor korrigeras. För transporter och resor ger betalningsstatistiken nedan endast en del av bytesbalansens motsvarande poster. Betalningsstatistiken ger en god bild av handelns länderfördelning för övriga tjänster och en approximation för transporter och resor. För år 1986 redovisade riksbanken i bytesbalansen ett överskott på 4,6 miljarder kronor för samtliga poster i tjänstebalansen utom avkastning på kapital.

Tjänstehandeln inkl. avkastning på kapital svarar för ca 20 % av Sveriges handel i varor och tjänster. Betecknande för tjänster är att de är "svåra att transportera och lagra". På tjänsteområdet kvarstår dessutom många handelshinder i form av nationella regleringar. Tillsammans gör detta att en klart mindre del av tjänsteproduktionen (drygt 10 % i Sverige) än av varuproduktionen går i internationell handel. Beroendet av utländska marknader är därför väsentligt mindre för tjänste- än för varuproduktionen.

De svenska tjänstebetalningarnas länderfördelning

Sveriges tjänstebetalningar är som varuhandeln koncentrerade på industriländerna. Ca 90 % av Sveriges tjänsteexport går till industriländer och är jämnare fördelad bland de stora ländergrupperna än vad varuexporten är (Tabell 3). EG tar en mindre andel av den svenska exporten av tjänster (38 %) än av varor (50 %) men utgör Sveriges största avsättningsmarknad. EFTA är viktigare som avsättningsmarknad för tjänster (27 %) än för varor (21 %). Tillsammans svarar EG/EFTA-länderna för 65 % av Sveriges tjänsteexport (71 % för varor).

Tabell 3. Vissa svenska tjänstebetalningars länderfördelning, uppskattning för år 1987.

	Export		Import		Netto- export Milj. kr.
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%	
EFTA	9 700	27,5	8 300	16,5	1 400
EG (12)	13 300	37,7	26 600	52,8	-13 300
Övriga Västeuropa	50	0,1	300	0,6	-250
Nordamerika	6 500	18,4	8 400	16,7	-1 900
Japan	1 600	4,5	1 300	2,6	300
Oceanien	450	1,3	200	0,4	250
Industriländer	31 600	89,5	45 100	89,5	-13 500
Central- och Sydamerika	500	1,4	900	1,8	-400
Afrika	600	1,7	600	1,2	0
Asien exkl. Japan	1 800	5,1	2 800	5,6	-1 000
Utvecklingsländer	2 900	8,2	4 300	8,5	-1 400
Statshandelsländer	800	2,3	1 000	2,0	-200
Totalt	35 300	100	50 400	100	-15 100

Källa: Sveriges riksbanks nya rapporteringssystem för perioden mars-juli 1987. Systemet tillämpas fr. o. m. mars 1987 och användarnas ovana i början kan resultera i fel. Not: Tjänsterna noteras på det land till (från) vilket betalning sker vilket överensstämmer väl men ej fullständigt med ursprungsland resp. destinationsland. Uppgifterna har omvandlats till årsbasis och avrundats. Poster med säsongsmässiga variationer blir inte representativa för hela året. T. ex. kan resor överskattas om de företrädesvis äger rum på sommaren. Tjänsterna i tabell 3 avser "non-factor services", dvs. räntor och utdelningar på utländskt kapital ingår ej. Andra betalningar som utelämnats är sådana där tjänsteslaget icke identifieras t. ex. kombinerad varu- och tjänstebetalning (Riksbankens valutakod 12) samt betalningar som innebär netting och clearing (kod 13 och 14). Transport- och försäkringstjänster ingår ej då varan betalas cif utan inkluderas i varuhandeln. Riksbanken korrigerar för detta och kompletterar med annan statistik innan transport- och försäkringsstatistiken presenteras i bytesbalansen.

Sveriges tjänsteimport är också koncentrerad till industriländerna (ca 90 %), men här spelar EG och EFTA ungefär samma roll som leverantör av tjänster som av varor. Sammanlagt kommer 69 % av Sveriges tjänsteimport från EG/EFTA-länderna. Nordamerika spelar en större roll än EFTA-länderna som tjänsteleverantör till Sverige.

Av de redovisade tjänsterna har Sverige ett importöverskott på 15 miljarder kronor som uppstår huvudsakligen i utbytet med EG. Smärre exportöverskott uppstår i handeln med EFTA-länderna. Japan och Australien/Nya Zeeland.

Tjänstehandeln fördelning på olika slag av tjänstebetalningar

Tabell 4 och 5 redovisar Sveriges tjänstehandel uppdelad på tre huvudslag av tjänster: komplement till resp. ersättare för varuhandel samt icke-varuhandelsrelaterade tjänster. Knappt hälften av tjänstehandeln i dessa tabeller består av tjänster som kompletterar varuhandeln. Hit hör frakt, försäkring

Tabell 4. Tre slag av tjänstebetalningar fördelade på ländergrupper, uppskattad svensk export år 1987.

Ländergrupp	Tjänsteslag	Varuhandelskompletterande tjänster	Ersättare för varuhandel	Icke varuhandelsrelaterade tjänster	Samtliga	Varuhandelskompletterande tjänster	Ersättare för varuhandel	Icke varuhandelsrelaterade tjänster	Samtliga
		milj. kr.	milj. kr.	milj. kr.	milj. kr.	%	%	%	%
EFTA		4 200	2 300	2 500	9 700	22,8	29,7	33,8	27,5
EG (12)		7 650	2 400	2 700	13 300	41,6	31,0	36,5	37,7
Övriga Västeuropa		-	-	-	50	-	-	-	0,1
Nordamerika		3 600	1 200	1 350	6 500	19,6	15,5	18,2	18,4
Japan		1 100	150	350	1 600	6,0	1,9	4,7	4,5
Oceanien		300	100	50	450	1,6	1,3	0,7	1,3
Central- och Sydamerika		300	50	100	500	1,6	0,6	1,4	1,4
Afrika		150	400	50	600	0,8	5,2	0,7	1,7
Asien exkl. Japan		800	750	200	1 800	4,3	9,7	2,7	5,1
Statshandelsländer		300	400	100	800	1,6	5,2	1,4	2,3
Totalt		18 400	7 750	7 400	35 300	100	100	100	100

Källa: Sveriges riksbank.

Not: Varuhandelskompletterande tjänster omfattar valutakod 2 Frakt och kostnader i samband därmed; 3 Försäkringspremier och skadeersättningar; 62 Provision. Tjänster som ersätter varuhandel omfattar valutakod 61 Överlåtelse och upplåtelse av rättigheter t. ex. licenser, royalties, patent, film, bandinspelningar, video; 64 I utlandet utförda tekniska tjänster, entreprenader, reparationer, montage, konsulttjänster, forskningsarbeten m. m.; 65 I Sverige utförda tekniska tjänster, entreprenader, reparationer, montage, konsulttjänster, forskningsarbeten m. m.; 66 Löner och ersättningar till egna anställda i försäljningsverksamhet; 67 Löner och ersättningar till egna anställda avseende tekniska tjänster m. m.; 68 Leasingavgifter avseende varor som ej förtullats i Sverige.

Icke varuhandelsrelaterade tjänster omfattar valutakod 4 Resor och kostnader i samband därmed; 60 Data- och teletjänster; dataprogram, hyra av datamaskin och data-tid, datakommunikation, telefon, telegraf, telex; 63 Försäljningstjänster (marknadsföring, annonsering, reklam m. m.), mäklararvoden, banktjänster.

Skillnaden mellan ovanstående och Samtliga tjänster utgörs av valutakod 18 Kombinerade tjänstebetalning av överstigande 1 000 000 kronor och 69 Övriga tjänster.

och provisioner. Denna tjänsteexport står i direkt proportion till varuhandeln och fördelar sig på länder ungefär som varuhandeln, korrigerad för landets transportekonomiska avstånd från Sverige. Tjänster som ersätter varuhandeln svarar för mellan en femtedel och en fjärdedel av Sveriges tjänstehandel. Hit hör tillverkning i utlandet genom upplåtelse av licens- eller annan rättighet, tekniska tjänster och tillfällig förvärvsverksamhet ("konsulttjänster"). "Ersättningstjänster" kan väntas stå i omvänd proportion till varuhandeln och ske i relativt större grad med länder som har hinder för varuhandeln. Slutligen är ca en fjärdedel av Sveriges tjänstehandel *icke-varuhandelsrelaterad* och består av bl. a. turism, data- och teletjänster och försäljningstjänster.

Handel med tjänster som kompletterar varuhandeln sker till ca 70 % med EG/EFTA-länderna. Gentemot industriländerna utom EG har Sverige ett exportöverskott i dessa tjänster. Den protektionistiska transportpolitik som många utvecklingsländer och statshandelsländer för, framförallt på sjöfartsområdet, kan bidra till att Sverige har ett importöverskott med dessa ländergrupper. Förekomsten av öppna sjöfartsregister i flera utvecklingsländer kan också bidra till importöverskottet.

Tjänster som ersätter varuhandeln förekommer relativt rikligt i utbytet med transportekonomiskt avlägsna och/eller varuprotektionistiska marknader. En femtedel av Sveriges export av dessa tjänster går till utvecklingsländer och statshandelsländer, huvudsakligen byggnadsentreprenader. Nordamerika och Asien exkl. Japan svarar för ca en tredjedel av Sveriges export av "ersättningstjänster". Huvudposten är sannolikt betalningar till inhemska produktionsfaktorer i värdländerna i samband med byggnadsentreprenader.

Tabell 5. Tre slag av tjänstebetalningar fördelade på ländergrupper, uppskattad svensk export år 1987.

Ländergrupp	Tjänsteslag	Varuhandelskompletterande tjänster	Ersättare för varuhandel	Icke varuhandelsrelaterade tjänster	Samtliga	Varuhandelskompletterande tjänster	Ersättare för varuhandel	Icke varuhandelsrelaterade tjänster	Samtliga
		milj. kr.	milj. kr.	milj. kr.	milj. kr.	%	%	%	%
EFTA		3 350	1 650	2 500	8 300	15,7	15,3	16,7	16,5
EG (12)		12 000	4 900	8 250	26 600	56,1	45,6	55,2	52,8
Övriga Västeuropa		100	50	100	300	0,5	0,5	0,7	0,6
Nordamerika		2 500	2 700	2 700	8 400	11,7	25,1	18,1	16,7
Japan		950	150	150	1 300	4,4	1,4	1,0	2,6
Oceanien		50	50	100	200	0,2	0,5	0,7	0,4
Central- och Sydamerika		550	150	100	900	2,6	1,4	0,7	1,8
Afrika		300	150	100	600	1,4	1,4	0,7	1,2
Asien exkl. Japan		1 150	800	600	2 800	5,4	7,4	4,0	5,6
Statshandelsländer		450	150	350	1 000	2,1	1,4	2,3	2,0
Totalt		21 400	10 750	14 950	50 400	100	100	100	100

Källa: Se tabell 4.
Not: Se tabell 4.

Bland de icke varuhandelsrelaterade tjänsterna sker ca 70 % av Sveriges handel med EG/EFTA-länder. EFTA spelar en ungefär lika stor roll som EG som avsättningsmarknad men har som leverantör av tjänster bara en tredjedel av EG:s vikt på grund av EG:s stora roll som rese-mål för svenska affärsmän och semesterfirare. Nordamerikas roll som leverantör av rese-tjänster (en procentenhet större än EFTA-ländernas andel) överskattas sannolikt genom att sedlar och resecheckar i USA-dollar används för resor även till andra länder än till USA. Utvecklingsländerna spelar en obetydlig roll både som avsättningsmarknad för och leverantör av dessa tjänster.

Utländska företagsetableringar

Svenskägda anläggningar i utlandet bedriver dels produktion, dels försäljning. Produktionsanläggningar kan ersätta leveranser från Sverige i länder där handelshinder eller transportkostnader gör svensk varuexport mindre lönsam. Försäljningsanläggningar kompletterar handelsflöden och återfinns främst på våra stora exportmarknader.

Beräkningar av kapitalvärdet av svenska dotterbolag i olika länder är förknippade med betydande praktiska och begreppsmässiga svårigheter. För att ge en bild av omfattningen och fördelningen av utlandsägt kapital i Sverige och av svenskägt kapital utomlands presenterar tabell 6 i stället antalet anställda i dessa företag. Eftersom kapitalintensiteten varierar från land till land och från industri till industri ger tabellen endast en grov bild av det svenskägda industrikapitalets lokalisering utomlands.

Västeuropa är, som framgår av tabell 6, helt dominerande både som ägare av utländska direktinvesteringar i Sverige (tre fjärdedelar) och som lokalise-

Tabell 6. Anställda i utlandsägda företag år 1985.

Länder	Utlandsägda företag i Sverige		Svenskägda företag utomlands	
	Antal anställda	%	Antal anställda	%
EFTA	38 962	27,9	29 794	9,0
EG (12)	66 652	47,7	161 474	49,0
Övriga Västeuropa	787	0,6	1 007	0,3
Nordamerika	31 661	22,7	44 844	13,6
Japan	1 256	0,9	3 913	1,2
Industriländer	139 318	99,7	241 032	73,2
(varav Norden)	(42 234)	(30,2)	(37 430)	(11,4)
Central- och Sydamerika	57	0,0	45 662	13,9
Afrika	7	0,0	6 629	2,0
Asien exkl. Japan	244	0,2	24 734	7,5
Övriga	113	0,0	11 141	3,4
Utvecklingsländer	421	0,3	88 166	26,8
Totalt	139 739	100	329 198	100

Källa: SCB Statistisk Rapport, den 8 juli 1987 samt kompletterande uppgifter från SCB.

Not: Utlandsägda företag omfattar företag där mer än 50 % ägs av utländska medborgare. Uppgifterna i tabellen underskattar det utlandskontrollerade kapitalet eftersom minoritetsposter ofta ger kontroll.

ringsområde för svenska dotterbolag utomlands (58 %). EG svarar för ca hälften av de utlandsanställda både som värdsnation och som ägarnation. EFTA-länderna spelar roll främst som företagsägare i Sverige till följd av de nordiska grannländernas ökade företagsuppköp i Sverige under 1980-talet som ett led i branschrationalisering eller i strävan att finna en språngbräda till världsmarknaden. Svenska ägarintressen i EFTA-länderna är relativt små.

Medborgarnas rörlighet

Efter andra världskriget har ett befolkningsutbyte ägt rum med Västeuropa. Ett nettoinflöde av utlänningar har gått till Sverige och år 1986 fanns här tre kvarts miljon utländska medborgare eller personer födda utomlands. Invandrarna utgör därmed ca 10 % av de svenska medborgare som är bosatta och födda i Sverige. Samtidigt har nettoutvandring av svenska medborgare gjort att utlandssvenskarna uppgår till mellan 100 000 och 200 000 personer.

Kännetecknande för in- och utvandringen är stora bruttoflöden relativt till nettoflödena. Årligen utvandrar ca 8 000 svenska medborgare medan ca 5 000 återvänder hit. Årligen bosätter sig ca 25 000 icke-svenska medborgare här medan ca 15 000 lämnar Sverige främst för att återvända hem. Därmed omsätts stocken av utlandssvenskar och av invandrare kontinuerligt. Antalet personer med erfarenhet av utlandsbosättning växer sålunda mycket snabbare än såväl antalet svenskar i utlandet som antalet invandrare i Sverige. Denna utlandserfarenhet har framförallt varit västeuropeisk.

Migranternas länderfördelning

Ca 60 % av invandrarna i Sverige har kommit hit från EG/EFTA-länderna (Tabell 7, kolumn 1). Hälften av invandrarna kommer från de nordiska grannländerna – främst Finland – en invandring som underlättats av den gemensamma nordiska arbetsmarknaden och av språkliga, kulturella och historiska band. Norden svarar alltså för fem sjättedelar av invandringen från EG/EFTA-länderna.

Politiska kriser och regimförändringar i Östeuropa och på senare tid i många utvecklingsländer har lämnat spår i invandringens ländersammansättning.

Utlandssvenskarnas antal och länderfördelning är av naturliga skäl mindre väl kända. Deras antal uppskattas till högst 100 000 personer av SCB och till högst 200 000 personer av Utlandssvenskarnas förening. Drygt 60 % av utlandssvenskarna är bosatta i EG/EFTA-länder och då främst i EG. Svenska pensionärer bosätter sig i stigande utsträckning utomlands och uppgick år 1986 till ca 50 000.

Svenskar kontraktsanställda utomlands av svenska företag uppgår till ca 20 000 inkl. familjemedlemmar. Huvuddelen av återstående försörjer sig som egna företagare eller anställda i utländska företag. Arbetsmarknaden finns framförallt i EG men också i Nordamerika (Tabell 7, kolumn 2).

Fler medborgare från EG och EFTA-länder är bosatta i Sverige än svens-

kar i EG resp. i EFTA. Detta förhållande håller sakta på att ändras. Under åren 1982–1986 skedde en nettoutvandring av 23 000 svenska och västeuropeiska medborgare till EG/EFTA. Samtidigt invandrade mer än 45 000 utländska medborgare från utvecklingsländer och 15 000 från Östeuropa till Sverige. Utvandring till EG/EFTA fortsätter alltså medan invandringen till Sverige nu främst kommer från länder utanför Västeuropa.

Tabell 7. Den svenska in- och utvandringens länderfördelning.

	Ursprungsland för utomlandsfödda och utländska medborgare år 1986	Utlandssvenskars bosättningsland år 1986	Nettoutvandring (+) av svenska medborgare åren 1982–1985	Nettoinvandring (-) av utländska medborgare åren 1982–1985
EG (12)	18,4	42,5	8 352	-5 066
EFTA	42,8	20,0	7 604	13 267
Övriga Västeuropa	10,1	0,5	24	-6 467
Östeuropa	10,7	0,5	-52	-15 405
Nordamerika	2,0	25,0	2 349	-1 537
Oceanien	0,2	2,5	398	-119
Central- och Sydamerika	4,2	2,5	-160	-9 278
Afrika	2,1	2,5	-453	-4 144
Asien	9,2	3,5	-309	-30 888
Ospecificerat	0,3		454	5 493
Summa	100	100	15 174	-54 144

Källor: Kolumn 1: SCB, *Statistisk årsbok 1988*, Tabell 35. Kolumn 2: Utlandssvenskarnas förening, Riksförsäkringsverket, Försäkringsbolaget SPP, Svenska arbetsgivarföreningen. Kolumn 3 och 4: SCB, *Befolkningens förändringar, Del 3*, olika årgångar, Tabell 6:12.

Not: Utlandssvensk definieras som svensk medborgare bosatt utomlands exkl. ambasad- och militärpersonal.

Förkortningar och ordförklaringar

ACP	Countries of Africa, the Caribbean and the Pacific (beteckning på de länder som undertecknat Lomékonventionen)
AETR	Accord Européen des Transports Routiers (Europeiskt vägtransportavtal)
AIM	Advanced Informatics in Medicine in Europe (EG:s program för avancerad informationsteknologi inom medicinområdet)
ASOR	Agreement on the international carriage of passengers by road by means of occasional coach and bus carriers (Europeiskt avtal om tillfälliga internationella busstransporter)
BIS	Bank of International Settlements (samarbetsorgan mellan centralbankerna)
BRITE	Basic Research in Industrial Technologies for Europe (EG:s basteknologiprogram)
Cabotage	Rätt att bedriva inrikestrafik med transportmedel registrerat i annat land
CADDIA	Cooperation in Automation of Data and Documentation for Imports/Exports and Agriculture (Datorisering av Gemenskapens informationssystem)
CAP	Common Agricultural Policy (EG:s gemensamma jordbrukspolitik)
CD	Coordinated Development of computerized administrative procedures (Projekt för datorisering av EG:s tullrutiner)
CECA	Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier (Europeiska kol- och stålgemenskapen)
CEMB	Conférence Européenne pour la Biologie Moléculaire (Europeiska konferensen för molekylärbiologi)
CEMT	Conférence Européenne des Ministres de Transport (Europeiska transportministerkonferensen)
CEN	Comité Européen de Normalisation (Europeisk standardiseringsorganisation)
CENELEC	Comité Européen de Normalisation Eléctrique (Europeisk standardiseringsorganisation för elektrisk materiel)
CEPT	Conference of European Postal and Telecommunication Administrations (Europeiska post- och telekommunikationsorganisationen)
CERN	European Organization for Nuclear Research (Europeiska kärnforskningsorganisationen)
COREPER	Comité des Représentants Permanents (De ständiga representanternas kommitté, bestående av medlemsländernas ambassadörer hos Gemenskapen)
COMETT	Community Action Programme in Education and Training for Technology (EG-program för samverkan mellan industrin och högre utbildning med inslag av praktikplatser utomlands)

COTIF	Convention relative aux Transports Internationaux Ferroviaires (Konventionen om internationella järnvägstransporter)	Prop. 1987/88:66
COST	Cooperation in the field of Science and Technology (Europeiskt samarbete för teknisk utveckling och tillämpad forskning)	
CPC	Community Patent Convention (EG:s patentkonvention)	
CSG	Consultative Shipping Group (Diskussionsgrupp för sjöfartsfrågor)	
DELTA	Developing European Learning through Technological Advance (EG:s program som syftar till förbättrad undervisning genom utveckling av avancerad undervisningsteknik)	
DIANE	Direct Information Access Network of Europe (Datainformationsnät)	
Direktiv	se rättsakter inom EG	
DRIVE	Dedicated Road Infrastructure for Vehicle Safety in Europe (EG-program för tillämpning av information och telekommunikationsteknologi på transportområdet)	
EBU	European Broadcasting Union (Europeiska radiounionen)	
ECAC	European Civil Aviation Conference (Europeiska luftfartsorganisationen)	
ECE	Economic Commission for Europe (FN:s ekonomiska kommission för Europa)	
ECISS	European Committee for Iron and Steel Standardization (Europeiskt standardiseringsorgan på järn- och stålområdet)	
ECU	European Currency Unit (Avräkningsenhet för EG:s budget och valutasamarbete)	
EDF	European Development Fund (EG:s utvecklingsfond)	
EEC	European Economic Community (Europeiska ekonomiska gemenskapen)	
EES	European Economic Space (Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde)	
EFS	Europeiska fackliga samorganisationen	
EFTA	European Free Trade Association (Europeiska frihandels-sammanslutningen)	
EG	Europeiska Gemenskaperna (gemensamt namn för EEC, CECA och EURATOM)	
EIB	European Investment Bank (EG:s investeringsfond)	
EMS	European Monetary System (Europeiskt valutasamarbete)	
EPC	European Patent Convention (Europeiska patentkonventionen)	
EPO	European Patent Office (Europeiska patent organisationen)	
EPS	EG:s utrikespolitiska samarbete	
ERASMUS	European Community Action Scheme for the Mobility of University Students (EG:s program för att öka rörligheten av högskolestuderande)	

ERM	Exchange Rate Mechanism (Växelkursmekanismen inom EMS-samarbetet)	Prop. 1987/88:66
ESA	European Space Agency (Europeiska rymdorganisationen)	
ESF	European Science Foundation (Europeisk samarbetsorganisation inom forskningsområdet)	
ESO	European Southern Observatory (Europeiska organisationen för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen)	
ESPRIT	European Strategic Programme for Research and development in Information Technologies (EG:s informationsteknologiprogram)	
ESRF	European Synchrotron Radiation Facility (Europeisk synkrotronljuskälla)	
EURAM	European Research in Advanced Materials (EG:s materialforskningsprogram inom områdena metalliska material och keramer)	
EURATOM	European Atomic Energy Community (Europeiska atomenergigemenskapen)	
EUREKA	Europeiskt samarbetsprogram på högteknologiområdet där såväl EG- som EFTA-länder m.fl. deltar	
FAO	Food and Agricultural Organization (FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation)	
FAST	Forecasting and Assessment in Science and Technology (EG:s program för utvärdering och prognostisering inom forsknings- och utvecklingsområdet)	
FOEGA	Fonds Européen d'Orientation et de Garantie Agricole (Europeiska orienterings- och garantifonden)	
FoU	Forskning och utveckling	
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Allmänna tull- och handelsavtalet)	
GCC	Gulf Cooperation Council (Samarbetsorgan för staterna vid Persiska viken)	
GSP	Generalized System of Preferences (System för tullpreferenser till förmån för u-länderna)	
HLCG	High Level Contact Group (Kontaktgrupp på hög tjänstemannanivå mellan EFTA och EG)	
Hänvisning till standard	Arbetsmetod som innebär att i myndighetsföreskrifter hänvisa till standarder utarbetade av de fristående standardiseringsorganen	
ICAO	International Civil Aviation Organization (FN:s specialorgan för luftfart)	
ICONE	Comparative Index of National and European Standards (Internationell standardiseringsorganisation)	
IEC	International Electric Commission (Internationella elektrotekniska kommissionen)	
ILO	International Labour Organization (Internationella arbetsorganisationen)	

IMF	International Monetary Fund (Internationella valutafonden)
IMO	International Maritime Organization (FN:s sjöfartsorgan)
IOCU	International Organization for Consumer Unions (Internationell organisation för konsumentintressen)
ISO	International Organization for Standardization (Internationell standardiseringsorganisation)
IT	Information Technology (Informationsteknologi)
ITU	International Telecommunications Union (Internationella telekommunikationsunionen)
JET	Joint European Torus (Europeiskt fusionsforskningsprojekt)
MTC	Maritime Transport Committee (OECD:s sjöfartskommitté)
NAUT	Nordiska arbetsmarknadsutskottet
NET	Norme Européenne de Télécommunications (Europeisk standard på telekommunikationsområdet)
NÄK	Nordiska Ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling)
OEEC	Organization for European Economic Cooperation (Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete)
ORE	Office de Recherche et d'Essai (Internationell organisation för utveckling av järnvägsteknik)
Ormsamarbetet	Europeiskt valutasamarbete som föregick EMS
PÖK	Nordiska passöverenskommelsen
RACE	Research and development of Advanced Communication technologies in Europe (Forskningsprojekt inom EG på kommunikationsområdet)
Rättsakter inom EG:	EG:s råd och kommission kan anta följande slag av rättsakter <ul style="list-style-type: none"> – <i>Direktiv</i> används främst vid harmonisering av lagstiftning och binder medlemsländerna med avseende på de mål som skall uppnås, men ger medlemsländerna valfrihet beträffande medlen – <i>Förordning</i> är bindande till alla delar och direkt tillämplig i alla medlemsländer – <i>Beslut</i> är bindande för den det riktar sig till – <i>Rekommendationer</i> och <i>yttranden</i> är inte bindande
SAD	Single Administrative Document (Enhetligt tuldokument)
SEV	Sojuz Ekonomitjeskoj Vzaimopomostji (Ekonomisk samsamarbetsorganisation för staterna i Östeuropa. Förkortningarna Comecon och CMEA förekommer också)
SCIENCE	Stimulation de la Coopération Internationale et des Echanges nécessaires aux Chercheurs Européens (EG-program för underlättande av forskares rörlighet mellan länderna)

SEMKO	Svenska Elektriska Materialkontrollanstalten AB
SITC	Standard International Trade Classification (Internationella handelsstatistiska nomenklaturen)
STABEX	(System för stabilisering av u-ländernas exportintäkter enligt EG:s associationsavtal med ACP-staterna)
TAC	Total Allowable Catch (Högsta tillåtna fångstkvoter av fisk)
TBT	Technical Barriers to Trade (Tekniska handelshinder)
TED	Tenders Electronic Daily (Databas för infordrande av anbud för offentlig upphandling)
TIR	Transport International Routier (Internationell vägtransportkonvention)
UIC	Union Internationale des Chemins de Fer (Internationellt samarbetsorgan för järnvägsförvaltningar)
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (FN:s konferens för handel och utveckling)
UNEP	United Nations Environment Programme (FN:s miljöprogram)
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur)
UNICEF	United Nations Childrens Fund (FN:s barnfond)
Valutakorg	Värdet på den svenska kronan fastställt i förhållande till ett vägt index bestående av valutorna från Sveriges 15 viktigaste handelspartners.
WHO	World Health Organization (Världshälsoorganisationen)
WIPO	World Intellectual Property Organization (Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten)
WTO	World Trade Organization (Världshandelsorganisationen)

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 december 1987	2
1 Inledning och sammanfattning	2
2 Sveriges ekonomi i ett västeuropeiskt perspektiv	5
3 Historisk återblick	10
4 Den västeuropeiska integrationen i dag	14
4.1 Det nordiska samarbetet	14
4.2 Den Europeiska frihandelssammanslutningen	15
4.3 De Europeiska gemenskaperna	16
4.4 Övriga organisationer	20
5 Sverige och den västeuropeiska integrationen	22
6 Gemensam marknad för industrivaror	30
6.1 Frihandeln med industrivaror m.m.	30
6.2 Icke-tariffära handelshinder	35
6.2.1 Allmänt	35
6.2.2 Fysiska handelshinder	37
6.2.3 Tekniska handelshinder	38
7 Jordbruk, livsmedelsindustri och fiske	42
7.1 Jordbruk	42
7.2 Livsmedelsindustri	46
7.3 Fiske	47
8 Konkurrensvillkor	51
8.1 Karteller och monopol	51
8.2 Offentlig upphandling	53
8.3 Statsstöd	55
8.4 Etableringsfrågor	57
8.5 Immaterialrätt	60
8.6 Bolagsrätt	62
9 Transporter och kommunikationer	63
9.1 Transporter	63
9.1.1 Landsvägstransporter	64
9.1.2 Järnvägstransporter	65
9.1.3 Sjöfart	66
9.1.4 Luftfart	68
9.2 Telekommunikationer	70
9.3 Massmedier	72
10 Forskning och utveckling (FoU)	76
11 Miljöpolitik, arbetsmiljö och konsumentpolitik m.m.	85
11.1 Inledning	85
11.2 Miljöpolitik	86
11.3 Arbetsmiljö	89
11.4 Konsumentpolitik	91
11.5 Motorfordonsbestämmelser	94
11.6 Elbestämmelser	95
11.7 Livsmedelsbestämmelser	96
11.8 Läkemedel	97
11.9 Byggprodukter	98

12	Ekonomiskt och monetärt samarbete	100	Prop. 1987/88:66
12.1	Ekonomisk politik	100	
12.2	Kapitalrörelser	103	
12.3	Finansiella tjänster	105	
12.4	Skattefrågor	108	
13	Personers rörlighet	111	
13.1	Inledning	111	
13.2	Gränskontroll för personer	111	
13.3	Vissa utbildnings- och ungdomsfrågor	112	
13.4	Arbetsmarknadspolitiska frågeställningar m.m.	113	
13.5	Turism	117	
14	Hemställen	119	
15	Beslut	119	
	Bilaga 1 Statistisk bilaga	120	
	Bilaga 2 Förkortningar och ordförklaringar	128	